

A lui Teofilact Arhiepiscopului Bulgariei tălcuire la trimiterea Apostolului Pavel cea către Galateni, tălmăcită din tălmăcirea pe prost a cuviosului părinte Nicodim Atonitului pe românie.

Pricina trimiterei cei către Galateni¹⁾, după Chrisostom, Teodorit, Teofilact și Icuinenie.

Pricina pentru care scria Apostolul Pavel trimiterea acestă, este acesta: Galatenii²⁾ mai întâi s'au învățat de către Pavel și a creșt în Christos, iar după ce s'a dus Pavel dela dînsul, acei cari din Evrei creșduseră, fiind încă legea cea veche, și voind împreună a fi și a se numi învățători, învățau pre cei-l-alți hristiani Galateni, cum că trebuie a se tăta împrejur, și a păzi sărbările sâmbetelor, și lunile noui, precum învață legea, puind înaintea lor, că și vîrfelnicul Petru și Apostolii cei ce sînt cu dînsul, nu opresc aceste lucruri aminte ale legii și obiceiuri. Și cu adevărat aceia nu le opreau acestea, nu dădă că dogmatiseau și diceau că sînt bune acestea, și vrednice de a se păzi, ci pentru-că făceau compogorire la neputința Eoreilor celor de curând luminați, la cari propoveduia Evanghelia lui Christos. Iar Pavel, fiind-că propoveduia la neamuri, nu avea trebuință de acest-fel de compogorire, iar. când a avut trebuință, atunci și el a făcut această compogorire, și a tăiat împrejur pre Timotei (Fapt. XVI, 3) și însuși el s'a curățit după Legea Veche (Fapt. XI, 26). Dar amăgitorii aceia, adevă că ei ce creșduseră Evrei, nespunând pricinile acestea ale compogorirei, pentru care Petru și Apostolii cei împreună cu el nu opreau obiceiurile cele după lege, amăgeau pre cei mai proști Galateni, și prihăneau pre Pavel dicend, că el une ori taie împrejur, alte ori iarăși surpă tăerea împrejur, și alte ori altele propoveduește.

Și asupra tuturor diceau, că nu se cuvine a ne încredința în Pavel, carele nici pre Christos l-a vădut trupește, nici a stătu.

¹⁾ Acestă s'a scris, după Meletie, în anul 23 după Înălțare, puțin ce-va mai înainte decăt cea către Romani, sau după alții altmintre-lea (La biser. Istorie).

²⁾ Înseamnă, că Galatenii se numeau dela Galatia, ceea ce se află în Asia, iar Galatia iarăși s'a numit dela Galii cei dela apus, adevă că ei cei ce acum se dic Franțezi, căci Galii eșind din Galia, povățuitor fiind lor Vren, s'au mutat în Galatia cea din Asia, și întru alte locuri pentru această Galatia acestă, mai înainte se numea Galo-Grechia, sau Greco-Galia, și în urmă s'a numit Galatia (Meletie în gheographie fôea 67). Încă și acesta mai înseamnă, că Galatiile acestea, Galatia s'numesc după cei grei din afară, precum dice Teodorit, către care (Galatie) a mers Crisc (II Timot. IV, 10).

ucenic al lui Christos de-a dreptul, ci este ucenic al ucenicilor și Apostolilor lui Christos, iar lui Petru și Apostolilor celor cu dînsul, se cuvine să urmăim, și cele ce se fac de dînsii să le primim.

Deci pentru toate acestea, aprindîndu-se cu sufletul, fericitul Pavel, de rîvnă, a scris trimiterea acésta, nu cu mâinile altora, dictându-lu-o, precum a dictăluit toate cele-l-alte ale sale trimiteri, ci cu însași sfînta mîna sa, precum singur o dîce acésta: «Vedeți ce fel de slove am scris vouă cu mîna mea» (Gal. VI, 11)¹⁾. Și procuvîntarea adecă, după Teodorit și Teofilact, o scrie cu multă mînie, și mai totă epistolia, căci a se arăta cine-va tot-de-una blînd și blajin către ucenicii cei ce au trebuință de certare, nu este însușire a unui învățător adevărat ce voește ași folosi pre ucenicii săi. Pentru acésta și Domnul mai întăiu fericind pre Petru, în urmă l-a certat dîcînd: «Mergi în urma mea Satana, că nu cugetezi cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale ômenilor» (Mat. XVI, 16). Așîderea și pre cei-l-alți ucenici ai săi, fără pricepere l-a numit, dîcînd: «Încă și voi fără pricepere sînteți» (Mat. XV, 16). Deci cu un chip ca acésta și Pavel mai cu asprime a scris și Corintenilor mai întăiu, și către Galatenii acéștia acum. Și mai întăiu răspunde la ceea ce diceau amăgitorii acela, pentru ca să surpe ipolipsul cel bun și numele lui Pavel, că adecă, cei-l-alți Apostoli sînt ucenici ai lui Christos, iar Pavel este al ucenicilor și Apostolilor lui Christos ucenic, și nu al lui Christos, apoi îl laudă pre el pentru curata credință și dragoste ce au în Christos, și apoi îl prihănește, pentru ce ca niște lipsiți de minte s'au schimbat.

Scrie însă și despre lege, și despre credința cea după Avram, și dovedește atât din lege, cât și din femeile lui Avram, că tăcerea împrejur și toate ale legii, s'au dat până la ôre-care vreme și apoi au încetat după arătarea lui Christos, și acéștea dovedindu-le, îi sfătuește pre ei să nu ta aminte la cuvintele amăgitorilor acelora, ci să păzescă credința cea întru Christos și darul, carele dar strică pre tăcerea împrejur cea după trup, și așa sfătuiindu-i pre el întru bunele moraluri, și la viață, sfîrșește trimiterea²⁾.

¹⁾ Și nu numai acésta epistolă, ci și pre cea către Filimon cu mîna sa o a scris dumnezeescul Pavel, și arată acésta: «Eu Pavel am scris cu mîna mea, eu voiți răsplăti (către Filimon XIX).

²⁾ Însemnă că acéastă epistolă este a 8-a după rînduiala și anii în care a scris Pavel trimiterile sale, adecă după cele două către Tesal. și după cele două către Corint. și după cea I-a către Timotei, și după cea către Tit și după cea către Rom., precum dîce Teodorit în procuvîntarea trimiterilor lui Pavel.

TĂLCUIRE LA CEA CĂTRE GALATENI

CAP. I.

KIMEN (ADECĂ TEXTUL EPISTOLIEI).

I. Pavel Apostolul, nu dela ómenî, nici prin om.

TĂLCUIRE.

Indată la începutul epistoliei aceştia surpă Pavel că nu este ucenic şi Apostol (trimis) de ómenî, pentru-că, ȳice, că nu a fost chemat de ómenî, ci de sus, şi dela cerŭ, şi nu prin vre óre-carele om, ci prin Iisus Christos, fiind-că l-a botezat pre el Apostolul Anania, dar nu şi l-a chemat acela la credinŭă şi la apostolésca epanghelnă; ci Christos l-a chemat din cerŭ în vreme de amiază-ȳi, prin înfricoşata aceea vedere ce a strélucit mai mult decât sórele (Fapt. IX). Pentru ce însă nu a ȳis Pavel: chematul, precum scrie în cea către Rom. şi către Corinteni Trimitere, ci a ȳis: Pavel Apostolul, pentru-că despre acesta era tótă pricina cuvîntului, fiind-că ȳiceau cei ce de curând creȳuseră din Evrei, că Pavel de către ómenî s'a ales Apostol, şi nu de Christos de-a dreptul, precum mai înainte am ȳis la începutul pricinei epistoliei aceştia. Decî la cuvîntul acesta împotrivindu-se Pavel, a scris acesta: Apostol, arătând cu acesta, că nu este ucenic al ómenilor, nici de ómenî a fost ales Apostol.

Ci prin Iisus Christos şi prin Dumnezeu Părintele, carele l-a sculat pre el din morŭ.

Faptele Apostolilor arată adecă, cum că Pavel de către Sfîntul Duh s'a rânduít Apostol; «că slujind, ȳice, ei Domnului şi postindu-se, a ȳis Duhul cel Sfînt; osebiŭ mie dar pre Varnava şi pre Savlu la lucrul care eu ŭ chem pre ei» (Fapt. XIII, 2). Aicea însă ȳice Pavel, că s'a rânduít Apostol de către Părintele şi de Fiul, pentru ca să ne învăŭăm noi, că una este stăpînirea a Tatălui, a Fiului şi a Sfîntului Duh, a Sfînteí Treimeí

cei nedespărțite și de o ființă. Iar mai ales că și de Fiul s'a trimis, că însuși a dis către dînsul: «Mergi că eu la neamuri departe te trimit» (Fapt. XXII, 21). Inseraneză însă că propunerea, prin, se află aicea și la Tatăl, și că mai întălu s'a rânduie de Pavel Fiul pentru ereticii aceia, carele iscodesc acestea, că fără osebite sînt la Pavel rânduiele propunerilor și ale dumnezeștilor fețe ale Sfintei Treimi, pentru-că întocmai sînt de o ființă, măcar că frîsca rânduială a lor se cuvine a se păzi fără schimbare, precum o a predanisit nouă însuși Domnul la botez, precum scrie Mar. Vasilie, precum și aiurea am dist). Însă în cuvîntuioasă vreme pomeneste Pavel de mörtea și învierea lui Christos, pentru că să înduplece pre Galateni să nu mai ia aminte la lege și la obiceiurile legei, fiind-că legea nici un folos a pricinuit lor, ci să ia aminte și să se supue lui Christos, carele a murit și s'a sculat din mörți pentru mântuirea lor. Și că a se despărți ei și a se depărta de un făcător de bine ca acesta, de Christos adegă, este o faptă de prea mare-nemulțămire. Și dice Pavel, că Tatăl a sculat din mörți pre Christos, una adegă pentru neputința socotinței Galatenilor, și alta iarăși pentru-că la Tatăl se dau, ca la rădăcina și pricina Dumnezeirei, câte Fiul le lucrăză și le-a făcut, fiind-că Fiul nu era neputincios de a se scula pre sineși din mörți, carele a dat putere și altora care a cređut în el să învieze mörți cu singură umbra trupurilor lor. Pentru acēsta și a dis: «Stricați biserica acēsta și în trei ȳile eu o voi ridica pre ea.... El însă o ȳicea pentru lăcașul trupului său» (Ioan II, 19).

2. Și frații toți cei împreună cu mine.

De vreme ce acei ce cređuseră din Evrei prihăneau pre Pavel, că singur propoveduește de a se strica Legea Veche și obiceiurile cele ale Legei, pentru acēsta arată acum aicea, că are pre mulți alți frați și împreună Apostoli, împreună părtași ai acēsteași socotințe și conglăsuiri întru căte scrie întru acēstă epistolie.

Bisericilor Galatiei.

Veđi, o cetitorule, mânia și durerea fericitului Pavel! Pentru-că nu a dis celor iubiți, celor sfințiți, nici bisericilor lui Dumnezeu, precum obicnuește a scrie în cele-lalte epistoli, ci prost a dis: «bisericilor Galatiei». Fiind însă că aveau desbinări ei și se osebeau unul de altul, pentru acēsta duple cuvință biserică multe îi numește pre ei, și nu o biserică, împreună însă și rușinându-i pre ei, cu numirea bisericel, îi în-

¹⁾ Veđi despre acesta la însemnarea ȳicerei: „Iar același Dumnezeu lucrăză tote întru toți” (I Corint. XII, 6).

dămnă să vie în unire și în conglăsuire, de vreme ce cei ce sînt desbinați și despărțiți în multe părți, nu pot a se numi cu acest nume al bisericeî, căci biserica voește să fie unire și conglăsuire și adunare într-o una; și veți despre acesta și la cea I către Corint. Cap. I, stih 2.

3. Har voue și pace.

Fiind-că Galatenii se primejdulau a cădea din darul lui Dumnezeu, fiind-că luau aminte la Legea cea Veche și la pîndirile legii, pentru acesta Pavel aicea rîgă lor Darul dela Dumnezeu. Și iarăși, fiind-că Galatenii s'au făcut pre sinești vrășmași către Dumnezeu, voind să întărescă obiceiurile legii, pre care Dumnezeu le-a stricat și le-a conținut, pentru acesta cu numirea păcei îl întorçe iarăși pre ei Pavel la pacea cea cu Dumnezeu (Veți și tâlcuirea dicerei «Har fie voue» la cea I către Corint. I, 3).

Dela Dumnezeu Părintele.

Dumnezeu, dîce, s'a făcut Părinte al nostru; pentru care pricină? Dela lege ôre? la care voi Galatenii luați aminte cîscînd gurile, ori dela botezul lui Christos? Arătat că dela botezul lui Christos; decî cum voi vă întorceți de către făcătorul vostru de bine Christos? Insemnéză însă acesta: «Dela Dumnezeu Părintele», că e scrisă fără articol, pentru cei ce dîc pre Fiul mîi josit, fiind-că îl dîce pre el Evanghelistul Ioan Dumnezeu fără articol, dîcînd: «Și Dumnezeu era Cuvîntul» (Ioan I, 1).

Și dela Domnul nostru Iisus Christos.

Nu este, dîce, o Galatenilor, domn al nostru al hristianilor Legea la care voi luați aminte, ci este Domn al nostru Iisus Christos. Și înseși numirile acestea încă ale Domnului sînt arătătoare și înfățișătoare ale facerei de bine ce a făcut noue, că Iisus se numește pentru-că ne-a mîntuit de păcate, precum a dîs Anghelul către Feciôra Maică: «Că acesta va mîntui pre norodul său de păcatele lor» (Mat. I, 21). Și Christos încă se numește dela ungerea Sfîntului Duh, cu care s'a uns pentru noi, sfîntînd pre totă firea noastră prin luarea sa, și dăruind noue de a ne numi dela al său nume hristian¹⁾.

4. Celuia ce s'a dat pre sineși pentru păcatele noastre.

Iată că aicea dîce Pavel că Christos s'a dat pre sineși de buna voe și stăpînitorește pentru păcatele noastre; nu a slujit dar la economie precum dîceaă Ariani, ca un rob. Decî cînd vei auzi tu că Christos s'a dat de către Părintele, că prunc,

¹⁾ Despre numirea lui Christos veți la cap. I, 10 al celei către Rom., la suplinsemnare.

dice, s'a născut nouă Fiul și s'a dat pentru noi (Isaia IX, 6), să înțelegi prin darea acésta buna voință și primirea Tatălui, precum și Teologul Grigorie a ȋis: «Că buna voință Părintelui socotește-o a fi trimiteră» (Cuvînt la Naștere și la Pasha). Decî Christos s'a dat pre sineși de bună voe pentru ca să ne sloboďescă pre noi de pécate, de care legea nu putea a ne sloboďi. Decî cum voi Galateni! ați lăsat pre sloboďitorul vostru Christos și luați aminte la lege, care nimica v'a folosit pre voi.

Ca să ne scótă pre noi din vécul acest rău de acum.

Aicea la acésta ȋicere sar ereticii Maniheî și ȋic, că iată că Apostolul a numit rău pre vécul acest de acum, adecă pre viața acésta. a noastră. Înșă nu este înțelegerea așa precum stricați de minte aceștia ȋic, căci nici ȋilele acestea de sineși sint rele, căci de răutate are drumul și mișcarea sôrelui, celuia ce face ȋilele și vremile? Sau care răutate pôte avea trecerea ȋilelor? Cu adevărat nici una. Nici ȋilele, ȋic, sint rele de sineși, nici viața noastră este rea de sineși, căci cum ar fi ea rea, de vreme ce cu acésta cunoștem pre Dumnezeu și cu acésta lucrăm poruncile lui, și filosofim pentru lucruri viitoare? Decî véc rău numește Pavel pre faptele cele rele și pre proalegerea omului cea rea și stricăta din care se fac lucrurile; căci noi așa obicînuim a ȋice: rea ȋi am avut astă-ȋi, prihănind cu acésta, nu ȋiua și vremea, ci întemplantărea și fapta și réua norocire, ce ni s'a întemplantă în ȋiua aceea¹⁾. Pentru acésta Christos n'a murit ca să ne omóre și să ne scótă din viața acésta, precum bîrfesc Maniheî, ci pentru ca să ne sloboďescă de faptele cele rele. Că de vreme ce mai sus a ȋis, că Christos s'a dat pre sineși pentru ca să ne sloboďescă de pécatele cele mai înainte făcute de noi și trecute, pentru acésta ȋice acum aicea, că și în viitorime ne-a sigurisit pre noi să nu pécătuim și ne-a sloďit de viața cea pângărită și rea. Iar legea, la care voi Galateni! luați aminte, nici pécatele noastre cele trecute le-a șters, nici ne-au întărit a numai pécătui în viitorime²⁾.

Dupre voea lui Dumnezeu și Părintelui nostru.

Fiind-că Galateni! socoteau că de vor lăsa Legea Veché se vor face neascultători lui Dumnezeu, pentru acésta îndrăptă Pavel aicea prepusul acesta, și arată că voea lui Dumnezeu Părintelui este ca să ne sloboďim de pécate și de mórte, prin Fiul său și nu prin lege. Vedî însă că nu a ȋis cum că Fiul ne-a sloboďit dupre porunca lui Dumnezeu Părintele, ci dupre voea

¹⁾ Vedî și tâlcuirea ȋicerei: „Că ȋilele rele“ (Efeseni V, 16).

²⁾ Vedî și tâlcuirea și supținsemnarea ȋicerei: „Că pécatul pre voi nu vė va stăpăni, că nu sînteți sub lege, ci sub dar“ (Rom. VII, 15).

lui, adevărat după buna-voință; zicând însă, Părinte al nostru pre Dumnezeu, iarăși ne aduce aminte de făcătorul nostru de bine Christos, care pre Părintele său cel fireșc l'a făcut și al nostru Părinte după dar. Deci cum voi, o Galatenilor, vă depărtați dela un făcător de bine ca acesta?

5. Căruia slava, în vécurile vécurilor, Amin.

La nici al uneia altelea epistoli început a pus Pavel pre Amin, fără numai la singura acesta, pentru ca să arate că cuvîntul său l-a sfîrșit și că destule sînt câte a dîs spre prihănirea Galatenilor; că aducîndu-le aminte mai sus de nenumăratele faceri de bine ale lui Dumnezeu, de către care se osîndeau Galatenii, fiind-că lăsaseră pre dătătorul acestora și făcătorul de bine al lor Christos, apoi mirîndu-se și înspălmîntîndu-se pentru aceștia, și neavînd ce alt spre lauda acestora a dîce, a sfîrșit apoi cuvîntul cu slavo-cuvîntarea și mulțămirea lui Dumnezeu, și slavo-cuvîntarea acesta o a pecetluit, cum este obiceiul cu dîcerea Amin¹⁾.

6. Mă mir cum așa în grabă vă mutați dela cela ce v'a chemat pre voi în Darul lui Christos.

Cu aceste cuvinte arată Pavel că avea ore-care mare nădejde pentru Galateni, pentru acesta și dîce: mă mir și nu mă dumescesc dacă voi Galatenii, care atât de mult ați ostenit în credința lui Christos atîta mult în grabă vă întorceți dela acesta. Două prihăniri ale Galatenilor însă arată aicea: una adevărat, că s'a u întors dela credința lui Christos, iar alta încă, că curînd s'a u întors, încît, nici a u avut trebuință de multă vreme, cei ce l'a u amăgit pre el, spre a-l rătăci, care acesta arată pre Galateni că sînt deșert și ușor la socotință, și nu a dîs că v'a u întors dela credința lui Christos din vremea trecută și sfîrșită, ci vă întorceți în timpul de față și nesfîrșit, adevărat încă nu cred, nici socotesc, că v'a u rătăcit desăvîrșit. Veți însă, o cetitorule, înțelepciunea lui Pavel. Fiind-că Galatenii fiind Legea Veche, socoteau că cu acesta slujesc și bine plac lui Dumnezeu și Tatălui, pentru acesta Pavel dovedește cu totul din protivă, că cei ce l'a u aminte de Legea Veche, nu numai nu bine plac lui Dumnezeu Părintelui, ci și se mută și se depărtéză dela el, că a dîs lor că: «Vă mutați dela cel ce v'a chemat pre voi, adevărat dela Tatăl, întru Darul lui Christos, adevărat de Tatăl v'a u chemat, pentru ca să vă îndreptați dela Christos nu cu faptele vóstre, ci cu Darul lui; că Tatăl v'a chemat pre voi spre a lua ertarea păcatelor vóstre, iar Christos a dat vouă ertarea acesta cu Darul său.

¹⁾ Despre amin veți la supținsemnările Cap. II al celei către Rom. Stih 25 pentru ce Apostolul când a pomenit de Dumnezeu Părintele, slavo-cuvîntéză și mulțămeste. Veți și la supținsemnarea Stih 20 Cap. IV al celei către Filipseni.

7. La altă Evangheliie, care nu este alta, fără numai sint ore-carii, ce vă tulbură pre voi, și voesc să strămute Evanghelia lui Christos.

De vreme ce amăgitoriî aceia, cari amăgeau pre Galateni, Evangheliie nămeau pre rătăcirea lor, pentru acesta Pavel și întru singur gol numele Evangheliiei acelora, se împotrivește și se luptă¹⁾; că dîce: că nu este altă Evangheliie afară de ceea ce voi Galateni o ați priimit dela mine, căci una este Evangheliia care cuprinde pre drepta slăvire, aceea adevă ce eu o am propovădăit voue, afară numai de sint ore-carii, ce vă tulbură și vă ameteșc ochiî sufletului vostru cei gînditori, și duple urmare vă fac să vedeți altele în loc de altele, cu socotelă pentru ca să strămute Evangheliia lui Christos, ca și acei ce cu degetul lor clătindu-și genele lor, își fac ochiî, să vadă pre una două și pre două să le vadă ca multe. Măcar însă că Evreii cei ce creăuseră în Galatia, nu strămutau totă Evangheliia, ci învățau numai să se păzescă porunca cea despre Sămbătă, și despre tăerea împrejur, dar însă Pavel arată că și puțin ce-va a clăti cine-va din Evangheliie, acel puțin clătește și răstornă totă Evangheliia, precum și cea ce puțină ce-va parte tae din moneda împărătească, pre totă moneda o face tunsă și netrebnică. Însemnăză însă acesta pentru cei ce cugeteăză cu nebagare de semă și dîc, că acesta este un mic păcat și puțină călcare de poruncă și pentru acesta se cuvine a se erta să se facă²⁾. Iar

¹⁾ Despre Evangheliie veđi la Cap. XIV al ceiî către Rom. Stih. 24 la supținsemnări.

²⁾ Cât rău este nebagarea de semă, se arată de Canonul V al Mar. Vasilie, în carele rōgă sfîntul a nu se afla răul acesta întru episcopiî lui dîcînd: „Mă rog lui Dumnezeu a nu se afla întru voi“. Și dumnezeescul Isidor Pilusiotul dîce: „A dîce că de acesta nu e nimic, a făcu a glumi răutatea asupra vicței“ (Epist. 1233). Și dumnezeescul Chisostor dîce: „Acesta dar și noi să o facem și răutatea ceea ce este întru noi să o depărtăm cu mare grabă, ca nu sporînc să crească boia; că ranele păcatelor, lenevindu-se (ne căutându-se) se fac mai mari și nu stău până la rane cele ale bolei și ale nesănătăței, ci fac și moarte celui nemuritor. Că precum din început de vom strica pre cele mici nici cele mari se fac“ (Tălc. la Psalm VI). Și iarăși dîce: „Și pentru păcatele cele ce se pa a fi mici și proște, ori în cuvînt, ori în lucruri, să ne sîrguim a le de părta; că așa nici o dinioră vom cădea în păcatele cele mari, de ne von depărta de cele mici“ (Cuv. XIV la Naștere). Și dumnezeescul Isidor Pilusiot. iarăși dîce: „Firește urmăză că păcatele cele prea mari a se nașt din cele mai mici“ (Epist. IX către Actie). Și iarăși Chisostom dîce: „C cumplit este a da încăpere patimelor acestor rele. Pentru acesta trebu cu tot chipul a opri și a închide intrarea lor. Căci când se vor apuc de suflet și îl vor stăpâni, ca cum ar cădea foc în materie, așa înfricț șată văpaie aprinde. Pentru acesta, rogu-mă, toate să faceți, ca se înch

ereticii Morchioniți apucă dicerea acesta a lui Pavel și dic, că din acesta se arăta, că nu se cuvine a primi Evangheliile cele 4 ale dumnezeiștilor Evangheliști, ci numai una; acesta una însă mestecându-o ei și curmându-o la multe părți, o a alcătuit așa și o cetesc; că iată, dic ei, că Pavel voește a fi o Evanghelie. Către cari noi răspundem, că ce are a face cuvîntul lui Pavel cu înțelegerea acesta ce voi o faceți. Și noi câte 4 Evangheliile ce le priimim, dicem că o Evanghelie este, într-o conglăsuire ce au, căci nici Pavel vorește aicea despre numărul și cătimea Evangheliilor, ci despre osebirea glăsuirei și deosebirea Evangheliilor; că de vreme ce, dice, Evanghelia și propoveduirea amăgitorilor și înșelătorilor este protivnică și osebită de Evanghelia ceea ce se propoveduește de Apostoli, pentru acesta aceea nu este Evanghelie, căci de ar fi de un glas cu aceea, negreșit și acesta ar fi fost Evanghelie, adică propoveduire apostolască, în cât cuvintele Morchioniștilor sint bârfiri.

8. Ci măcar noi, sau anghel din ceri de ar bine-vesti vouă afară de ceea ce am bine-vestit noi vouă, anatema fie!).

Pentru a nu dice cine-va cum că pentru iubirea de slavă Pavel recomanduește și adevereză dogmele sale, pentru acesta anatematisește aicea, și însuși pre sineși. Fiind însă că Galatenii năzuiau la deregătorii de omeni, și propuneaū pre virfelnicul Petru, și pre Iacov, și pre Apostolii cei mai aleși, ce erau împreună cu dinși, pentru acesta Pavel dice și pre «anghel». Aū adaus însă și «din ceri» fiind-că și preoții, angheli se numesc, dupre dicerea aceea a lui Malahia: «Buzele preotului vor păzi cunoștința... căci anghel al Domnului a tot-șitorului este» (Cap. II, 7). Drept aceea ca să nu socotescă cine-va că dice acesta pentru prost, pentru acesta cu adăugirea dicerei: din ceri, a arătat că o dice pentru cereștii angheli. Și nu a dis, că de propoveduesc cele dimprotivă, ci că de ar bine-vesti puțin ce-va afară

deși intrarea lor. Nici cu cugetul cel perđetor de suflet să vă mângâiați înși-vă a grămădi totă răutatea dicend: ce e de acesta și ce e de aceea. Că ne număratele rele din acesta se nasc, că diavolul spurcat multă răutate și putere întrebuițează și compogorire spre perđarea omenilor și din cele mai mici prolovește. Pentru acesta trebuie tôte a le face ca începăturile lor să le strici, că să nu cauți la firea păcatului că este mic, ci căci lenevindu-se se face pricină de mare păcat" (Vor. LXXXVI la Matei). Veți și supținsemnarea dicerei: „Întru Darul cel în Christos Iisus" (II Tim. II, 1).

1) Acestași neputincioasă pricină și covîrsire o a întrebuițat Pavel și în dicerea: „Că nădăjduesc că nici mórtea, nici viața, nici angheli, nici începătorii, nici puteri... nici altă făptură va putea pre noi a ne despărț de dragostea lui Dumnezeu (Rom. VIII, 38).

de cele ce noi le-am bine-vestit voue, să fie anatema¹⁾. Și cu toate că angheli cei buni, precum dice Chrisostom, nu este cu putință când-va să bine-vestescă afară de Evanghelia lui Christos, cu toate acestea Pavel acesta cu neputință o a dis după prepunere, pentru ca să oprască cu tot dinadinsul și cu covârșire, ori pe carele ar fi și ar căuta să învețe afară de cele rânduite.

Deci anatematisind pre angheli cu prepus de cum-va ar învăța ei altele afară de Evangheliie, cu acesta depărtază pre fiește-ce dregătorie și persoană slăvită, atât cerescă cât și pământescă. Anatematisindu-se însă și pre sineși de cum-va cu prepus și el ar învăța cele dimpurtiva Evangheliiei, cu acesta lepădă afară și pre fiește-care persoană apropiată a lui, ca cum ar dice: Să nu-mi dici tu, o Galaténule, că iată Petru, și cei-l-alți împreună cu el Apostoli, învață altă osebită de cele ce tu propoveduești, că eu nici pre sineși mă cruț, ci mă anatematisesc, dacă v'aș propovedui altele afară de cele ce v'am propoveduit întâiu. Însă nu le dice acestea Pavel, pentru ca să prihănescă pre Apostoli, ci pentru ca să astupe gurile amăgitorilor celor ce amăgeau pre Galateni, și să arate că nu se rușinează de nici o deregătorie omenescă, când este cuvîntul despre dogmele credinței.

9. Precum mai înainte am dis, și acum iarăși dic: de bine-vestește cine-va voue afară de ceea ce ați priimit, anatema fie.

Pentru ca să nu socotescă Galatenii, că Pavel turburat fiind de mânie, ca din răpire ar fi dis cele de mai sus, pentru acesta și a două oră aicea aceleași le dice, pentru ca să arate că nici acelea le-a dis fără judecată, ci întărindu-le pre ele întru sineși cu adeverire și în statornicie²⁾ așa le-a dis hotărîtor.

10. Că aū dōr, acum omeni înduplec saū pre Dumnezeu? Saū caut omenilor să plac?

Va să se desvinovățescă Pavel de cele cu care se prihănea, adecă că nu este ucenic al lui Christos, ci al Apostolilor, de către amăgitori. Și dar ca să nu se mândrească Galatenii, cum că se judecă cu învățătorul lor și că aū pricină cu dinsul, pentru acesta dice Pavel: nu socotiți că eu mă desvinovățesc, și că mă judec la voi, saū cauc să vă încredințez că sînt ucenic al lui Christos și nu al omenilor; către Dumnezeu fac totă ju-

¹⁾ Iar ce va să dică anatema, și cum că nu se cuvine a anatematisi cine-va, veđi la tâlc. și supținsemnarea dicerei: „Că m'ași ruga însu-mi eu anatema a fi dela Christos (Rom. IX, 3).

²⁾ Că semn de adeverire este, a dice cine-va de 2 ori același cuvînt, după rituri.

decata și desvinovățirea mea. Deci nu le scriu acestea că iubesc a dobândi dela voi slavă, sau pentru a vă avea ucenici ai mei; ba, ci le scriu acestea desvinovățindu-mă către Dumnezeu pentru dogmele credinței, ce le propoveduesc, și nu pentru-că voesc să plac oamenilor¹⁾. Sau și așa se înțelege: de vreme ce cei ce creșuseră din Evrei în Galatia prihăneau pre Pavel, că altele propoveduește la alții, și altele la alții, și după oameni așa se prefacă și el;—pentru acesta dăce, că ore eu mă sîrguesc a încredința pre oameni, și a plăcea lor, și nu lui Dumnezeu? Să nu fie! Pentru că de așa fi voit să plac oamenilor, negreșit aş fi făcut aceasta, ce dăceți, și aş fi schimbat propoveduirea după oameni ce aş fi aflat.

Că de aş plăcea încă oamenilor, nu aş fi sluga lui Christos.

Aicea formează cu acest cuvînt Pavel și dăce, că nu se silește a plăcea oamenilor și că nici pre Galateni îi măgulește, nici altele altora propoveduește, căci, de m'aș sili, dăce, să plac oamenilor, nu aş lăsa cele legiuite și pîndirile Evreilor și a alerga la Christos; nici aş defăima pre neamurile și prietenii și atîta slavă ce o aveam între Iudei, și se aleg mai bine a suferi gîone și primejdii și necîinste pentru Christos.

11. Și cunoscut fac vouă, fraților, că Evanghelia cea bine vestită de mine, nu este după om.

Fînd-că voește dumnezeescul Apostol să arate Galatenilor cum că cu adevărat a lăsat legea și cele ale legii, și s'a întors cu totul la Christos, pentru acesta arată aicea viața sa

¹⁾ Însemnăză, că după Mar. Vasilie: „Cela ce face porunca lui Dumnezeu se cuvine a avea gîndul său vrednic de ispravă, că se înfruntăză cela ce vrea să placă oamenilor, când ar arăta celor ce se laudă sîrguința; iar la cei ce îl prihănesc, s'ar face leneș; că de voește a place Domnului, tot-de-una și pretutindenea acelaș să fie, plinind ceea ce s'a dă: Prin omul dreptăței cele de a drépta și cele de a stînga (Hotăr. XXXIII. Pe scurt). Dar cum ar putea cine-va scăpa de omenescă plăcere? Răspunde același Vasilie: „Așa va scăpa, cu deplina încredințare că Dumnezeu este față, și cu nerăspîndită purtare de grijă pentru buna plăcere cea către Dumnezeu și cu înfocat dor de fericirile cele dăse de Domnul, că nimenea în vederea stăpînului nu face spre plăcerea robului, celui împreună cu el spre necinstea stăpînului, și să amăgește spre osînda sa (Tij. 34). Și alta este iubitorul de slavă deșartă, și alta cel ce va să placă oamenilor, după același Vasilie ce dăce: „Socotesc că iubitorul de slavă deșartă este acela ce face și dăce ce-va pentru o gîlă slavă de lume, dela ceea ce vîd și aud, iară cela ce va să placă oamenilor este, carele face spre voea vre unui om, spre plăcerea lui, măcar de ar fi lucrul ce se face vrednic de necinste (Tij. 52). Veți însă că Apostolul aicea dăce, că cela ce este plăcut oamenilor, acela nu este sluga lui Christos, precum și aiurea o dăce acesta: „Nu după slujire numai înaintea ochilor, ca cei ce vor să placă oamenilor, ci ca robii lui Christos“ (Efes. VI, 6).

cea de mai înainte, și grabnica aceea a sa schimbare întru Christos, pentru ca să arate, că nu s'ar fi schimbat atâta în grabă, de nu ar fi luat o ôre-care dumnezească și cerască deplină încredințare în inima sa; pentru acesta și dice, că Evanghelia mea nu este dupre om, adecă că eu nu am luat învățător om, ci m'am făcut ucenic chiar al însuși lui Christos.

12. Că nici eu dela om o am luat acesta, nici m'am învățat, ci prin descoperirea lui Iisus Christos.

Fiind-că cei ce prihăneau pre Pavel diceau, că el nu a fost însuși vechetor și însuși ascultător ucenic al lui Christos ca ceilalți Apostoli, ci dela ômeni a luat toate câte propoveduește, pentru acesta dice și Pavel aicea toate cele improtiva celor ce diceau aceia, și că însuși chiar Christos, carele a învățat pre Petru și pre cei de pre lângă Petru mai aleși Apostoli, acesta și mie mi-a descoperit Evanghelia și apostolésca această propoveduire, ce o propoveduesc.

13. Că ați auzit petrecerea mea cea ôre-când în iudaism.

De unde este arătat că cu dumnezească descoperire am priimit eu Pavel Evanghelia? Dela viața și petrecerea mea cea de mai înainte; căci eu gonitorul cel atât de mare al hristianilor, cum așa de ingrabă m'aș fi schimbat în credința lui Christos, de nu m'ar fi tras la dinșul o dumnezească și mai pre sus de fire descoperire? Cum că eram mare și inferbintat gonaciū al lui Christos și al hristianilor, este arătat și dela înși-vē voi Galatenii, cari cu toate că sînteți depărtați de Ierusalim, cu atâta multă depărtare de lor, ați auzit însă înfricoșata gônă ce făceam eu improtiva hristianilor, precum tâlcuește Severian¹⁾.

Că cu covîrșire goneam biserica lui Dumnezeu și o stricam pre ea.

Vedî cum a pus aicea Apostolul fiește-care dicere cu adăugire; căci nu a dis prost că goneam biserica lui Dumnezeu, ci că o goneam cu totă covîrșirea, și nu s'a îndestulat numai cu acesta, ci a adaus și că o stricam pre ea, adecă mă apucam să o răstorn din temelie și să o perd, că acesta este lucrul celui ce strică vre o cetate: a o răsturna din temelie și a o perde.

¹⁾ Acéstași o dice și Teodorit: nimica nu este necunoscut vouē din cele ale mele, că deși cu multe stadii sînteți depărtați de Iudeea, dar însă vestea a alergat pretutindenea și cele despre mine arătate le-a făcut tuturor, că din vechiū cumplit și arătat vrășmas eram al bisericei, cu pravăț a o răsturna pre ea din adâncurile temeliei.

14. Și spoream în iudaism mai mult decât mulți din cei de o vîrstă cu mine întru neamul (meu), foarte rîvnitor fiind părinteștilor mele predanisirî.

Mai mult, dice, decât toți Evreii acela și rîvnitorii legii, că erau de o vîrstă cu mine, și de atîția ani ca și mine, eu a-rătam ferbințelă și rîvnă mai multă în lege, și spoream, adecă creșteam în răsboiul cel asupra hristianilor; sau dicerea: spoream întru iudaism, însemnăză, că eram cinstit întru Iudei, ca un învățat în lege, și apărător și învățător al legii. Să nu socotești însă, o cetitorule, că această pornire asupra hristianilor a lui Pavel ar fi fost ispravă a slavei deșarte, sau a mâniei lui, nu; ci a fost lucru al rîvnei ce avea în Legea cea Veche a lui Dumnezeu. Deci, dice, dacă eu mai înainte goneam biserica lui Christos, nu ca să plac omenilor, sau pentru vre un alt sfîrșit omenesc, ci numai pentru rîvna lui Dumnezeu, măcar de era rîvna rătăcită, cum acum duple ce am cunoscut adevărul, aș propovedui altele și altele pentru plăcerea omenescă? Sau și pentru iubirea de slavă omenescă? Sau cum ași învăța altele, afară de adevăr, și afară de cele ce Christos m'a învățat? Acesta este cu totul de neurmă și de necredare.

15. Iar cînd a bine-voit Dumnezeu, cela ce m'a ales pre mine din pîntecele maicei mele.

Dacă fericitul Pavel s'a rînduit spre buna vestirea lui Christos din pîntecele maicei sale¹⁾ și dacă s'a ales spre acesta de

¹⁾ Însemnăză, că dumnezeescul Avgustin dice, cum-că dicîndu-se despre Botezătorul Ioan, și despre Proroocul Ieremia, cum-că s'au sfințit din pîntecele maicei lor, să nu se socotescă sfințenia acesta pentru strămoșescul păcat, adecă să nu se socotescă că aceștia au fost curați de strămoșescul păcat (că singur Domnul nostru Iisus Christos a fost mai pre sus de acest păcat, ca unul ce nu s'a zămislit din sîmînță), ci la dînșii numai se socotește sfințenia acesta, pentru dumnezeesca prohotărare, precum fericitul Pavel adevărează despre sine dicînd: „Iar cînd a bine-voit Dumnezeu cel ce m'a osebit din pîntecele maicei mele și m'a chemat prin Darul său“ (Foaea VII din dodecavivlon a lui Dositei). Deci din acest cuvînt al sfințitului Avgustin pôte cine-va a încheia, căci fiind-că cei sfințiți din pîntecele maicei lor pentru acesta se dic sfințiți, pentru-că s'a prohotărât de Dumnezeu cu deosebit chip din pîntecele maicei lor. Iar Pavel dice aicea că s'a prohotărât de Dumnezeu din pîntecele maicei sale, deci nu este nici o necuviință să dicem că și acesta s'a sfințit din pîntecele maicei sale; că dacă patriarhul Iacov a fost sfințit din pîntece, duple Anvrosie, și duple Iacov fratele lui Dumnezeu, și duple Ighisip și duple Epifanie, și logodnicul Iosif duple Gher-son, și duple Ierusalimicescul tipic, și Moisi duple Efrem Sirul, și Samson duple Evsevie, și Marele Nicolae, și Sava duple ore-care istoric, ce lucru de mirare este deci că și Pavel Marele Apostol să fi fost sfințit din pîntecele maicei sale.

Dumnezeu, negreșit pentru ore-care altă economie a fost rămas în iudaism în vremea aceea din mijloc (adecă până la descoperirea ce i s'a făcut). Dar care să fi fost economia acesta? Ca năprasnica și deșănțata lui schimbare întru credința lui Christos să încredințeze pre mulți Evrei și să-i tragă la credința lui Christos. A rânduit însă pre Pavel Dumnezeu spre buna vestirea lui Christos nu duple întâmplare și nesortire, ci pentru-că mai nainte l'a cunoscut că este vrednic.

Și m'a chemat prin Darul său.

Dumnezeu pentru fapta bună și vrednicia lui Pavel cu adeverat l'a chemat pre el la evangheliasca propoveduire, că a dis către Anania: «Vas ales este mie acesta» (Faptele IX, 15), iar Pavel smerit cugetând a dis, că prin Darul lui Dumnezeu s'a chemat, și nu pentru vrednicia sa, ci pentru mila lui Dumnezeu.

16. Ca să descopere pre Fiul său întru mine¹⁾.

Nu a dis Pavel că Dumnezeu Tatăl a descoperit mie pre Fiul său, ci întru mine adecă înlăuntru, în mine, pentru ca să arate cu acesta că nu s'a învățat numai cu cuvîntul dela Dumnezeu, ci și a umplut inima lui de mult dar și putere a Sfîntului Duh, fiind-că s'a văpsit cunoștința lui Christos în omul cel din lăuntru, și Christos grăia întru dînsul²⁾.

Ca să-l bine-vestesc pre el întru neamuri.

A descoperit, ȳice, Dumnezeu Părintele și a arătat mie cu chip și cu strălucirea mai pre sus de fire pre Fiul său, nu ca singur eu să-l vĕd și să-l ascund în inima mea, ci pentru ca să-l arăt și la cel-l-alti prin propoveduirea Evangheliei; căci prin duneȳeasca vedenie și descoperirea aceea, de care s'a învrednicit Pavel, nu numai singur el a creȳut, ci și s'a hironionisit de Dumnezeu spre a propăvedui la neamuri³⁾. Decî dacā

¹⁾ Veȳi cā măcar cā Fiul s'a descoperit pre sineși lui Pavel, prin vedenia ce a strălucit mai mult decāt sōrele: «Cā eu sînt, i-a dis, Iisus, pre carele tu gonești» (Fapt. IX, 5), cu tōte acestea Pavel aicea ȳice, cā Tatăl i-a descoperit pre Fiul, fiind-cā tōte ale Fiului sînt și ale Tatălui, pentru-cā sînt de o fiinȳă. De acesta și Teodorul a dis: iarāși aicea a împreunat pre Fiul cu Tatăl și pre acesta l-a dis cā mai nainte de vĕcuri a vĕȳut cele despre dînsul, și în urmă l'a chemat, în vremea în care l'a cercat.

²⁾ Iar Procopie așā tălcuește ȳicerea acesta ȳicĕnd: «Acēta: iată loc la mine, pre Tatăl să'l înțelegem; cā precum Fiul descopere pre Tatăl, așā lui Petru și lui Pavel Tatăl a descoperit pre Fiul; cā cel dintăiū ca dela Tatăl cunoscĕnd pre Fiul, se fericește; iar cel al doilea ȳice: Cānd a bine-voit Dumnezeu a mĕ osebi din pāntecele măiceī mele, ca să descopere pre Fiul său întru mine! (Fōea 927 la cele 5 cārȳi).

³⁾ Cā vas ales ȳice este mie acesta, de a purta numele meū înaintea

eŭ m'am învățat de Dumnezeu, cum voi Galatenii diceți că m'am învățat dela ômeni? Și de vreme ce m'am ales de Dumnezeu pentru ca să propăveduesc nu prost, ci la neamuri, cum pot mai mult să propăveduesc tăerea împrejur la neamurile cele netăiate împrejur?

Indată nu m'am lipit de trup și de sânge.

Adecă după ce Dumnezeu Tatăl prin strălucirea cea mai pre sus de fire, dice, a descoperit înăuntru în inima mea pre Filul său, indată nu am venit în cuvînt și în împreună vorovire cu Apostolii Domnului; că pre aceștia îi numește trup și sânge, numindu-i pre ei așa dela firescul evreescul neam și rudenie; sau trup și sânge numește de obște pre toți ômenii, ca cum am dice, că dela nici un om n'am învățat ce-va despre credința cea în Christos, ci m'am îndestulat întru singura dumnezească descoperire¹⁾.

17. Nici m'am suit la Ierusalim către Apostolii cei mai înainte de mine.

Ceea-ce mai sus a o ȕis întunecat, că nu m'am lipit de trup și de sânge, acesta aicea o dice mai descoperit, că adecă nu s'a dus la Ierusalim pentru ca să vorovască cu cei-l-alți Apostoli. Pentru-ce pricină însă le dice acestea Pavel? Ôre atât de mândru era încât se socotea pre sine a fi însuși îndestulat de sine și nu are trebuința de alt sfătuitor? Și cum nu a audît pre Paremiastul ce dice: «Nu fii înțelept de sineși» (Pild. III, 7); nici pre Isaia ȕicînd: «Vai celor înțelepți întru sineși, și înaintea loruși știutori» (Isaia V, 21)? Să nu fie dar, să fi fost acest-fel de mândru Pavel! Ci fiind-că cei ce îl prihăneau diceau, că se cuvine să urmăre celor-l-alți, cari au fost mai înainte de Pavel, și nu lui Pavel carele a fost pre urmă; pentru acesta, silit a fost Apostolul să le ȕică acestea, pentru ca să astupe gurile amăgitorilor ațelora ce le diceau acestea, fiind-că fără cuvînt ar fi fost și cu totul nepotrivit, cela-ce s'a învățat fără mijlocire dela Dumnezeu (adecă de-a dreptul) adecă Pavel, să

neamurilor și a împăraților și a fiilor lui Israel (Fapt. IX, 15). Și iarăși: „Mergi, că eu la neamuri departe te voi trimite” (Tij. XXII, 21).

¹⁾ Iecumenie tâlcuind ȕicerea: „Indată nu m'am lipit de trup și sânge” dice: „Indată nu m'am plecat spre odihnă și îndulcire, nici ca ôre-ce mare isprăvind am cădut în lenevire și în nelucrare, ci cu dinadinsul m'am apucat de calea Evangheliei; sau așa: nu am protimisit a vedea rudele, sau casa, sau pre cei obișnuiți, sau patria, ci tôte lăsându-le, că nici întru acestea mă raicșorez decăt Petru și Ioan, indată m'am dus în Aravia și Damasc, și alergam la propovăduire. Veȕi și supțînsemnarea ȕicerei: „Dupre pîntă gonesc, către darul chemărei ceii de sus” (Filipseni III, 13), că să veȕi cum alerga Pavel ca un grabnic călător, dupre Vasile.

mai la aminte la învățăturile ómenilor. Decí nu le dice acestea Pavel mândrindu-se, ci pentru ca să arate vrednicia propoveduirii sale. Așa a mers Pavel dela Damasc în Ierusalim și prin Varnava s'a întâlnit cu Apostolií, precum mărturisesc Faptele (Cap. IX), însă nu ca să se învețe ce-va, ci pentru ca să încredințeze pre cei-l-alți, că cele-ce propoveduește sînt și la Apostolií cei din Ierusalim priimite și plăcute; apoi însă și de a mers la Ierusalim și s'a întâlnit cu Apostolií, nu a mers îndată ce a cređut, ci mai în urmă; și atunceá, pentru ca să încredințeze, precum a dis, pre cei-l-alți, și nu pentru ca să se învețe ce-va dela Apostolií.

Ci m'am dus la Aravia și iarăși m'am întors în Damasc.

Pavel îndată ce a cređut umbla prin locurile cele înțelinate și nearate de evanghelésca propoveduire, căci de ar fi fost el împreună cu Apostolií, s'ar fi oprit propoveduirea și nu s'ar fi lăsit atâta în grabă în locurile cele sêlbaticice și depărtate. Iar fiind-că era singur Pavel, pentru acésta alerga pre la neamurile cele mai varvare, precum erau Aravii. Vedí însă smerită cugetare a lui Pavel, căci el numărând cetățile și eparhiile pre unde a propoveduit, nu arată și pre cãți ómeni i-a întors la credință. Mácar că și în singur Damascul, adecá în cel ce acum se dice Sami, atâta mult a turburat și a amezit pre Evreii, cei ce se aflaú acolo, încât a fost vrasmășuit și căutaú de a-l prinde de către mai marele neamului și stăpânitorul Damascului, pre carele îl pusesese împêratul Areta acolo, precum o dice singur la sfîrșitul Cap. XI al ceií I-a către Corintení. Decí așa Pavel cele ce se par mari a le dice pentru sine, nu le dice pentru iubirea de cinste și slavă, ci pentru a nu se vătăma propoveduirea, precum la Cap. XI și XII al ceií a II-a către Corint., fiind-că nu se credea de către cei-l-alți scotindu-se de mai prost și ca ucenic al ucenicilor și al Apostolilor lui Christos.

18. Apoi dupre 3 ani m'am suít în Ierusalim să istorisesc (cercetez) pre Petru¹⁾.

¹⁾ Îndoială se vede în dicere între Fapte și între cuvintele acestea ale Apostolului, că Faptele arată că dupre întórcerea sa dela Damasc s'a dus la Ierusalim: „Că viînd, dice, Savlu în Ierusalim, cerca a se lipi de ucenici și toți se temeau de el, necredînd că este ucenic, iar Varnava luându-l i-a dus către Apostolií și a povestit lor, cum pre căle a vėđut pre Domnul, și cele-l-alte (Fapt. IX, 26); iar aicea dice Pavel că dupre 3 ani dela întórcerea sa a mers în Ierusalim, dar dela ce loc a mers nu arată, ci fiind-că mai sus a dis, că dupre întórcerea sa s'a dus în Aravia și iarăși s'a întors în Damasc, póte zăbăvind în alte locuri acei 3 ani ce dice aicea, iarăși s'a întors în Damasc, și dela Damasc a mers la Ierusalim, și atunci prin Varnava s'a adus la Apostolií, precum dic Faptele, că alminterea a se întocmi acestea nu se pot, precum și Icumenie la tál-

Și acesta este semn al marelui smeritei cugetări a lui Pavel, căci acesta ce a isprăvit atâtea, și a propovăduit la atâtea locuri, a mers la Petru, nu pentru ca să învețe ce-va și să se folosească de el, ci numai pentru ca să-l istorisească și să-l vadă cinstindu-l pe el ca pe un vîrfelnic și ca mai mare decît el; pentru acesta nu a ȳis cȳ s'a dus în Ierusalim sȳ vadȳ pre Petru, ci pentru ca sȳ-l istorisească, precum obicinuesc a ȳice voiaȳarii lumii aceia, ce istorisesc și aflȳ cetȳțile cele mari și strȳlucite și arheologhiile lumii, sau precum și noi ȳicem cȳnd mergem sȳ intȳlnim pre ȳre-cȳri mari și sfinȳi bȳrbaȳi. Ci noi mergem la aceia pentru folosul sufletului nostru, iar Pavel a mers la Petru pentru singur cinstea lui Petru, și nu pentru folosul sȳu.

Și am rȳmas la el 15 ȳile.

Dicerea ca sȳ istorisească Pavel pre Petru, acesta a fost semn de cinste cȳtre Petru, iarȳ a rȳmȳne la ȳinsul, acesta a fost de prietenie și de dragoste multȳ. Și nu a ȳis, cȳ m'am invȳȳat dela Petru, ci numai cȳ am rȳmas la ȳinsul, adecȳ impreunȳ cu ȳinsul.

19. Și pre altul ȳin Apostoli nu am vȳȳut, afarȳ numai pre Iacov fratele Domnului¹⁾.

cuirea Faptelor se nevoește și se silește cu 5—6 chipuri ca sȳ învoiascȳ venirele lui Pavel în Ierusalim, atȳt cele ce se aratȳ în Fapte, cȳt și cele ce se cuprind în trimiterea acestȳ cȳtre Galateni și nu pȳte; și în sfȳrșit ȳice, cȳ Pavel aicea ȳice o altȳ vreme, care Luca la Fapte nu aratȳ, fiind-cȳ prea în scȳrt scrie, și multe vremi întru una le unește.

1) Pȳte acești 2 Apostoli aȳ fost aceia; cȳtre care Varnava a dus pre Pavel, precum istorisesc Faptele. Trei Iacovi insȳ aȳ fost: unul fratele lui Ioan, pre carele l-a omorȳt Irod; al II-lea fiul lui Alfeu, carȳ acești 2 Apostoli erȳu și din cei 12, și al III-lea fratele Domnului, carele s'a pȳmȳnit aicea, și nu era din cei 12 Apostoli, precum ȳice Ieronim în tȳlcuirea epistolei aceștia cȳtre Galateni și în cartea cea despre conscriitorii bisericești (la Coressie). Acest Iacov se ȳicea mic, ȳupre Teofilact, spre ȳosebirea lui Iacov fiul lui Zevedei, carele sȳ ȳicea mare, ca unul ce era din cei 12 și mai ales, ȳupre carele a ȳis Marco Evangelistul: „Era insȳ și femeȳ departe privind, între care era Maria Magdalina, și Maria lui Iacov celui mic, și-mȳica lui Iosi (Cap. XV stih. 40), unde Maria se ȳice, Nȳscȳtoarea de Dumneȳeu, sau cȳ o mȳicȳ ce se socotea a lui Iacov acestuia, și a lui Iosi fiilor lui Iosif. Iar cum cȳ Iacov acesta era sfinȳit din pȳntecele mȳicei sale și vin și rachiȳu nu a bȳut cȳnd-va cȳ un Nazireȳ și carne nu a mȳncat, nicȳ s'a ras cȳnd-va, nicȳ cu untdelemn s'a uns (precum atunci era obiceiȳ spre netezirea trupului), nicȳ în bae s'a scȳldat, o scrie Pamfil Evreȳl Cap. II al Biser. istorii, aducȳnd marturi pre Climent Stromateul și pre Ighisip, carȳ scriȳ cȳ nicȳ în picȳȳorele sale a pus sandale pururea pȳmentul acesta, ci umbla cu picȳȳorele gȳle, și totde-una purta hȳine albe și-de în. Pentru acestȳ ȳice și Epifanie și Ieronim, cȳ acestȳ ar fi fost tȳnȳrul acela, care în vremea patimei Mȳntuitorului

A mers cu adevărat Pavel la Ierusalim pentru ca să istorisască și să vadă pre Petru, fiind-că atâta îl cinstea și îl dorea; a vădut însă și pre Iacov, nu pre fratele lui Ioan, ci pre fratele Domnului, cu cinste însă îl pomenește pre el și-l dice; atâta slobod era de 3 ori fericitul Pavel de tota zavistia și pisma. Și cu toate că de ar fi voit să arate pre Iacov cine era, nu-l numea frate al Domnului, ci saū fiū al lui Cleopa duple lege, saū fiū al lui Iosif duple fire, fiind-că Iacov nu era frate duple trup al Domnului, ci se socotea numai a fi. Dar cum era fiū duple lege al lui Cleopa? Asculta: Cleopa și Iosif logodnicul Născătoarei de Dumnezeu au fost frați trupești, și fiind-că Cleopa a murit fără fiū, Iosif a luat pre femeea fratelui său al lui Cleopa și a ridicat sēmēnță aceluia, născēnd pre acest Iacov și pre alți 3 frați, pre Iosi, pre Iuda și pre Simon și o fiică numită Maria, pre care sîntu Evang. o numește sora Năs-

a lăsat giulgîul său (adecă prostirea), care purta asuprași, și a fugit, precum scrie Evang. Marco, Cap. XIV, 51, fiind-că numai acesta între Apostoli purta alb. (Pentru acesta duple urmarea acestuia s'a apucat o-biceiu a purta toți patriarhii Ierusalimului, moștenitorii fericitului Iacov a purta haîne albe de mătăsă, pentru acesta și sf. Efimie dela Imbrăcămîntea cea albă și strălucită a provēdut, cum că Anastasie presviterul urma a se face patriarh al Ierusalimului, precum cu adevărat și s'a întemplat, fōea 402 din dodecavivlu). A păzit încă și feciorie de 3 ori fericitul Iacov în tota viața sa, și din adesele plecări de genunchi ce făcea, i s'a umflat genunchile și s'a făcut vînjōse ca ale cāmilei, adaoge însă și Chrisostom, că fiind-că adese-orî își bătea fruntea de pămēnt, i s'a umflat și s'a făcut nēgră, iar pōlele haînei sale se întreceau mici și mari ca să le sārute, duple Ieronim; ci și intru sîntele sîntelor intra și acolo se ruga pentru ertarea neștiințelor norodului, de unde și s'a numit Olvie adecă drept și potcōva cea de aur a arhiereului legei o purta pre capul său, precum mărturisesc Climent și Epifanie. Iar Chrisostom dice tâlcuind dicerea, apoi s'a arătat lui Iacov, cum că pre acesta mai întăiū l-a hirotonisit Domnul episcop al Ierusalimului (Vor. XXXVIII, la I Cor.). Și Epifanie la cresul 78 și Evsevie însăși acesta o dic, măcar că Climent Stromateul dice, că duple înălțarea Domnului Petru și Iacov și Ioan cei mai întăiū aleși ai Apostolilor a ales pre acest Iacov să fie episcop al Ierusalimului. Și episcop fiind 29 ani în Ierusalim, s'a învrednicit de mūcenicesc sfîrșit de 3 ori fericitul, căci suindu-l pre aripa bisericei nelegiuiți preoți și cărturari, fiind-că de acolo au strigat în auđul tutulor dicēnd: ce mē întrebați pentru Iisus Fiul Omului? Acesta șade de-a drēpta a tot puternicului Dumnezeu și pre nourii ceriului va să vie să facă judecată și rēsplătire, fiind dar ca acestea de acolo a strigat, îndată au năvălit asupra lui acolo cărturarii și preoți și l-au ōborât pre el jos de pre aripa bisericei, și s'a făcut ei vērșători de sange. El însă plecādu-și genunchile și sîntele picīore și pentru ucigașii sēi rugādu-se, a fost împroșcat cu petrii. Veđi despre acesta în Cart. I, Cap. I a Dodecavivlu a lui Dosotei; dice însă și Marele Atanasie, că Iacov acesta a talmăcit Evangelia lui Matei cea evreiască în limba elinēscă, și veđi fōea 9-a a aceeași cărți Dodecavivlu.

cetorei de Dumnezeu (Ioan XIX, 25), intai adeva ca pre o rudenie, si al doilea inca pentru-ca Iosif avea purtarea de grija pentru Nascetorea de Dumnezeu ca un parinte, si cu mai multa apropiere decata a avea catre acesta apropiere de barbat si asedare.

20. Iar cele ce scriu voue iata ca inaintea lui Dumnezeu, ca nu mintesc.

Fericitul Pavel ca cum ar fi avut a da raspuns inaintea judecatei lui Dumnezeu, asa se nevoeste si se sileste a arata cuvintele sale Galatenilor, pentru ca sa se arate lor, ca e vrednic de credinta si adeverat.

21. Apoi am venit in partile Siriei si ale Chilichiei.

22. Insa eram necunoscut la fata bisericilor Iudeei celor in Christos.

23. Ci numai cat audisera, ca cela ce ore cand ne gonea pre noi, acum bine-vesteste credinta pre care ore-cand o strica.

Intaiasi data Pavel a mers in Ierusalim numai pentru ca sa vada pre Petru si iarasi s'a dus de acolo, una adeva, pentru-ca s'a trimis propoveduitor la neamuri si la dinsele trebuia sa propoveduiasca Evanghelia; si alta inca, pentru-ca nu suferea sa zidisca asupra temeliei altor Apostoli, adeva sa propoveduiasca la Evrei, la care propoveduiau cei-l-alti Apostoli. Ci voia sa propoveduiasca la neamuri selbatice si varvare, la care inca nu mersese sa propoveduiasca vre un Apostol. Pentru acesta dice, ca inca nu m'a fost vedut in fata hristianii cei ce erau in Iudeea, si dar fiind-ca inca nu m'au fost vedut, cum as fi propoveduit lor taerea imprejur, adeva sa se tae imprejur, precum me prihanesc hristianii cei ce din Evrei au crezut in Galatia? ca acesta este cu totul nepotrivit si neurmat lucru. Si numai, dice, hristianii cei ce erau in Iudeea au dea de mine ca m'am intors la Christos si ca propoveduiam credinta aceea, pre care mai inainte o goneam si me apucam sa o perd¹⁾.

24. Si proslaveau intru mine pre Dumnezeu.

1) Pentru ce dice insa Luca la Fapte, cum ca, cand a dus Varnava pre Pavel la Apostoli, Pavel era impreuna cu dinzii intrand si esind in Ierusalim, si indraznind intru numele Domnului Iisus, vorovea si se intreba catre elinisti, iar ei sa ispiteau sa-l omore? (Fapt. IX, 28). Deci de vreme ce Pavel impreuna se intreba si se vorovea cu elinistii adeva cu Evreii, cei ce priimiseru Sfinta Scriptura precum o a fost talmăcit pre ea elinistii cei 70, cum dice aicea Pavel ca nu l-au fost vedut in fata hristianii cei din Iudeea? Sau dice ca nu-l stiau, si nu l-au fost vedut pre ei hristianii cei ce erau in Ierusalim, caci cu dinzii impreuna se intreba, ci hristianii cei ce locuiau in cele-l-alte parti ale Iudeei si ale Palestinei.

Și cuvîntul acesta însemnăză smerita cugetare a fericitului Pavel, pentru-că nu a ȃis cã se minunaȃ de mine, sau mȃ lãudaȃ, ci dã totul la Darul lui Dumnezeuȃ, ȃicȃnd cã slãveaȃ pre Dumnezeuȃ intru mine, carele ori-ce s'a fãcut de mine, însuși a isprãvit totul, și nu eȃ¹⁾).

CAP. II.

1. Apoi dupre 14 ani iarăși m'am suit în Ierusalim cu Varnava, împreună luând și pre Tit.

2. M'am suit însă dupre descoperire.

Pricina întãei suiri la Ierusalim a lui Pavel a fost Petru, adecã pentru ca sã istorisȃscã și sã vadã pre Petru, precum a ȃis mai sus; iar a suirei a II-a ce o ȃice aicea a fost pricinã dumnezeȃscã și mai pre sus de fire descoperire, ce i s'a fãcut. Și avea, ȃice, împreună și pre Varnava și pre Tit ca pre niște marturi ai propoveduirii sale; cã adecã propoveduirea sa era plãcutã și priimitã și de cei-lãlți Apostoli.

Și am pus înaintea lor Evanghelia, care o propoveduesc la neamuri.

Adecã am arãtat Apostolilor propoveduirea, ce o propoveduesc la neamuri, fãrã a propovedui lor ca sã se tae împrejur. Pentru care pricinã dar dupre atãȃea ani a arãtat Apȃstolilor Evanghelia, ce o propoveduește, în vreme ce se cuvenea sã arate din început, cãnd a creȃut, pentru ca sã cunȃscã de alȃrgã bine sau rȃu. Cã fãrã socotȃlã lucrul ar fi fost cu adevȃrat, dupre ce 14 ani și mai mult alȃrga propoveduind Evanghelia, sã aibã trebuinȃã a se învȃȃa apoi, ȃre bine alȃrgã, sau în zadar sau ostenit? Pentru acȃsta, de a arãtat propoveduirea sa Apostolilor pentru ca însuși sã se învȃȃe, despre calea ce a umblat, negreșit așã fãrã socotȃlã ar fi fost, precum am ȃis, și fãrã gãndire ceea-ce s'a fãcut. Dar fiind-cã vedea pre mulȃi, cum-cã se sminteaȃ, cãci Petru primea tãerea împrejur și pre mulȃi îi tãia împrejur, iar însuși Pavel, nu o primea, și dupre urmare se prepunea, cã face fãrã de lege, pentru acȃstã pricinã, ȃic, s'a dus la Ierusalim. Iar acȃsta, de a merge, l-a sfãtuit pre el Sfintul Duh, dupre o descoperire mai pre sus de fire, pentru ca sã se încredinȃȃze și sã se înduplece acȃia ce se sminteaȃ, cã nu este osebite și zămintȃlã între propoveduirea lui Petru, și între propoveduirea lui Pavel, ci cã

¹⁾ Iar Fotie tâlcuind ȃice: „Slãveaȃ pre Dumnezeuȃ intru mine, adecã pentru mine, și nu pre cutarele, sau cutarele învȃȃtor, ci pre însuși Dumnezeuȃ; cã acesta era carele a descoperit mie și m'a învȃȃat propoveduirea.

dupre iconomie și compogorare, iartă Petru tăerea împrejur, fiind-că propoveduia la Evreii cei ce se tăeau împrejur. Deci nu a fost fără socotela acesta ce a făcut, de a mers la Ierusalim și a arătat Apostolilor despre propoveduirea sa după atâtea ani, pentru-că Duhul cel Sfânt l-a pornit pre el să meargă, și el supunându-se a ascultat cu drept și binecuvîntat chip.

În deosebi însă celor ce se socoteau.

Fiind-că mulți erau cei ce se sminteau, pentru acesta Pavel în osebite a vorovit împreună cu Petru și cu Apostolii cei mai aleși ce erau împreună cu Petru, pentru că să nu urmeze mai multă turburare și gâlcăvă, și să nu se facă mai mare sfîmintela, fiind-că multe decurii de mii erau în Ierusalim și multe mii¹⁾ de Evreii, cari se sminteau, precum am dis, aceea indată ce ar fi audît că Pavel și înlauntru în Ierusalim aflându-se, strică și nu priimește tăerea împrejur, de urmare era să se turbure, și să se ridice pre toți; pentru pricina aceasta dar în deosebi și de o parte a vorovit împreună cu Apostolii²⁾. Avea însă împreună cu sine pre Tit și pre Varnava când a vorovit împreună cu Apostolii, pentru ca să mărturisască acestea la cei-l-alți, cum că nici Apostolilor s'a arătat Pavel că propoveduește ce-va protivnic; dîcînd însă pre Apostoli că se socoteau și se păreau, nu surpă cu cuvîntul acesta, că nu ar fi fost cu adevărul Apostolii cei de pre lângă Petru, mari și întălu aleși, ci o a dis acesta, ca împreună să pue și socotela și obștesca hotărîre celor mulți cu a sa, adecă ca să arate că, nu numai de Pavel se socotea mari Apostolii cei ce erau pre lângă Petru, ci și de toți cei-l-alți, precum și însuși Pavel chiar acesta o dîce pentru sineși: «Că mi se pare că și eu Duhul lui Dumnezeu am» (I. Corint. VII, 40), nu pentru ca se tăgăduască că cu adevărul avea Duhul lui Dumnezeu

¹⁾ Că așa diceau cei ce erau pe lângă Iacov fratele lui Dumnezeu către Pavel: „Veți frate, câte decurii de mii de Iudei, ce au crezut sint, și toți sint rivnitori ai legei, și s'au înștiințat de tine că înveți depărtare dela Moisi pre toți Iudeii cei ce se află pre la neamuri, dîcîndu-le a nu și tăia împrejur pre copiii lor, nici a umbla după obiceiurile legei” (Fapt. XXI, 2).

²⁾ Iar Fotie așa tâlcuește dîcîrea: „În deosebi însă celor socotiți, de nu cum-va îndesert alerg sau am alergat”. Pentru ce în desert? Ca nu înaintea tuturor arătînd să-i smintesc, de curînd închegați fiind atuncea cei din tăerea împrejur, și să-i fac pre ei cu totul a se lepăda de credința lui Christos și să perd calea mea și se arăt nevoînța mea deșartă, căci cum nu ar fi deșartă a alerga și a umbla în toate părțile, când alergînd ca să mîntuesc pre alții, iarăși prin nesocotită scumpătate i-aș perde? Cum dar acum și în priveleştea norodului muștră (tăerea împrejur adecă la Galateni)? Căci era sporire (a credinței adecă) și căci unii îndrăsneau a face iconomia dogmă.

și se arăta că îl are, ci pentru ca să arate și obștească socotință a oamenilor, pre lângă care și Pavel socotea și i se părea că are Duhul lui Dumnezeu. Deci Apostolilor celor ce se socoteau, dice, le-am vorovit în deosebi, adică celor mari și slăviți și de către toți socotiți acest-fel.

Nu cum-va în deșert alerg, sau am alergat.

Adecă ca să învăț pre cei ce se smintesc de mine, că nu alerg nici propoveduesc în deșert și în zadar și nu pentru ca să mă învăț eu, căci cum aș fi avut trebuință a mă învăța eu, căruia mi s'a descoperit dela Dumnezeu Parintele Fiul său, și Evanghelia Fiului său¹⁾, sau cum după atâția ani aș fi avut trebuință a mă încredința de nu alerg în deșert și în zadar, eu carele diceam «Așa alerg nu ca fără știință, așa pumnuesc (mă lupt) nu ca cum aerul ași bate?» (I Corint. IX, 26), că acest lucru ar fi cu totul nepotrivit.

3. Ci nici Tit, carele era cu mine, elin fiind, nu a fost silit a se tăia împrejur.

Tit, dice, cu toate că era elin și netăiat împrejur, nu a fost silit a se tăia împrejur, care acesta a fost prea mare dovadă, că nici Petru, nici Apostolii cei ce erau cu Petru primeau tăerea împrejur după cuvântul cel de căpetenie, ci după economie și compogorire, pentru Evreii cei ce se tăiau împrejur. Pentru aceasta nici au prihănit pre Pavel și propoveduirea lui, al căruia ucenic era Tit cel netăiat împrejur.

4. Iar pentru²⁾ mincinoșii frați cei prea ascunși, cari s'aun îndesat ca să iscodescă slobođenia noastră, ce o avem în Christos ca pre noi să ne robescă.

Alcătuirea acestei cuprinderi este acest-fel: nici pentru mincinoșii frați cei pre ascuns intrați a fost silit a se tăia împrejur (Tit), din afară (în genere) luându-se dicerea nici, adecă și cu toate că mincuno-frații cei ce veniseră pre ascuns voiau și vrăjmașuiau (că acesta înseamnă pre ascuns intrați) erau față și stau împotriva mea, însă nici pentru aceștia, nici pentru împotrivirea lor, au silit Apostolii pre Tit a se tăia împrejur. Pentru ce însă Pavel numește mincuno-frați pre acela, cari primeau tăerea împrejur, de vreme ce și Apostolii cei mai aleși

¹⁾ Fotie însă dice, cum că dicerea: de nu alerg în deșert, sau am alergat, poate a se ceti și cu chip întrebător, adecă: nu cum-va în deșert alerg sau am alergat? Nu adecă nu alerg în deșert, nici am alergat, ci toate le-am făcut cu siguranțe și cu providențe.

²⁾ Înseamnă, că Teodorit voește a fi de prisos acest „iar“, și este înțelegerea dicerei acesta: „Ci nici Tit cel împreună cu mine, deși era elin nu s'a silit a se tăia împrejur pentru mincuno-frații cei pre ascuns intrați, și cele-l-alte.

o priimeau? Pentru-că Apostolii adevărat priimeau tăerea împrejur așa, ci că compogorându-se pentru slăbiciunea Evreilor celor ce creșuseră în Christos, pentru acesta o propovedeau la Evreii cei ce se tălau împrejur. Iar minciuno-frații, și cei pre ascuns intrați, o legiuiau cum că numai decât se cuvine a se face tăerea împrejur, ca să apere cu acesta pre Legea cea Veche, pentru acesta și minciuno-frați pre dinșii îi numește. Dicând însă și că minciuno-frații aceștia pre ascuns au intrat, arată cu dicerea această ascunsă lor vrăsmășie. Așisderea dicând și că pre ascuns a intrat pentru ca să iscodască slobozenia noastră, arată că ei erau vrășmași și luptători, căci cei ce se fac iscoditori și ciarșiți, pentru nici un alt sfârșit intră pre ascuns prin cetăți, fără numai ca să afle cu amănuntul toate părțile și locurile cetății, și din acestea să potă cu lesnire să spargă cetatea aceea și s'o robască, care acest lucru îl făceau și minciuno-frații și iscoditorii aceia, pentru aceea socoteau și cântau împrejur cări sint netăiați împrejur și au slobozenia cea în Christos, adevărat nu sint supuși obiceiurilor și robiei Legii celei Vechi, pentru ca să afle apucare și să-i silască a se tăia împrejur, și cu acest chip iarăși să-i supue robiei legii, de care robie ne-a slobozit Christos. Deci din amândouă acestea arătat este, că Apostolii ertați oră-care obiceiuri (ale legii), pentru ca să potă cu încetul a slobozi pre Evrei din robia legii, iar minciuno-frații aceștia făceau cu totul din protivă, ca să crească adevărat și să întărească pre robia legii.

5. Căroră nici ca un clas ne-am plecat supunerei, ca adevărul Evangheliei să rămăce la voi.

Nu a dis că nici într-un puțin nu ne-am înduplecat la cuvîntul minciuno-fraților, ci supunerei lor, fiind-că ei nu le făceau acestea pentru ca să ne învețe cele ale legii, ci pentru ca să ne supue pre noi și să ne robască legii. Pentru aceasta, Apostolilor ne-am plecat și i-am ascultat, iară de minciuno-frații aceștia nu am ascultat. Pentru ce? Pentru ca să rămăce încredințate și adevărate cele ce am propoveduit la voi. Care? Cum că cele vechi au trecut și că legea a rămas nelucrătoare și a încetat, și că pre cei ce se taie împrejur Christos nu-i priimește nici îi folosește ce-va. Deci fiind-că am stătuț improtiva minciuno-fraților acelora, cu acesta am arătat că sint adevărate cele ce am propoveduit la voi, de nelucrarea legii adevărat și de încetarea ei. Deci luați aminte să nu eșiți din adevărul acesta afară¹⁾.

¹⁾ Fotie însă acesta tălcuind dice cu chip de nedumerire: „Dacă nici Tit n'a fost silit a se tăia împrejur, nici pentru minciuno-frații cei ce

6. Iar de cei ce se socotesc a fi ce-va, ori-ce fel când-va ar fi, nici o grijă am, că Dumnezeu față de om nu ia.

Fiind-că urmau a se împotrivi ôre-carî lui Pavel și a-i dice: Și dar cum Apostolii au poruncit ca cei ce din Evrei au cre-
dut să se tae împrejur? Pentru acesta deslégă aicea pre acesta
împotrivă dicere. Și pricina cea adevărată nu o dice, pentru
care Apostolii iconomicește și după compogorire au poruncit
a se tăia împrejur, ca nu auzind-o acesta acei ce au fost cre-
dut din Evrei, cum că Apostolii iconomicește și nu după a-
devăr iartă tăerea împrejur, să se despartă din pricina acesta
de Apostoli ca de unii ce strică legea, căci unii ca aceștia
pentru acesta alergau la Apostoli la acea vreme, fiind-că păzeau
ei legea. Acestă pricină dar Pavel o tace și nu o arată pen-
tru folosul celor ce au fost credut dintre Evrei, dice însă un
cuvînt foarte greu pentru Apostoli: «Că eu nici o grijă am»,
adecă că eu nici o îngrijire am pentru cei ce se socotesc a
fi ce-va, adecă pentru Apostolii cei mari, va să dică, ori de
propoveduesc tăerea împrejur, ori de nu o propoveduesc, căci
însuși vor da cuvînt despre acesta înaintea lui Dumnezeu, și
Dumnezeu de față lor nu se va milostivi, nici se va rușina,
fiind-că sînt mari și exarhi ai Apostolilor, că neluător de față
este Dumnezeu. Veđi însă, o cetitoriu!e, că nu a ăis, ori ce
fel sînt acum, ci ori ce fel a fost când-va, pentru ca să arate
că acum dar și Apostolii au încetat de a propovedui așa, și
a priimi tăerea împrejur, fiind-că propoveduirea Evangheliei
pretutindenî a strălucit și credința lui Christos a sporit și a
crescut. Acestea însă le dice Pavel nu pentru ca să defaîme
pre Apostoli, ci pentru ca să folosescă pre cei ce îl audeau.

Că mie cei ce se socotesc nimic mai mult 'mî-au adaus.

Că mie, dice, acei mari și mai aleși din Apostoli, ori ce fel
atuncea ar fi fost, Dumnezeu ya purta grijă pentru dînșii, iar
eu acesta știu că ei mie nimic nu mi s'a împotrivit, nici au
adaus ce-va mai pre sus de propoveduirea mea sau au adaus
pre acesta.

7. Ci dimpotrivă, știind ei că mi s'a încredințat Evan-
pre ascuns se îndesaseră, pentru ce pre Timotei l'a tăiat împrejur și nu
de cuvînt de minciuno-frații? Și răspunde însuși că nici pre acela pen-
tru aceștia l'a tăiat împrejur, să nu fie! Ci pentru ca să dobîndescă pre
cei ce se sminteau pentru slăbiciunea cugetărilor, căci pentru cei slabi
de socotélă trebuie a face compogorămînt cu vindecare blîndă a bôlei,
iar la cei ce năvălesc din răutate și din viclenă socotință, nici cât de
puțin se cuvine a ne îndupleca; căci aceștia nu numai nu au trebuință
de vindecare, patima întărindu-se întru dînșii mai pre sus de totă vin-
decarea, și pre cei după lângă dînșii caută să-i umple de bôla lor; pen-
tru acesta dice și dumnezeescul Pavel: nici la un cîas ne-am plecat lor.

ghelia netăerei împrejur, precum lui Petru a tăerei împrejur.

8. Că cela ce a lucrat cu Petru spre apostolia tăerei împrejur, a lucrat și cu mine la neamuri.

9. Și cunoscând Darul lui Dumnezeu cel dat mie Iacov, și Chifa și Ioan, cei ce se socoteau a fi stâlpi, au dat mie și lui Varnava dreptă împărțășire ca noi la neamuri iar ei la tăerea împrejur.

Unii așa tâlcuesc dicerea acesta, că nu numai cei mai aleși Apostoli nimic a îndreptat din propoveduirea mea, ci dinprotivă aceia s'au îndreptat de propoveduirea mea. Inse înțelegerea lui Pavel nu este așa, căci ce s'ar fi îndreptat Apostolii cei mari de propoveduirea lui Pavel, când fiește-carele dintr'înșii era desăvârșit? Dar acesta o dice Pavel cu chip sâritor, carea așa se netezește, adecă: «Ci dinprotivă a dat mie dreptă împărțășire», apoi cele-l-alte cuvinte sînt în mijloc, știind că mi s'a incredințat Evanghelia netăerei împrejur, și cele-l-alte. Atât de departe, dice, erau Apostolii de a mă îndrepta pre mine, încât și m'a laudat încă și s'au unit într'un glas, ca eu și cu Varnava se propoveduim Evanghelia la netăerea împrejur, adecă la neamuri, iar ei se propoveduiescă la tăerea împrejur adecă la Evrei; căci tăerea împrejur și netăerea împrejur aicea Pavel, nu numește pre înseși lucrările gôle ale tăerei împrejur și ale netăerei împrejur, ci numește pre cei netăiați împrejur adecă pre neamuri, și pre cei tăiați împrejur, pre Evrei. Se arată însă Pavel aicea pre sine de o cinste cu Petru, fiind-că însuși Dumnezeu ce a dat lui Petru lucrarea Evangheliei și apostolia cea către Evrei, aceștia Dumnezeu a dat și lui Pavel apostolia la neamuri. Vedî însă cum a arătat, că propoveduirea nu numai a fost plăcută Apostolilor, ci și lui Dumnezeu. Căci cunoscând Apostolii, dice, Darul lui Dumnezeu, care s'a dat mie, și nu a dis auđînd, ci din înseși lucrările cunoscând; căci de nu ar fi fost propoveduirea mea plăcută lui Dumnezeu, cum ar fi dat mie Dumnezeu Darul său? Ascultă însă cum pomeneste Pavel pre Apostolii cei trei mai aleși, pre Petru, pre Iacov¹⁾ și pre Ioan, cu laudă și cu orăție. Că dice pentru dinșii:

¹⁾ Pre Iacov fratele lui Dumnezeu se vede că îl dice aicea Pavel, de carele și mai înainte a pomenit dicînd: „Iar pre altul din Apostoli nu am văduț, fără numai pre Iacov fratele Domnului“ (Galat. I, 19), și dupre puțin va dice despre acesta: „Că mai înainte de a veni ôre-carî dela Iacov“ (Galat. II, 12), dela fratele Domnului adecă, precum tâlcuește Teofilact, căci Iacov fratele lui Ioan se vede a fi luat cununa muceniei mai înainte, precum mărturisesc Faptele.

Cei ce se socotesc a fi stâlpi, adecă cei mari, pre care toți în toate părțile îi laudă și îi slăvesc, aceștia sint, cari mărturisesc că propoveduirea mea este plăcută lui Christos; pentru acesta și a dat mie și lui Varnava drépta împărțasirei, adecă s'a unit și ne-a făcut părtași ai lor, și au arătat că le place propoveduirea mea, pentru-că acesta nimic se osebește de a lor.

10. Numai să ne aducem aminte de cei scăpătați (săraci), care și m'am sirguit însuși acesta a o face.

La propoveduirea Evangheliei, dice, ne am împărțit cu ceilalți Apostoli, și aceia adecă propoveduia la Evrei, iar eu și Varnava la neamuri, pre cei scăpătați însă nu i-am împărțit, ci neîmpărțiți îi aveam obștești și aceia și noi; căci în Ierusalim erau mulți hristiani, cari din Evrei creșuseră, ale căroră să răpiseră averile de către necredincioșii Evrei, și erau lipsiți, în cât nici hrana lor cea de nevoe o aveați fiind-că nu vrăsmășiați atâta Elinii pre cei ce din Elinii credeați în Christos, precum Evreii pre cei ce din Evrei creșuseră; pentru acesta și Pavel multă purtare de grijă avea pentru dinșii, ca să le iconomisească cele de trebuință, precum și însuși mărturisește aicea dicând, că m'am sirguit însuși acesta a o face, fiind-că tot-de-una se silea să adune dela ucenicii săi dela christiani cei din neamuri milostenie, și să o aducă acesta singur la Ierusalim sau să o trimită cu alții ¹⁾.

11. Iar când a venit Petru în Antiohia, în față i-am stat lui împotivă.

Mulți socotesc că Pavel aicea prihănește pre Petru că pre un fărnaric, ci nu este așa lucrul, căci toate câte se ved că a dis Pavel împotiva lui Petru, toate i le-a dis iconomicește și le-a făcut; pricina dar a iconomiei aceștia a fost acesta: Petru aflându-se în Ierusalim, erta a se tăia împrejur fiii Evreilor celor credincioși, fiind-că nu era cu puțință de o dată a-i smulge din lege, iar când a venit la Antiohia, mânca împreună cu cei de neamuri și netăiați împrejur, și petrecea împreună cu dinșii cu slobodenie. Fiind-că însă s'a întâmplat a veni ore-cari Ierusalimneni, ce din Evrei au fost creșt, în Antiohia, atunci vedându-i pre aceștia Petru, se ferea de cei din neamuri și nu mânca împreună cu ei, nici împreună petrecea, ca mai înainte, una adecă, ca să nu smintescă pre Ierusalimnenii acela, și alta pentru ca să dea prilej binecuvîntat lui Pavel ca să-l mustre; pentru acesta și Pavel a mustrat pre Petru, și Petru a suferit

¹⁾ Milostenia acesta către sfinții cei din Ierusalim, adecă către hristiani și cei scăpătați ce se aflați în Ierusalim, se vede mai ales că o pomenește Pavel (I Cor. XVI, 1), (II Cor. VIII, 4; IX, 1), (Rom. XV, 26).

muștrarea, fără nici o stare împotrivă, căci cu chipul acesta ar fi urmat Ierusalimnenii aceia și ucenicii lui Petru, a se strămuta dela tăerea împrejur și dela obiceiurile legei, când vedeau ei pre învățătorul lor Petru că se muștră de Pavel și se prihănește și el tace, neavând ce să țină. Deci a sta Pavel împotriva lui Petru, acesta era numai o formă de luptă, și nu luptă cu adevărat, pentru-că de ar fi fost cu adevărat luptă, nu ar fi muștrat Pavel pre Petru înaintea Ierusalimnenilor acelor ucenicii lui Petru, ci încă foarte i-ar fi smintit pre ei, vedând pre amândoi virfelnicii Apostolilor că se luptă, iar acum lupta aceea, închipuită într-o arătare, s'a făcut îndreptare a ucenicilor, pentru acesta nici Petru a dis împotriva acestuia, arătând că priimea și suferea această stare împotrivă a lui Pavel, pentru iconomie.

Că osîndit era.

Nu a ținut că Petru era de mine osîndit, ci de obște, de toți cari nu știa iconomia ce o face, ci îl socoteau, că Petru este fățarnic, și că unde nu se afla Ierusalimnenii în Antiohia, mânca împreună și petrecea cu cei din neamuri, iar când au venit aceia, atunci s'au sfîit de dinșii ¹⁾. O-re-cari însă au înțeles aceasta, cum că Petru era mai înainte prihănit fiind-că a mâncat împreună cu Corniliu cel de alt neam, precum mărturisesc Faptele (cap. X) și pentru acesta acum când au venit Ierusalimnenii în Antiohia, s'a temut nu cum-va iarăși să-l prihănescă, și pentru acesta s'a sfîit și s'a osebit de cei din neamuri, însă fiind-că s'a sfîit de dinșii, pentru acesta țină Pavel, că și eu am stătut lui împotriva.

12. Că mai înainte de a veni o-re-care dela Iacov mânca

¹⁾ Dar pentru-ce Pavel a tăcut și nu a spus că Petru făcea iconomie și erta tăerea împrejur? Și că iconomicește nu petrecea împreună cu neamurile cele netăiate împrejur? Răspunde înțeleptul Fotie și țină: „Că de ar fi spus Pavel că Petru iconomicește iartă tăerea împrejur, ar fi înțeles aceea care voia să o surpe, adică a se priimi tăerea împrejur, căci ar fi ținut cei ce ar fi auzit, cum că dacă Petru face bine și iartă iconomicește tăerea împrejur, pentru-ce și tu, o Pavle, nu o erți? Și ce o mai prihănești pre ceea ce o numești iconomie? Iartă dar să se facă și nu o opri, și ori-cum vreați numește-o, ori iconomie, ori dogmă și amărunchime, căci un suflet iubește un lucru îndată ce apucă puțin pri-lej, mai mult se apropie și se împleticește cu acela. Pentru a nu cugeta dar și a țină acestea cei ce iau aminte de lege, pentru acesta Pavel înțelepțește a tăcut iconomia lui Petru, și aspru prihănește fapta acesta a tăcerii împrejur, și muștră ca pre niște fără-de-lege pre cei ce o iartă, ca cu muștrarea cea aspră să înspăimînteze pre cei ce cu adevărat făceau fără de lege, tăindu-se împrejur, și să-i îndrepteze. Pentru acesta nu se lepăda a i numi și păruși? Și osîndiții și fățarnicii și că nu umblă drept pe picătoare.

împreună cu neamurile, iar când au venit, se sîia și se osebea pre sineși, temîndu-se de cei din tîierea împrejur.

Aicea spune și pricina pentru care prihîneauă aceia pre Petru. Dela Iacov dîce, fratele Domnului, cel ce învăța în Ierusalim, ca un episcop al lor, s'a trimis ôre-carî hristiani, din Iudeea în Antiohia, cari au fost cređut în Christos, dar încă ținea Legea Veche. Pre aceștia vîdîndu-l Petru și temîndu-se, nu pentru a nu se primejdui însuși, ci pentru a nu-l sminti pre dînșii, și a-i face să se despartă desăvîrșit de credința lui Christos, s'a osebit cu împreuna petrecere cu cei din neamuri. Deci acesta vîdîndu-o unîl că o face Petru, și neștiind pentru ce o face, îl prihîneauă pre el.

13. Și împreună cu el s'au fățarnicit și cei-l-alți Iudei, în cît și Varnava împreună s'a tras cu fățarnicia lor.

Fățarnicie numește Pavel lucrul și pre iconomia lui Petru; una adecă, pentru-că nu voește să arate cu ce socotélă și scopos Petru se osebea pre sineși de împreună petrecerea cu cei din neamuri; și alta încă, ca din rădăcină să smulgă aședarea și plecarea ce o aveaî Galatenii către Legea Veche. Cei-l-alți Iudei însă numește Pavel, nu pre cei ce veniseră dela Ierusalim, ci pre cei ce se aflaî în Antiohia, cari și aceia vîdînd pre Petru că se osebește de împreuna petrecerea cu cei din neamuri, s'au osebit și ei de aceia.

14. Iar cînd am vîdut că nu umbla drept pe picîóre către adevîrul Evangheliei, am dîs lui Petru înaintea tuturor.

Să nu te turbure, o cetitoriule, cuvintele acestea gôle ale lui Pavel, adecă acesta: «Că nu umblă drept pre picîóre către adevîrul Evangheliei»; pentru-că el nu le dîce acestea ca să prihînescă pre Petru, ci pentru cei ce aveaî să se folosescă din vestea și auđul acesta, cum că adecă Petru s'a certat și s'a muștrat, pentru ce ține obiceiurile legei. De unde ar fi avut fiște-carele dreptate a dîce lor, și dacă Petru s'a muștrat pentru obiceiurile legei, cum mai cutezați voi deacîia a le păzi? Că pentru acesta și Pavel înaintea tuturor a certat și a muștrat pre Petru, pentru ca să audă aceia și să se témă, că stîlpul acel atît de mare al Apîstolilor s'a certat, și nu a avut cu ce a se desvinovăți¹⁾. Iar Evsevie al Chesariei dîce, că

¹⁾ Icuimenie însă dîce că Pavel voind să arate iconomia cu care Petru se osebea pre sineși de neamuri, pentru acesta a dîs că nu umblă drept pre picîóre către adevîrul Evangheliei, adecă precum pentru aceștiași pricină și mai sus a dîs că împreună se fățarnicea și nu umbla drept cu aceștia dupre adevîrul Evangheliei; căci adevîrul Evangheliei acesta

nu s'a certat marele și virfelnicul Petru de Pavel, ci alt órecare, numit Chifa, unul din cei 70 Apostoli. Și formându-se adevăratul său (Evsevie), dice că nu era de cuviință a avea a doua óră certare și muștrare Petru, carele s'a desvinovățit la începutul propoveduirii sale, când s'a smintit óre-cari, pentru ce a mâncat împreună cu Cornilie cel de alt neam¹⁾. Dar ar dice cine-va către Evsevie, o prea înțeleptule, nici noi dicem că Petru s'a certat de Pavel, că dór nu ar fi știut cuviința, ci că de voe a suferit certarea lui Pavel, pentru ca să se îndrepteze cei-l-alți.

Dacă tu iudeu fiind, viețuești ca neamurile, și nu iudaicește, ce silești pre neamuri a viețui iudaicește?

Mai cu aceste cuvinte strigă Pavel către cei trimiși dela Iacov și cari atuncea erau față, și la toți deobștie hristianii cei ce țineau legea: urmați învățătorului voștru Petru, fraților, pentru-că și el, iudeu fiind, iată că a mâncat cu cei din neamuri. Veți dar că nu prihănește Pavel pre Petru, că face rău pentru că păzește legea, ci îl muștră pre el pentru folosul ucenicilor săi, adevărat acelor din neamuri, fiind-că și Petru îi silea pre ei să se tace împrejur și să păzescă cele ale iudeilor, căci cu muștrarea acesta urma a se face propoveduirea lui Pavel mai bine primită la ucenicii săi.

15. Noi, dice, Iudei sîntem și nu din neamuri păcătoși.

Noi, dice, firește sîntem Iudei, adevărat nu lipaci sau nemernici, și veniți la religia iudeilor din alte neamuri, ci sîntem naștere firește de născători, și de strămoși Iudei, și crescuți și hrăniți cu obiceiurile Legei Vechi, am lăsat petrecerea acesta întovărășită a noastră și cele ale legii și am năzuit la credința lui Christos.

16. Știind că nu se îndreptază omul din faptele legii, fără numai prin credința lui Iisus Christos, și noi în Chri-

este, nici a tăia împrejur, nici a se osebi cine-va de neamuri și de cei nețiași împrejur, de vreme ce în Christos nu este tăiere împrejur, nici nețiere împrejur, nici iudeu, nici elin (Col. III, 11).

¹⁾ Iar când s'a suit Petru în Ierusalim și cărteau către dînsul cei din tăierea împrejur dicînd, că a intrat la bărbați cari aveau nețiere împrejur, și a mâncat împreună cu dînsii, atuncea el începînd a povestit vedenia ce a văzut pogorîndu-se din ceruri ca un gîlgîu. Și că Duhul cel Sfînt a dis lui să mîergă împreună cu cei 3 bărbați trimiși de Cornilie, și că îndată ce a început a le grăi lor cuvîntul lui Dumnezeu, a căzut Duhul cel Sfînt preste cei împreună cu Cornilie, și cele-l-alte, carele vede-le la Fapte Cap. XI. Și așa auzîndu-le acestea Evreii, s'au liniștit și au slăvit pre Dumnezeu dicînd: Cu adevărat și neamurilor a dat Dumnezeu pocăință spre viață.

stos Iisus am cređut, ca să ne îndreptăm din credința lui Christos, și nu din faptele legii. Că nu se va îndrepta din faptele legii tot trupul¹⁾).

Veđi aicea că cu siguranție și cu amăruntul le ȃice Pavel tóte: că noi, ȃice, ne-am lepădat de lege, nu ca de o viciénă și rea, precum huleau Maniheii, ci ca de o slabă și neputincioasă de a ne îndrepta, fiind-că nici unul putea să îndeplinéscă faptele și poruncile legii, pentru-că erau grele și cu anevoe de isprăvit, nu pentru mărimea lor, ci mai mult pentru micșorăteea lor, adecă pentru luarea aminte-a îndatoririlor ei celor mici și próste; sau și dupre alt chip, noi ne-am lepădat de lege, pentru-că nu sfințea pre suflet, ci curătea numai spurcăciunea trupului; pentru acesta dar este de prisos, și tăerea împrejur zadărnică. Mai înainte însă are să ȃică că tăerea împrejur este încă și primejduitoare, fiind-că desparte pre ómeni dela Christos.

17. Iar dacă căutând a ne îndrepta întru Christos ne-am afla și înși-ne păcătoși, Christos dar slugă a păcatului este?

Am căutat, ȃice, noi hristiani cei ce am cređut dintre Evreii a ne îndrepta întru Christos, și pentru acesta am lăsat legea, și fiind-că precum ȃiceți voi Galatenii, este păcat a lăsa cine-va legea, apoi întru acest păcat Christos ne-a aruncat, căci pentru dñsul am lăsat tóte obiceiurile legii, în cât Christos nu numai nu ne-a îndreptat, precum voi ȃiceți, ci s'a făcut și pricinuiitor noué de mai mult păcat și osindă, fiind-că ne-a înduplecat să lăsam legea și să urmăim lui.

Să nu fie.

Find-că Apostolul a adus cuvintul la înțelegere necuvenită, adecă cum că Christos s'a făcut pricinuiitor de păcat, nu a avut trebuință a răsformălui cu alte multe cuvinte necuviința a-césta, ci s'a îndestulat cu singură tăgăduirea ȃicénd: să nu fie ca să fi fost Christos pricinuiitor de păcat! Care acest chip de cuvint tăgăduitor, obiceiuește Pavel a-l face tot-de-una la lucrurile acelea, ce sînt cu totul oprite și vederat necuviințóse.

18. Căci dacă cele ce am stricat pre acelea iarăși le zidesc, călcător de poruncă pre mine mă adeverez.

¹⁾ Icuinenie voește că și tóte cuvintele acestea s'ar fi ȃis către Petru înainte tuturor de Pavel, însă mai încolo aceșai ȃice, că starea împotrivă cea către Petru, a fost singurele cuvintele acelea: „Dacă tu Iudeu fiind viețuești ca unul din neamuri și nu iudaicește, ce mai silești pre neamuri să viețuiască evreește?” Iar cele-l-alte tóte ce s'aũ ȃis către Galateni, se pot însă, ȃice, a se protivi și către Petru. Însemnéză, că din cuvintele acestea ale lui Pavel, adună (închee) cei ce teologhicesc credința ceea ce însemnéză că îndreptéză, despre care veđi supținsemnarea ȃicerei: „Ci credința ceea ce prin dragoste se lucréză” (Gal. V, 6).

Veđi, o cetitoriu!e, înțelepciune a Marelui Pavel: Galatenii ȑiceau cȑa cea ce va deslega legea, este cȑlcȑtor de lege, iar Pavel aratȑ pre cea cu totul din protivȑ, cȑa cea ce pȑzește legea acela este cȑlcȑtor de poruncȑ, nu numai cȑci calcȑ credinȑa lui Christos, ci și pentru-cȑ calcȑ pre însȑși Legea cea Vechi, fiind-cȑ legea m'a povȑțuit pre mine la credinȑa lui Christos, și m'a înduplecat sȑ o las pre ea și sȑ urmez lui Christos, ci acȑsta va sȑ o arate Apostolul mai încolo, acum însă de o cam datȑ ȑice cȑ legea a încetat și acȑsta o am mȑrturisit noi cei ce din Evrei am creȑut în Christos, fiind-cȑ o am stricat și o am fȑcut nelucrȑtore, despȑrțindu-ne de dȑnsa și lȑsȑndu-o. Și dar de ne-am sili iarȑși sȑ recomȑnduim legea, și sȑ lucrȑm obicȑnuirele ei, negreșit ne fȑcem cȑlcȑtori de poruncȑ, fiind-cȑ recomȑnduim pre ceea ce s'a stricat de Dumnezeu.

19. Cȑ eȑ prin lege, legei am murit.

Aicea formȑluește Apostolul și aratȑ cum a stricat legea și ȑice cȑ prin legea Darului și a Evangheliei, eȑ am murit legei celei Vechi a lui Moise; sau se înȑlege și ȑȑa: Eȑ am murit legei prin lege, adecȑ însȑși legea acȑsta m'a povȑțuit sȑ nu mai iȑu aminte la dȑnsa, ci la Christos prin cuvintele lui Moisi și ale prorocilor, cȑ Moisi și prorocii despre Christos prorocind, învȑȑ pre toȑi sȑ credȑ întru dȑnsul, drept aceea dacȑ eȑ iarȑși iȑu aminte și urmez legea, pre însȑși legea acȑsta o calc. Sau și ȑȑa se înȑlege: legea porunceȑ, cȑa cea ce ar fi cȑlcat poruncile acelea, ce ea le porunceȑ, sȑ se pedepseȑ și sȑ se omȑre. Decȑ fiind-cȑ legea era neputincȑsȑ, adecȑ cu neputinȑ a se îndeplini și a se pȑȑi de omȑni, pentru acȑsta eȑ cel ce luam aminte la lege, în cȑt de dȑnsa m'am omorit pentru-cȑ nu puteam sȑ o pȑzesc: decȑ deȑciȑa înainte nu mai poruncȑ legea mie celui ce am murit (cȑt despre dȑnsa) cu îndoitȑ mȑrte, cu mȑrte sufletȑscȑ pentru-cȑ pȑcȑtuesc, fiind-cȑ nu pot a împlini poruncile ei și cu mȑrte trupȑscȑ, cȑci ea oșindește la mȑrte pre cei ce o calcȑ: pentru acȑsta fiind-cȑ mie îmi pricinuește îndoitȑ mȑrte, cum voȑu lua mai mult aminte de dȑnsa, care mȑ omȑrȑ.

Ca sȑ vieȑ lui Dumnezeu, cu Christos împreunȑ m'am rȑstignit

Pentru a nu ȑice cine-va, și cum tu, o fericitul Pavle, vieȑi, în vreme ce mai sus ai ȑis cȑ ai murit dela lege, pentru acȑsta ȑice aicea, cȑ legea, viȑ fiind, m'a omorit, iar Christos mort luȑndu-mȑ dela lege m'a fȑcut viȑ, fiind-cȑ gȑnditoarește m'am rȑstignit împreunȑ și am murit împreunȑ cu el întru Sfintul Boteȑ; fiind-cȑ botezul este închipuire și a crucei și a mor-

tei și a îngropării Domnului și a învierii lui. Și îndoită este minunea, și pentru-că Christos m'a făcut, și pentru-că prin morțea s'a m'a făcut viu ¹⁾).

20. Iar visez nu încă eu, ci viază întru mine Christos.

Dicând Apostolul «împreună m'am răstignit cu Christos» ghicitoarește a arătat botezul. Dicând însă iarăși «iar visez nu încă eu», a arătat pre viețuirea hristianilor cea datornică după botez prin care se omoră mădulările noastre spre a nu lucra păcatul: «Ci viază întru mine Christos», adică nici o faptă trupescă, sau pornire sufletescă se face întru mine, afară de cele ce nu voește Christos, ci Christos este cele ce face toate întru mine, și mă ține și mă stăpânește. Și voea mea adică este mortă, iară voea lui Christos este vie întru mine,

¹⁾ Iar Coresie acesta tăicuindu-o dice, că cea ce iubește pre Christos se prefăce în chipul lui Christos, fiind-că după dumnezeescul Augustin (la tălc. I trim. a lui Ioan) dice că dragostea prefăce pre cea ce iubește în chipul celui iubit de dînsul; pentru această de iubești pre Dumnezeu, Dumnezeu vei fi. Iară de iubești pre diavolul, diavol vei fi; iară de iubești trupul, trup vei fi. Însemnează însă că lucrul cel întâiu al dumnezeieștei iubiri este a uni pre cel ce iubește cu cel iubit. Pentru această dumnezeescul Dionisie a zis, că numele dumnezeieștei iubiri este unitor de putere, și de împreună ținare, și mai cu seosebiră de amestecare întru bine și întru bunătate (despre dumnezeieștile Numiri cap. IV). A doua lucrare a dumnezeieștei iubiri este cea de o potrivă, precum dice aicea Pavel, că precum Christos s'a răstignit pentru mine așa și eu de o potrivă împreună mă răstignesc cu Christos. A treia, a face pre cel ce se iubește să iubească pre cel ce îl iubește și a-l închipui întru toate cele ce se ved și se gândesc; și a patra lucrare a dumnezeieștei iubiri este a pricinui uimire iubitorilor. Pentru această dumnezeescul Dionisie a zis: „Este încă și uimitoare dumnezeesca iubire, nelăsând pre iubitorii săi a fi al lor ci al celor ce se iubesc de dînsii, adică al darurilor celor dumnezeiești, iubite de dînsii“ (cap. IV despre dumnezeieștele Numiri). Pentru această și dumnezeescul Ignatie scria către Romani, de iubirea lui Christos arătându-se dice: „Dragostea mea s'a răstignit“. Pentru această și sf. Grigorie al Nisei a zis despre Pavel, că dragostea l-a făcut pre Pavel a nu simți nici îndulcire, nici durere, nici frică, nici plecare omenescă cât de puțină, ci tot a se schimba în Christos. Pentru această dumnezeesca iubire, și dragoste a lui Dumnezeu, Andrei osîndindu-se la cruce de către Egheat Ieghemonul Anacî, dicea: „O cruce, eu care de demult te doream, iată acumă dobîndesc plinirea dorului meu“. Pentru dumnezeesca dragoste Petru dicea către Neron să-l răstignescă cu capul în jos. Pentru dumnezeesca dragoste Filip s'a răstignit în vremea lui Clavdie Chesariul, precum dice Evsevîe. Pentru dumnezeesca dragoste Sixtus s'a răstignit în vremea lui Dechie și a lui Valerian împăraților, după Prudenție. Pentru d. dragoste Dionisie s'a răstignit după multe munci în vremea lui Adrian. P. d. dragoste s'a răstignit în ziua Vinerei celei mari sf. mucenic Caliope, ucenicul lui Dionisie, după Sirlul (Vezi și supținsemnarea dicerei: „și pre vrășmașii crucii“ Filip. II, 18) și supținsemnarea dicerei: „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Christos“ (Gal. VI, 16).

și o cârmuește viața mea¹⁾). Deci dacă eu visez întru Dumnezeu altă viață afară de cea a lumii, și dacă m'am omorît, arătat este că nu pot deacîta a păzi nimica de ale legii.

Iar ceea ce visez acum în trup, întru credința Fiului lui Dumnezeu visez.

Acelea, dice, ce le-am ținut mai sus le-am ținut pentru sufletească și gândita viață, însă și însăși viața asta simțită încă,

¹⁾ Iar Sf. Dionisie Ariopaghitul acesta mai înalt o tâlcuiește, ca o ispravă a dumnezeieștii iubiri celei uimitoare, ce era întru Pavel, că dice așa: „Este însă și dumnezeiesca iubire ecstatică (adecă uimitoare), ne lăsând pre iubitori a fi ai lor, ci ai celor iubiți de ei. Pentru acesta și Marele Pavel cuprins fiind de dumnezeiesca iubire și împărtășit de extatică ei putere cu îndumnezeita gură dice: nu mai visez eu, ci viază întru mine Christos, ca un adevărat iubitor, și uimit, precum însuși dice lui Dumnezeu, și nu viața sa, ci viața celui iubit de dînsul, ca una foarte iubită (cap. IV, despre dumnezeieștile Numiri). Dice încă și Mar. Grigorie al Tesal. la această dicere a lui Pavel în Epist. cea către Achindin: „Veți descoperi că Darul este nezidit, ci și isprava lucrării ceii de acest-fel a lui Dumnezeu, nezidită este. Acesta dar și Mar. Pavel (înțelege dicînd) că nu mai viază viața cea vremelnică, ci cea dumnezească și pururea vecuitoare a cuvîntului celui ce locuia întrînsul, fără de început s'a făcut și fără de sfîrșit cu darul. Și duple puține iarăși: zidit era Pavel până a început a viețui viața cea după porunca lui Dumnezeu făcută din neînțînă; iar cînd nu o mai viețuia acesta, ci pre ceea ce i s'a făcut cu locuirea lui Dumnezeu întrînsul, nezidit s'a făcut cu darul, și tot cela ce a dobîndit pre singur Dumnezeu cuvîntul viu și lucrînd întru el.

Și purtătorul de Dumnezeu Ignatie încă mai acesteasi cuvinte ale lui Pavel le dice, că de acesteasi dumnezească iubire arđendu-se nu m'e îndulcesc de hrana stricăciunei nici de îndulcirile vieții acestea. Pînea lui Dumnezeu voesc, pînea cerescă, pînea vieții. Și bîutură voesc bîutura lui, care este iubire nestricăciună, și viață nesfîrșită, nu mai voesc a viețui după omeni. Acesta însă va fi de veți voi voi: „Cu Christos împreună m'am răstignit, și visez nu de acum eu, fiind-că viază întru mine Christos“ (Epistola către Rom.). Veți și supținsemnarea dicerei: „Că ați murit, și viața voastră s'a ascuns împreună cu Christos întru Dumnezeu“ (Col. III, 3). Iar cum că 3 însemnări are viața, veți la tâlcuirea dicerei: „Că mie a viețui Christos îmi este“ (Filip. cap. I, 2). Iar Grigorie al Nisei acesta tâlcuindu-o dice: deci dar, dacă Pavel nu mai viază, cela ce s'a răstignit lumii, ci Christos viază întrînsul, toate dar, ce s'a făcut și s'a ținut de Pavel după cuvîntul se dau la Christos cela ce viețuia întrînsul. Că și graiurile lui Pavel de Christos, dice că s'a grăit cela ce a ținut: „De căutați cercare de Christos cel ce grăește întru mine“ și evangheliceștile isprăvi dice că nu sînt ale lui, ci Darului lui Christos, cela ce locuia întrînsul, le afrosește (Vor. la dicerea: „Iar cînd se vor supune lui toate“, în tom. II). Iar Mar. Vasile dice: „Că toți hristiani cei ce s'a botezat, datorî sînt a dice întru adevăr cuvîntul acestă al Apostolului: „Iar visez nu de acum eu, ci viază întru mine Christos“. Și veți cuvintele sf. părinte la supținsemnarea dicerei: Prin carele mie s'a răstignit lumea“ (Gal. IV, 14).

care acum o vîez, o veî afla, cum că mî-a dat-o Christos, căci legea nepăzindu-se, ci călcându-se de ómenî, i-a osîndit pre toîi sub pedépsă şi mórte. Şi nimic nu oprea a se omorî toîi şi a se perde ca călcători ai legéi, precum s'a perdut şi mai înainte de legea cea scrisă, toîi ómenîi călcători ai legéi cei fireşti în vremea potopului. Viînd însă Christos ne-a izbăvit de osînda acésta a legéi şi de peire, şi ne-a îndreptat cu mórtea sa. Drept aceea şi acésta, că vieţuim simţitoreşte şi în trup, o avem pentru credinţa în Christos, care ne-a îndreptat şi din primejdia mórţei ne-a slobozit.

Acelui ce m'a iubit pre mine şi s'a dat pre sineşi pentru mine.

Pentru ce dîce Pavel aicea că Christos l-a iubit şi s'a dat pre sineşi pentru dragostea lui, de vreme ce Christos a iubit pre toîi ómenîi şi s'a dat pentru toîi pre sineşi? Spre deslegarea acestei nedumeriri răspundem, că acésta o dîce Pavel, una adecă, căci a socotit de care reutăţi ne-a slobozit Christos, şi care bunătăţi a dăruit nóuë, şi aprîndendu-se de dragoste, a numit a sa osebită pre omenésca dragoste cea pentru toîi şi pre darea lui Christos precum şi prorocii pre Dumnezeuul cel de obşte al tuturilor ómenilor, Dumnezeu al loruşi îl numesc, după dîcerea cea psalmicéscă: «Dumnezeule, Dumnezeuul meû, ia aminte de mine» (Psalm. XVII, 3), şi alte multe dîceri, despre care veîi la cap. I, al celei către Romanî stih. 8. Şi alta încă, pentru ca să arate că atăta multă mulţămire se cuvîne a mărturisi fieşte-carele hristian lui Christos, căta ar mărturisi şi că pentru singur el ar fi murit Christos, căci facerea de bine acésta o a luat dela Christos chiar şi mai cu deosebire singuri hristiani, cei ce aû cređut într'însul ¹⁾, drept aceea orî carele hristian în urma botezului şi după atăta facere de bine a lui Christos, ar lua aminte la lege, acela arată că Christos nu a murit pentru dînsul. Şi apoi cum tu, o nebunele hristiane, slujitorul Legei Vechi, nu te înfricoşezi, ci iarăşi după botez te întorci la acea lege, şi cu acésta arăţi că mórtea lui Christos este netrebnică? Insemnéză însă cuvîntul acesta ce'l

¹⁾ Pentru acésta întru o unire cu Pavel dîcea cu chip eroticesc şi purtătorul de Dumnezeu Ignatie: „Pre Iisus iúbesc, pre Fiîl lui Dumnezeu, pre cel ce a murit pentru mine şi s'a sculat din morţi”. (Epist. către Rom.); şi iarăşi: „Pre Domnul îl doresc, pre Fiîl adevăratului Părinte, pre Iisus Christos. Pre acela caut carele pentru noi a murit şi a înviat! Ertăţi mie fraţilor, să nu mă opriţi de a ajunge la viaţă, că Iisus este viaţa credincioşilor! Să nu-mî voîţi mie mórtea, că mórte este viaţa cea fără Christos. Credeţi-mă că pre Iisus iúbesc, pre cel ce a murit pentru mine, ce voîu răsplăti Domnului pentru tóte, cele ce a răsplătit mie?” (Tij).

dice Pavel aicea, că Christos s'a dat pre sine la mörte (de bună voe adecă), pentru pricina ereticilor Arienī, cari hulesc cum că Christos duple singura porunca lui Dumnezeu Părintele s'a dat la mörte, și nu duple voea sa.

21. Nu leapăd Darul lui Dumnezeu.

Fiind-că cele câte mai sus a dis Apostolul, era din silogismuri preputitoare, pentru acēsta acum aici hotăritor dogmatisește, că nu leapăd darul lui Christos, care l'a dăruit mie, și m'a îndreptat fără de fapte cu mörtea sa, și mai mult nu iaū aminte de lege și de cele ale legēi.

Că de este din lege dreptatea, Christos dar în zadar a murit.

Dacă și legea, dice, are putere a mântui și a îndrepta pre om, apoi Christos în zadar și fără folos a murit, fiind-că pentru acēsta a murit, ca el să mântuiască pre ömeni prin mörtea sa, fiind-că legea acēsta nu a putut a o face. Drept aceea, dacă legea mântuește pre om, de prisos este mörtea lui Christos. Veđi unde ajunge hula?

CAP. III.

1. O fără de minte Galateni! cine v'a zaviztuit pre voi, a nu vă pleca adevărului?

Duple ce mai înainte a arătat Pavel că nu s'a hirotonisit de ömeni Apostol, nici prin vre un om, și duple ce s'a făcut pre sine-și vrednic de cređare, vorbește apoi Galatenilor mai cu multă stăpânire și îndrăsnelă. Și fiind-că urmăză a cum-păni credința cu legea, pentru acēsta mai înainte numește pre Galateni «fără de minte», nu ca cum călcând legea lui Christos, care a poruncit a nu numi cine-va pre fratele său nebun (Mat. V, 22) și mai ales și păzindu-o, pentru-că nu se-o îndește cela ce ar numi pre fratele său cu dreptate nebun, ci cela ce l'ar numi nebun fără dreptate și în zadar. Iar Galatenii toți cu dreptate s'aū numit fără de minte de Apostolul, pentru-că aū rămas nesimțitori de atâtea bunătăți și faceri de bine ale lui Christos, și o făceau netrebnică mörtea lui Christos. Veđi însă, o cetitoriule, că duple ce a dovedit Pavel către dișii nelucrarea legēi, atunci îi certă, și îndată a încetat certarea, pentru-că nu le-a dis lor: Cine v'a amăgit? Ci: cine va zaviztuit? Mai măsurat, pentru ca să arăte că mai înainte făceau lucruri bune și vrednice de a se pizmui¹⁾. Arată însă pre lângă acestea cu

¹⁾ Pentru acēsta Teodorit așa a tâlcuit: „Cu cuvînt de laudă luarea în rîs, că zavistuește cine-va unui înbelșugat, nu unui sêrac; celor bine-

dicerea zavistiei și a pizmuirei, că cei ce înduplecau a se tăia împrejur și a păzi cele ale Legii Vechi, nu a fost provădători purtători de grije pentru mântuirea lor, nici îi învățau acelea pentru ca să îndeplinescă lipsa faptelor bune ale Galatenilor, ci mai ales pentru ca să ciuntască și să micșoreze fapta bună a lor. Că acest-fel de răutate este zavistia: împedecătore a spoirii și a creșterii celui zavistuit; însă nu a dis acesta Pavel, pentru-că zavistia are atâta putere de sine-și spre a le face acestea, ci pentru-că cei ce învățau pre Galateni, de zavistia și pismuirea lor s'a-au pornit ca să-i învețe așa.

Căroră s'a proinsemnat Iisus Christos înaintea ochilor, între voi răstignit.

Pentru care pricină dice Pavel aceea, cum-că înaintea ochilor Galatenilor s'a răstignit Christos, fiind-că Mîntuitorul Christos în Ierusalim s'a răstignit¹⁾. Răspundem că acesta o dice, pentru-că cu ochii credinței a vădut gânditorii Galateni crucea, mai cu anăruntul și mai curat decât cei ce erau față în Ierusalim, și în Golgota, care în zadar l-au vădut, căci mulți adevă din cei ce atunci trupește l-au vădut, nimic s'a-au folosit din privirea aceea. Iar Galatenii și toți kristianii cei ce au crezut, deși simțitoarește și înșiși cu ochii lor au vădut pre Domnul răstignit, prin credință însă și cu gândul, mai cu amăruntul au vădut decât aceia. Veți, Christos mai înainte s'a închipuit, adevă mai înainte s'a zugrăvit prin propoveduirea mea Christos răstignit: Iar voi Galatenii creștând propoveduirea mea l-ați vădut și pre Christos răstignit, ca cum ar fi fost față înaintea voastră. Cuvintele acestea însă tot-o-dată sînt pentru Galateni și laudă și prihănire;—laudă adevă, că au fost priimit acestea cu atita credință și încredințare, iar prihană, că pre carele l-au

norociți, nu celor nenorociți. Decî arată cuvîntul pre osîrdia lor cea de mai înainte, întru buna cînstire de Dumnezeu, vădește însă și părintesca a Apostolului iubire de fiî. Că-i plînge pre ei, căci bogăția cea adunată o a perdut. Care demon zavistnic, dice, și pizmuitor, v'a jefuit bogăția voastră cea laudată?

¹⁾ Măcar că duple lumenie nu a dis Pavel că s'a răstignit Christos la Galateni, ci că s'a proinsemnat răstignit, adevă „Propoveduirea a zugrăvit vouă crucea, voi însă cu ochii credinței, ca cum ar fi fost față l-ați vădut, că așa ați crezut ca cum priviți pre însăși crucea lui Christos“. Insuși acesta o dice și Teodorit. Încă și dumnezeescul Chiril al Alex. dice, că cela ce încă întru închipuiri se află înaintea ochilor, duple arătarea lui Iisus, duple cuvintele cele sfințite, de se va afla ca depărtat, lepădat dar din moștenire și cu totul neîmpărtășit de darurile cele prin Christos se va arăta. Acesta dar pătimindu-o ore cari din cei în Galatia, vederat îi muștră dumnezeescul Pavel scriind lor: o nebulilor Galateni, cine v'a zavistuit pre voi, înaintea căroră (adevă a voastră) în vederea ochilor mai înainte s'a scris Iisus Christos răstignit (Cart. V din tâlcuiri).

vedut gol, răstignit și murind pre cruce pentru dragostea lor, l-au lăsat, fără a se rușina de patimele lui și au alergat la Legea Veche. Vedî însă, o cetitoriuale, cum-că toate cele-l-alte patimi și lucrările și Taînele lui Christos cele iconomicești pentru om, le-a lăsat Pavel și aduce in mijloc pre singura crucea, pentru-că crucea mai ales a fost capul providenței și a purtării de grijă a lui Christos ceil pentru noi, precum dice Chrisostom.

2. Numai acesta voesc a ști dela voi: din faptele legei ați luat pre Duhul, sau din auđul credinței?

De vreme ce voi Galatenii, dice, nu puteți a înțelege din multele cuvinte și din doveđile cele îndelungate, nici voiți a socoti adâncul iconomiei lui Christos, numai acesta in scurt și lesne înțelesă o dic voue; răspundeți mie la această mică întrebare ce vă fac, precum dice Teodorit: de unde ați luat pre Duhul Sfint și ați făcut atâtea minuni și semne? Din faptele legei sau din credință? Arătat este că din credință, de vreme ce când țineati legea, atuncea nu aveati pre Duhul Sfint, nici faceati minuni. Deci cum acum ați lăsat credința, care v'a dăruit pre Duhul cel Sfint și țineți iarăși legea?

3. Așa fără de minte sînteți, începînd cu Duhul¹⁾ acum in trup vă săvîrșiți?

Iarăși in cuviincioasă vreme îi ocărăște și îi numește fără de minte. Se cuvenea, dice, voi se faceți adăugire și creștere credinței, împreună cu adăugirea și creșterea vremei. Voi însă nu numai nu ați mers înainte, nici ați crescut in credință, ci ați făcut dimpotrivă, și v'ați întors la cele din urmă; căci a face voi semne, acesta era lucrul duhovnicesc și deplinitor al duhovniceștei așederei vostre, care o aveati și la început când ați cređut; iar a vă tăia împrejur, acesta este lucrul trupesc, și doveditor de așederea voastră cea trupescă, care o ați iubit acum la sfîrșit. Nu a dis însă că săvîrșiți in trup, adecă lucrătorește, ci vă săvîrșiți pătimitoarește, pentru ca să arate că amăgitorii aceia ce au cređut din Iudei, luând in mîinile lor pre Galateni, îi tălau pre ei prin tăerea împrejur, precum jugănesc ômenii pre dobitocele cele necuvîntătore. Iar Teodorit dice: «Că Duh a numit pre Darul, iar trup pre viețuirea cea dupre lege, căci cele de pre sus ale legei erau trupesti.»

¹⁾ Iar Icumenie dice că aicea lipsește dicerea „v'ați săvîrșit“ adecă începînd cu Duhul v'ați săvîrșit in trup. Că cu Duhul se deplineau Galatenii făcînd minuni. Dar pôte nepotrivit se pune acesta la înțelegerea Apostolului; că Pavel voește să arăte prin acesta că a început Galatenii dupre Duh și sfîrșesc dupre trup.

4. Atâtea ați pățimit în zadar, dacă și în zadar.

Multe ispite au suferit Galatenii pentru credința lui Christos, pentru acésta Pavel dîce lor cu chip rușinător: atâtea și atâtea ispite ați pățimit în zadar și fără folos, căci dacă voi vîe tăiați împrejur, tôte acelea ce ați pățimit mai înainte rêmân în zadar și fără folos, și socotiți cîtă pagubă v'au pricinuit și de cîte cununi v'au lipsit amăgitorii aceia, cari vîe învață se vîe tăiați împrejur. Apoi pentru ca să dea lor nădejde de pocăință, și de întorcere la Christos, adauge acestea: «însă dacă și în zadar». Adecă de ați voi sî vîe deșteptați și să vîe pocăiți, acelea ce le ați pățimit înainte nu le-ați pățimit în zadar și fără folos, ci vîe veți încuina pentru acelea¹⁾.

Din aceste cuvinte rușinează-se acei ce lepădă pocăința, în ce fel erau schismaticii Novațiani, căci însiși Galatenii au fost făcători de minuni și mărturisitori și mucenici, și au cădut din credința lui Christos, și duple ce au cădut, Pavel nu îi lepădă, ci îi primește cu dulceta la credința și la pocăință.

5. Decî ceta ce dă voue pre Duhul, și lucrăză întru voi puteri, din faptele legei, sau din auđul credinței?

Dumneđu, dîce, ceta ce a dat voue pre Darul Duhului, în cît a proroci cu acela, și a grăi în limbă, și Dumneđu cel ce lucrăză întru voi puteri de semne și de minuni, spuneți-mi, pentru faptele legei a dat voue darul acesta și lucrăză puterile acestea (că lipsesc acestea) și se cuvine a se înțelege din afară așa: Din faptele legei a dat voue pre Duhul, și lucrăză

¹⁾ Ore-cari din părinți însă dîcerea acésta „în zadar“ o a tâlcuit așa: Atâtea patimi ați suferit mai înainte în zadar și fără folos, de se cuvine să dîcem că le ați pățimit în zadar și fără folos. Căci pentru acelea mai mult aveți se vîe osîndiți, că duple ce ați gustat din graiurile cele bune ale lui Dumneđu și ați dobândit Darul lui, v'ați întors la cele din urmă, și v'ați lipsit de dar, făcendu-vă pentru acésta vinovați de mai mare muncă; că dîce Solomon: „Aspră judecată se face întru cei ce covîrșesc că celui mai mic este ertat de milă, iar cei tari, tare se vor certa, iar celor mai mari grea cercare le stă asupra“ (Înțelepciunea VI, 6). Pentru acésta și Icumenie într'un glas cu părinții acéștia tâlcuește dîcerea acésta: „în zadar“, dacă și în zadar, dîce, ci nu de pagubă, că în zadar adecă este, nimica nici a lua, nici a da, dar cel ce a început cu Duhul, și pentru acésta a cădut în multe ispite, apoi schimbându-se, nu numai în zadar a pățimit, ci și de pagubă perđend cele ce i se păstrău lui, pentru necazurile cele pentru Christos și plăfile ispitelor. Dîce însă și Mar. Vasilie în Cuvînt. cel asupra celor ce se împată, ore-cum pre dîcerea acésta „în zadar“ tâlcuindu-o: „Cîte dîle în zadar ați adunat, de ar fi și în zadar, că ceta ce a ajuns în sporirea faptelor bune, apoi întorcându-se la obiceiul cel de mai înainte, nu numai de plata celor făcute s'au păgubit, ci și de mai grea osîndire se învrednicește; că gustând bunul grai al lui Dumneđu și învrednicindu-se de cunoștința darurilor, tôte le-a vîndut, de o puțină îndulcire amăgindu-se.

întru voi puterile, pentru faptele legii, *dic*, a dăruit vouă Dumnezeu acestea, că s'ar mulțami Dumnezeu adecă de voi când păziți cele ale legii, sau vi le-a dăruit pentru credința ce ați arătat întru Christos? Arătat este cum că pentru credință le-a dăruit acestea vouă. Deci cum ați lăsat credința cu care ați slăvit pre Dumnezeu, și năzuți iarăși la legea cea stricată, care nu a dăruit vouă nimica?

6. Precum și Avraam a crezut în Dumnezeu și s'a socotit lui întru dreptate (Fac. XV, 6).

Trebuia, *dice*, voi mai ales din semnele și minunile, ce ați făcut, să cunoșteți puterea credinței lui Christos. Însă dacă nu ați cunoscut din semne credința, măcar dați o puțină teorie și socotință la strămoșul vostru Avraam, a căruia lauda și vestea este mare și multă la voi, și veți vedea că și el din credință s'a îndreptat. Deci dacă Avraam, cel ce a fost mai înainte de dar, s'a îndreptat prin credință, cu mult mai virtos voi care v'ați învrednicit a lua darul, sînteți datorți a ținea credința, cu care strămoșul vostru s'a îndreptat¹⁾.

7. Să știți dar că cei din credință, aceștia sînt fii ai lui Avraam.

Fiind-că Galatenii se temeauă nu cum-va să cadă din rudenția patriarhului Avraam, cu care mulți se cinsteau, dacă se vor lepăda de lege și de tăerea împrejur, ceea ce s'a dat lui Avraam; fiind, *dic*, că de acesta se temeauă, pentru acesta Pavel aicea arată cu totul dimpotivă, adecă, cum că credința mai mult îi face fii ai credinciosului Avraam decât legea și tăerea împrejur, pentru-că tăerea împrejur o a luat Avraam numai spre semn deosebitor al credinței celei, ce mai înainte se afla înăuntru, în sufletul lui.

8. Și provădînd Scriptura că din credință Dumnezeu îndrepteză pre neamuri, mai înainte a bine vestit lui Avraam: «Că întru tine se vor blagoslovi toate neamurile» (Fac. XII, 3; XXII, 18).

Aicea dovedește Apostolul că cei ce au credința lui Avraam, aceia sînt și fii ai lui Avraam, și aduce mărturie dela Scriptură, unde *dice* că întru tine se vor blagoslovi toate neamurile, în loc de întru urmarea credinței tale²⁾. Arată însă pe lângă

¹⁾ Acestea le învață mai pre larg Apostolul în Trimiterea cea către Romani, la Cap. IV, după Teodorit, dovedind cum că Avraam din credință s'a îndreptat, și cum, că următorii credinței lui Avraam, aceia se află și fii ai lui Avraam.

²⁾ Așa tâlcuiește *dic*erea acesta și sf. Chiril al Alexandriei, *dic*înd: „În-

acestea, cu aceste cuvinte, și că credința este mai înainte de cât legea, fiind-că credința singură a îndreptat pre Avraam, încă mai înainte de a se da legea, și că precum Dumnezeu mai înainte a ținut, așa se fac și lucrurile cele ce se fac acum. Că provădând, dice Scriptura, adevărat Dumnezeu, cel ce și Scriptura și legea a dat, a procunoscut și a prohotărit să se îndrepteze omul, nu din lege, ci din credință. Și nu a ținut că a descoperit, sau că a arătat lui Avraam, ci că i-a bine vestit, pentru ca să înțelegi tu, că și Avraam se bucura și se veselea pentru chipul acesta al îndreptării, adevărat cum că cu credință au să se îndrepteze toate neamurile, și dorea a se săvârși lucrul acesta, și prin fapte să stăpânească.

9. Drept aceea, cei ce sînt din credință, se blagoslovesc împreună cu credinciosul Avraam.

Fiind-că Galatenii se temeau, nu cum-va să fie blestemați de nu vor rămânea în lege, căci scris era: «Blestemat va fi tot omul, cel ce nu rămâne întru toate cuvintele legii aceștia, spre a le face pre ele» (II Lege XXVII, 26), pentru acesta Pavel aicea arată cu totul dimpotivă, că sînt blagosloviți nu cei ce rămân și păzesc legea aceea, ci cei ce o lasă și alergă la credință, precum și credinciosul Avraam, pentru-că a alergat la credință s'a blagoslovit.

10. Căci câți sînt din faptele legii, sub blestem sînt; că scris este: «Blestemat tot acela ce nu rămâne întru toate cele scrise în Cartea Legii, ca să le facă pre ele» (II Lege XXVII, 26).

Pentru a nu se împotivi cine-va și a dice, că, cu adevărat Avraam cu dreptate s'a îndreptat și s'a blagoslovit din credință, pentru-că încă nu era legea, dar tu o fericite Pavele, arată-mi de îndrepteză și blagoslovește pre om credința, după ce s'a dat legea, pentru acesta Pavel aicea dovedește nu numai că credința blagoslovește și îndrepteză, ci că încă legea se face pricinuitoare de blestem și de păcat, fiind-că nimenea poate a face, toate acelea ce le scrie legea, iar cel ce nu le face acelea, este blestemat, precum însăși legea poruncește. Drept aceea însușire a singurei credințe este a se blagoslovi omul și nu a legii, și dar voi în zadar vă temeți că veți fi blestemați de veți lăsa legea, căci, de veți lua aminte la lege mai mult veți fi blestemați, pentru-că nu puteți toate acelea, ce poruncește a le implini.

11. Iar cum că în lege nimenea se îndrepteză înaintea tru tău, adevărat după chemarea și asemănarea ta (Cart. II, despre slujirea cea cu duhul și cu adevărul).

lui Dumnezeu, arătat este; că dreptul din credință va fi viu (Avacum II, 4)¹⁾.

12. Iar legea nu este din credință, ci omul cel ce le va face acestea va fi viu întrînsele (Levit. XVIII, 5).

Dupre ce a arătat Pavel cum că legea face blestemați pre acei ce o țin, iar credința îi blagoslovește, acum arată aicea că credința și singură îndreptăză pre om, și nu legea, și aduce martur pre Avacum ce ȋdice: «Că dreptul va via din credință», și nu din lege; fiind-că legea nu cere numai credință, ci și fapte, iar faptele legii nimeni a putut să le păzescă. Și bine a ȋdis «înaintea lui Dumnezeu», fiind-că înaintea ómenilor póte că cei ce păzesc legea se par a fi drepti, precum erau fariseii, cari se arătau pre sineși drepti înaintea ómenilor: «Voi sinteți cei ce ve îndreptați înaintea ómenilor» (le-a ȋdis Domnul. Luca XV, 15). Deci fiind-că legea, pentru-că era cu anevoe a se păzi, nu îndrepta pre ómeni, ci îi făcea și blestemați, pentru acesta a venit Darul și ne-a arătat cale lesniciosă, credința adevă, prin care și ne îndreptăm și ne blagoslovim; în cât iată s'a dovedit că credința nu numai blagoslovea și îndrepta pre ómeni, mai înainte de a se da legea, ci mai mult îi îndreptă și în urmă, dupre ce s'a dat legea.

13. Christos pre noi ne-a rescumpărat din blestemul legii, blestem pentru noi făcându-se, că scris este: «Blestemat este tot cel spânzurat pre lemn» (II Lege XXI, 23)²⁾.

Pentru a nu sta vre unul împotivă din Galateni și a ȋdice, că adevărat este, că cel ce nu face faptele legii este blestemat, și că credința îndreptăză pre om, dar de unde este arătat că și blestemul acela al legii s'a deslegat și s'a ridicat din mijloc? Că noi ne temem, nu cum-va încă ne aflăm sub acest blestem al legii, fiind-că am apucat o dată de ne-am supus robiei legii? Pentru acesta dar Pavel dovedește aicea, că s'a deslăgat blestemul acela cu mijlocirea lui Iisus. Christos, căci acesta de bună voe s'a făcut blestem, și a răsplătit cu blestemul ce l-a luat însuși, și cu plata acesta ne-a răscumpărat

¹⁾ Tălcuirea ȋdicerei acesteea a lui Avacum veȋi-o la Cap. I al celei către Romani, sũh. 13.

²⁾ Însemnăză, că cuprinderea acesta a Apostolului, până la: „ca să luăm făgăduința Duhului prin credință“, unită împreună cu cuprinderea Capului V, al celei I către Corinteni, adevă cu ȋdicerea acesta: „Fraților, puțina dospitură pre totă frământătura o dospește“, până la ȋdicerea: „Ci întru azimele curățeniei și ale adevărului“;—aceste amândouă cuprinderi ale Apostolului, ȋdic, unite, se citesc la slujba cea de dimineță a Sf. Sămbetei celei mari, ca un Apostol al marei aceia și înfricoșatei și prea cinstitei ȋdile.

din blestem, care blestem, Christos nu era cu dreptate a-l lua, pentru-că a plinit totă legea, și pentru-că a fost fără de păcat, iară noi eram vinovați sub blestemul acesta, pentru-că nu puteam să plinim toate lucrările legii, și pentru-că eram călcători de lege și păcătoși, pentru care pricină și a urmat una ca aceasta, precum de pildă: de s'ar osindi cine-va se moră pentru răutățile sale, apoi s'ar afla un altul ôre-carele nevinovat, că-rele, ca să-l sloboďescă pre acela dela mörte, să alégă mai bine însuși a muri pentru viața și dragostea aceluia. Deci a priimit Christos blestemul care îl da legea aceluia ce s'ar spânzura pre lemn, fără a fi supus blestemului, una adecă că a plini totă legea, și alta adecă căci păcat și călcare de poruncă nu a făcut și așa a deslegat tot blestemul pre care legea îl da nouă, pentru-că nu puteam totă a o împlini și a rămănea tot-de-una întrinsa.

14. Ca întru neamuri blagoslovenia lui Avraam să se facă întru Christos Iisus.

Pentru acesta, ăice, Christos s'a făcut blestem, ca la neamuri, adecă la cei-ce nu întrebuintăză legea, blagoslovenia lui Avraam, adecă cea de credință, să se facă în Christos Iisus, adecă întru sēmēnța lui Avraam, precum este scris: «Și se vor blagoslovi întru sēmēnța ta toate neamurile pământului» (Fac. XXII 18), adecă întru Christos care urmăză a se naște duple trup din tine, întru acesta se vor blagoslovi cei ce vor crede într'însul.

Ca făgăduința Duhului să o luăm prin credință.

Pentru acesta, ăice, s'a blagoslovit toate neamurile, pentru ca să ia pre Duhul Sfint prin credința cea întru Christos, că de vreme ce nu se putea să ia pre Duhul Sfint acela ce încă se află sub blestemul legii, ca unii ce nu o păzeau, pentru aceasta s'a deslegat blestemul acela pe care l-a luat bine-cuvîntatul Christos, spânzurându-se pre lemnul crucei. Duple ce însă s'a deslegat blestemul acela, s'au blagoslovit toate neamurile care au cređut întru Christos, și așa blagoslovindu-se și îndreptându-se prin credință, au luat făgăduința Duhului, adecă bună-tățile acelea, care a făgăduit Duhul a le da lui Avraam, precum a fost blagoslovenia, creșterea neamului-lui, moștenirea Ierusalimului și cele-l-alte, căte Pavel le înțelege, că erau toate duhovnicești, și duple urmare că s'au dat acum duhovnicește nouă hristianilor, celor ce credem întru Christos¹⁾.

¹⁾ Iecumenio însă așa tâlcuește ăicerea acesta: „Blestemul s'a deslegat cu crucea, iar prin credința cea întru Christos s'a făcut dreptatea, iar din dreptate luarea Mângăitorului Duh, fiind-că și Duhul întru făgă-

15. Fraților, după om zic.

Mai sus, adecă, pre Galateni i-a numit fără de minte, iar acum îi numește frați; că aceea o a zis, pentru ca să-i lovească și să-i înfrunteze; iar acesta o a zis pentru ca să-i mângâie; lucru omenesc, zice, am a arăta voue în mijloc¹⁾.

Nimeni însă strică testament întărit de om său mai rânduește pre de-asupra.

16. Iar lui Avraam s'a dat făgăduințele, și sămânței lui; nu zice și sămânților, ca la mulți; ci ca pentru unul; și sămânței tale, carele este Christos (Fac. XXII 18).

17. Și acesta o zic, testamentul întărit de Dumnezeu întru Christos, (legea²⁾), care după 430 de ani s'a făcut nu-l strică, spre a face nelucrătoare făgăduința.

Acesta va să arate Apostolul cu cuvintele acestea, cum-că

duință era, că cea ce a zis că întru tine se vor blăgători neamurile, cu pogorârea Duhului a făgăduit blagoslovenia... Cum însă s'a dat prin Christos făgăduința lui Avraam neamurilor? Fiind-că întru sămânța lui Avraam s'a dat făgăduințele. Iar sămânța lui Avraam este Christos, după trup. Deci Christos ca om a moștenit făgăduințele lui Avraam, ca fiu al lui, și le-a dat acestea oamenilor săi, adecă celor ce au crezut într'însul.

¹⁾ Unit zice și Teodorit: „în loc de lucruri omenești întrebuințez”.

²⁾ Cei mai amărâți dintre cei ce numără cronologiile, urmând dicerii acesteea a Apostolului, pre acei 430 ani cu un chip ca aceștia află: când a făgăduit Dumnezeu să dea lui Avraam pământul lui Chanaan, Avraam era de 75 ani, după al 12 an al nașterii; și a născut pre Isaac când era de 100 ani. Iar dela nașterea lui Isaac până la nașterea lui Iacov a trecut 60 de ani. Iar Iacov când era de 130 ani s'a pogorât în Egipt. Deci cei 25 de ani ai lui Avraam (că din 100 de ani ai lui scăzându-se 75 rămân 25) și cei 60 ani ai lui Isaac, unindu-se fac 215. Și Iosif era de 40 ani când s'a pogorât tatăl său în Egipt, și a viețuit 110. Apoi dela făgăduința ce a dat Dumnezeu lui Avraam, până la moartea lui Iosif a trecut 285. Iar dela moartea lui Iosif până la nașterea lui Moisi a trecut 75 ani. Iar Moisi când a eșit din Egipt era de 80 ani. Deci dela făgăduința cea către Avraam până la eșirea Israelitenilor din Egipt a trecut 440 ani (Vezi supținsemnările cele ce sînt la fîoa 377 a Tomului lui Chrysost. celor tipărite în Paris). Fiind însă că nu e cu scumpătate arătat timpul lui Avraam, după care se cuvine să facem începutul cronologiei acestia, pentru acesta nu este greșelă să luăm acești 440 de ani adecă, în loc de 430, precum zice aicea Apostolul (fîoa 207 a celor 5 cărți). Se unește însă cu Pavel și dumnezeesca Scriptură zicînd: „Iar nemernicia fiilor lui Israel, care o au nemernicit în pământul Egiptului, și în pământul Chanaan, ei și părinții lor 430 ani! Și a fost după 430 ani, a eșit toată puterea Domnului din pământul Egiptului noaptea” (Ex. XII 40). Iar legea s'a dat întru acelaș an intru care a eșit Israelitenii din Egipt în luna III-a, precum zice Scriptura: „Iar în ziua acesta a lunii a treia dela eșirea fiilor lui Israel din Egipt, a venit norodul în pustiul Sina” (Ex. XIX, 1).

credința este testament, sau diata mult mai veche decât legea, și cum-că nu este drept a se profimisi legea mai mult decât credința, pentru acesta și pilda acesta o a adus, adecă, dacă un om și-ar face diata, cutéză cine-va a strica diata omului acela, și a rândui altele, adecă a adauge sau a scădea din cele scrise în diata aceea? Ba, negreșit nu cutéză, după politiceștile și împărăteștile legi. Acum, dacă diata unui om întărită nu cutéză cine-va a o surpa, cu mult mai virtos nu pôte a surpa testamentul și diata lui Dumnezeu? Căci Dumnezeu a făcut aședemintul cu Avraam ca să se blagoslovescă neamurile întru sămënța lui; iar sămënța lui Avraam este Christos după omennire, fiind-că Dumnezeu-nu a ȑis să se blagoslovescă neamurile întru sămînțiile lui Avraam în număr de multe, pentru ca să nu socotescă cine-va, că a ȑis acesta pentru Iudumei și Ismailiteni, cari și aceștia din Avraam se pogoră, și a ȑis să blagoslovescă neamurile întru sămënță, în număr de una, care este Christos, precum am mai ȑis. Deci cum pôte legea să surpe și să facă neintărit testamentul sau diata, cel de acest fel, și tocmela, și făgăduința lui Dumnezeu? Adecă a nu se blagoslovi neamurile întru Christos, ci întru poruncile legii? Căci acesta nu ar fi alta, fără numai a se strica diata și făgăduința lui Dumnezeu, care lucru este cu neputință și necuviincios¹⁾.

18. Că de este din lege moștenirea, nu mai este din făgăduință; iar lui Avraam, Dumnezeu prin făgăduință i-a dăruit.

Dacă legea, ȑice, dărueste blagoslovenile neamurilor, și face pre ômeni moștinitori ai vieței și ai dreptăței, apoi făgăduința

¹⁾ Așa tâlcuește ȑicerea acesta Teodorit: „Și Scriptura Veche, Testament a lui Dumnezeu numește pre făgăduința ceea ce s'a făcut către Avraam. Deci nu este cu putință sau vre o adăogire, sau scădere, sau surpare a lua aceia prin punerea legii, care după mulți ani în urmă s'a făcut. Și a făgăduit ca neamurile cele din sămënța lui Avraam să le blagoslovescă Dumnezeu la tôte. Iar sămënța acesta este Stăpânul Christos, că printr'însul a luat sfîrșit făgăduința, și neamurile s'aî norocit de blagoslovenie. Iar cei-l-alți toți, deși de fapta bună cea mai desăvîrșit aî fost împărtășiți, orî Moisi, orî Samuel, orî Ilie, și coprinȑetor toți cei ce se pogorau cu neamul din Israel, sămënța adecă după fire se numesc a lui; însă nu sînt sămënța aceea care a adus neamurilor pre izvorul blagosloveniei, că acesta o ȑice dumnezeescul Apostol, că nu ȑice Scriptura: și sămênțelor, ca de multe, ci ca de una: și sămênței tale, care este Christos. Deci nu și aceia fiind-că se trag din Avraam cu neamul se numesc sămënță a lui Avraam; ci căci acesta chiar arc această numire, fiind-că singur după făgăduință este carele a dat blagoslovenie... Pentru acesta dumnezeescul Apostol arată pre făgăduință mai tare decât pre lege“.

lui Dumnezeu cea către Avraam ar fi neîntărită și de lepădat; dar făgăduința lui Dumnezeu nu este cu puțință a nu avea tărie, pentru-că legea mai în urmă este dată, și nu poate a surpa pre făgăduința lui Dumnezeu cea de mai înainte. Și până la acesta se potrivește pilda testamentului și a dietei lui Dumnezeu, ce o pomenește Pavel cu pricina. Pentru acesta nu te sili tu, o cetitoriule, să asemenezi întru toate făgăduința lui Dumnezeu cea către Avraam, cu pilda vieții omului, fiind-că aceea este diată dumnezească, iar acesta este pildă omenească, precum a țis Apostolul. Drept aceea nu e de mirare de nu se poate potrivi pilda omenescă întru toate cu cea dumnezească; fiind-că de ar fi fost pilda întru toate asemenea cu lucrurile cele ce se pilduesc, nu ar fi mai fost pildă, ci ar fi fost însuși lucrul al căruia este pildă.

19. Decî ce legea? pentru călcare s'a adaus.

Fiind-că a înălțat credința și a arătat pre ea a fi mai întărit decît legea, din acesta se naște o stare improtrivă și o nedumerire ca acesta: fiind-că credința este născută mai înainte de lege, și credința da neamurilor blagoslovenia, apoi pentru care pricină s'a dat legea? Dezlegând dar improtrivirea acesta, Pavel, dice: nu s'a dat legea în zadar și fără folos, fiind-că s'a dat pentru multele călcări de porunci și păcatele ce le făceau omii cel înainte de lege, ca să fie la Iudei legea ca o zăbală ce îi oprea, ca să nu calce, de nu toate poruncile, măcar puține și câte-va. Și bine a țis că legea s'a adaus, ca să arate că legea nu s'a dat chiar, și duple întâiul scopos, precum s'a dat făgăduințele lui Avraam, ci cu un chip ôre-care din afară și duple al doilea cuvînt s'a adaus, pentru multele călcări de porunci ale Evreilor, ca din cele multe, măcar puține să oprască.

Până ce a venit sîmînța, care s'a făgăduit.

Și s'a dat, orî mai bine a dice, s'a adaus legea, nu pentru ca să se păzescă, dice, tot-de-una, ci până ce va veni sîmînța lui Avraam, adică Christos întru carele era făgăduința lui Dumnezeu, că au a se blagoslovi neamurile într'însul. Decî dacă s'a adaus legea pentru a se păzi până ce va veni Christos, pentru ce voi Galatenii căutați să o păziți în urmă, duple venirea lui Christos?

Rînduită fiind prin angheli cu mîna mijlocitorului.

S'a dat, dice, legea slujind la darea ei, sau preoți care se numesc angheli duple Malahia (II, 7) sau mai ales prin angheli, fiind-că anghelii slujeau și la trîmbițele acelea ce se audeau în muntele Sina, cînd s'a pogorât Dumnezeu ca să dea legea,

și la tunetele acelea și la cele-l-alte înfricoșate arătări, ce se vedeau în munte¹⁾. Dice însă pre lângă acestea că s'a dat legea cu mâna mijlocitorului, adecă a lui Christos; că va să a-rate Pavel, că Christos a dat legea, adecă acesta ce o a dat, însuși Domn iarăși este și stăpânitor iarăși să o dezlege.

20. Iar mijlocitorul al unuia nu este; iar Dumneșeu unul este.

Drept aceea fiind-că mijlocitorul nu este al unuia, ci între doi, sau și mai mulți ce au pricină între dînșii, deci Christos între doi ore-care era mijlocitor, între Dumneșeu adecă și între toți omenii, căci el a mijlocit între amândoi aceștia, și a împrietenit și a împăcat pre Dumneșeu cu omenii, și dea'n-dărăptul (din contra) pre omenii cu Dumneșeu, și a deslegat vrajba și războiul ce era între dînșii; că după ce Fiul lui Dumneșeu s'a unit cu ipostasul și firea noastră cea omenescă, de atunci a făcut mijlocirea și împăcarea; fiind-că a unit cu preaslăvire pre firea omenilor cea dușmănescă și învrăjbită cu Dumneșeu și cu dumneșeasca fire. Deci fiind-că Christos este însuși mijlocitorul și împăcătorul, arătat că însuși este și carele mântuește și nu legea²⁾.

¹⁾ Pentru acesta aceștia Apostol acesta arătându-o dăcea așurea: „Dacă cuvîntul cel prin angheli grăit (legea) a fost adevărat (Evrei II, 2), și arhidiaconul Ștefan dăcea către Iudei: „cari ați luat legea în rîndu-lă de angheli și nu o ați pădit“ (Fapt VII, 53). Unit însă dăce și Dionisie Ariopaghitul: „Aș nu și sfințita legiuirea legii, predanisirea cuvintelor, precum dăce aicea dela Dumneșeu s'a dat lui Moisi, ca pre noi cu adevărat să ne învețe că este dumneșeasca și sfințita închipuire? Că și acesta arătat o învață teologhia, că prin angheli a venit ea la noi“ (Despre cer. Ierarhie Cap. IV). Pentru acesta după Teodorit, și pre Mihail Dumneșeu a toate l-a rînduit asupra lor (a Israelitenilor adecă) și acesta pre noi fericitul Daniil ne-a învățat“ (Dan. X, 21). Și Marelui Moisi încă se făgăduia împreună cu norodul a trimite pre angheli (Eș. XXXII, 34).

²⁾ Sf. Ghenadie al Const. tâlcuind dăcerile cele de mai sus ale lui Pavel, dăce: „Moisi adecă a mijlocit către darea legii; dar numai pentru un neam a mijlocit; trebuia însă cu adevărat cela ce urma să mijlocască către Dumneșeu cel unul al tuturor neamurilor, nu pentru un neam, ci obștescă a face mijlocirea pentru toate neamurile, fiind-că și al tuturor neamurilor, unul este Dumneșeu. Și trebuia acesta a nu fi om gol, ce fel era Moisi, ci Christos Fiul lui Dumneșeu, și Dumneșeu; fiind cu adevărat aceștia împreună și om cu adevărat, și cu rudenia cea către amîndouă părțile, întru una a le aduna pre amîndouă; că acesta este pacea noastră, cela ce pre amîndouă le-a făcut una; iar mijlocitorul al unuia nu este; că nu s'a făcut mijlocitor al unuia, ci al lui Dumneșeu și al omenilor; și dacă acesta, dăce, a mijlocit, acesta și ne va mîntui; iar Dumneșeu unul este. Deci dacă de totă nevoea este mijlocitorul a fi între doi ore-cari, sau și între mai mulți, cari au pricină între dînșii a fi mijlocitor. Iar Dumneșeu este unul, bine arătat

21. Deci legea împotriva făgăduințelor lui Dumnezeu este? Să nu fie.

Dacă făgăduințele lui Dumnezeu cele către Avraam, ȋice, da neamurilor blăgosloveniile, iar legea dimpotivă dă blestem celor ce nu o păzesc pre ea tótă, arătat este că de vom priimi legea ceea ce dă blestemul, ca cu mare tărie, urmăză cu acăsta să stricăm făgăduințele lui Dumnezeu, cari dau blăgosloveniile; ci să nu fie! Legea nu este protivnică și stricătoare a făgăduințelor lui Dumnezeu! Auđi încă și cele următoare¹⁾:

Că de s'ar fi dat legea care să pótă a face viu, ne-greșit diu lege ar fi dreptatea²⁾.

este, că pentru Dumnezeu a mijlocit și pentru ómení, și ne-a împăcat pre noi cu Dinsul. Deci de ne-a împăcat pre noi Christos și nu legea, arătat este că Christos și credința cea întru el mântuește și nu legea. Frumósă este însă și ceea ce ȋice Iosif Vrienie despre mijlocirea lui Iisus Christos: „Că precum unul ce mijlocește între 2 ómení învrăjbiți, și vo-ește să-i împace, cu o mână apucă pre unul, și cu cea-l-altă pre cel-l-alt, și așa îi face să se unescă, și să se înbrățișeze, și să se sărute: așa și Iisus Christos mijlocitorul lui Dumnezeu și al ómenilor, făcend mijlocirea și înprietenirea noastră cu Dumnezeu, pre Dumnezeu adevă l-a luat cu dumnezeesca sa fire, ca cu mâna dreptă, iar pre ómení i-a luat cu firea cea omenescă, ca cu mâna stângă, și așa a unit pre amândoi, și i-a împrietenit“. Veđi și tălc. ȋicerei: „Unul și mijlocitorul între Dumnezeu și între ómení“ (I Timotei II, 5) și suplinsemnarea acăsta.

¹⁾ Fotie tălcuind acăsta ȋice: că Pavel dezlegă aicea o stare împotivă, ca cum ar fi putut cine-va a ȋice, că legea a răpit dreptatea făgăduințelor lui Dumnezeu, și s'a dat împotriva lor, ci să nu fie! Căci de ar fi putut legea a face viu pre ómení și a-i îndrepta, atuncea cu dreptate ar fi socotit cine-va, că s'a dat împotriva făgăduințelor și că răpește dreptatea acelora! Iar fiind-că legea nici una din acestea n'a putut face, și nici face vii pre ómení, nici îi îndreptăză, arătat dar este, că nu s'a dat împotriva făgăduințelor; că ele își vor arăta dreptatea, și dreptul și vrednicia, care este a îndrepta și a mântui pre ómení prin credință. Și veđi, cetitoriule, înțelepciunea lui Pavel, că ceea ce altul o ar-fi ȋis spre prihănirea legii, că ea adevă nu face viu și nu îndreptăză, acăsta Pavel o întrebănuieșă spre lauda legii; pentru acăsta, ȋic, că legea nu s'a făcut împotriva făgăduințelor, pentru-că nu putea să îndrepteze și să mântuiască, precum făgăduințele. Și nu numai nu s'a făcut împotriva făgăduințelor, ci încă, cu óre care chip și a ajutat lor, fiind-că nu mântuea nici îndrepta, pentru acăsta a îndemnat pre ómení să alerge la credința care îndreptăză. Și îndemnându-i pre ei la credință, a ajutat a se deplini făgăduințele cele din credință.

²⁾ Acăsta ȋicere Teodorit o tălcuește așa ȋicend: „Acăsta și prin Ezechiił o a ȋis Dumnezeu a tóte: „și eu am dat lor porunci nu bune, și îndreptări cu care nu se vor mântui într'însele“ (Ezechiił XX, 25). Acestea ȋicendu-le, cele ce legea le avea din îmbelșugare, care firea nu le-a învățat, adevă cele despre jertfe și leproși, și de cei-ce le curge pre genunche, și cele asemenea cu acestea; căci ca cele de nevoie ale legii sînt făcătoare de viață, iarăși prin acest proroc a ȋis: „Și am dat lor

Atuncea, ȳice, legea ar fi fost mai puternică decăt credinȳa și decăt făgăduinȳele cele din credinȳă, și ar fi blagoslovit și ar fi îndreptat pre ȳomeni, de ar fi putut a face vii și a mântui pre ȳomeni; dar acum legea, nu numai nu face vii, nici mântuiește, ci și omȳră pre cei ce ȳau aminte la dinsa, fiind-că nu pȳote a-i mântui de pȳecat. Și apoi cum ar birui pre credinȳă care are putere a mîntui pre cei ce cred prin sfîntul Botez, și a-i blagoslovi, și a-i îndrepta?

22. Ci a închis Scriptura tȳote sub pȳecat, ca făgăduinȳă din credinȳă lui Iisus Christos să se dea celor ce cred.

Legea, ȳice, nu putea a sloboȳi pre ȳomeni de pȳecat, ci la acȳesta a ajutat, intru a-i închide subt pȳecat, adecă intru a-i arăta pre ei că pȳecătuiesc, și așă să-I îndemne să dorȳescă ertarea pȳecatului lor și să alerge la Christos carele are puterea să dăruiască acȳastă ertare. Că de vȳreme ce Evreii mai înainte de lege pȳecătuiau adecă, însă nu simȳteau pȳecatele ce le făceau, pentru acȳesta Dumneȳeu le-a dat lor legea, pentru ca să-I închidă, adecă pentru ca să-I strîmȳtorȳescă și să-I stringă cu mustȳrările¹⁾, și să-I arate că sînt pȳecătoși, și așă să-I silȳescă spre a căuta chipul, cu care le era cu putinȳă a se erta de pȳecatele lor; chipul însă acesta este: credinȳă cea în Christos, prin care ne blagoslovim și ne îndreptăm și luăm ertarea pȳecătelor nȳostre.

23. Iar mai înainte de venirea credinȳei subt lege eram păziȳi, închiși fiind spre credinȳă care era să se descopere.

poruncile mele, și îndreptările mele, cunoscut le-am făcut lor, cȳate le face acestea omul, și va fi viu într'însele" (Ieze. XX, 11). Și fiind-că acestea, ȳice, s'au cȳălcat, am dat lor porunci nu bune, și îndreptări intru cari nu vor fi vii într'însele. Și nici acestea le-a ȳis rele, ci nu bune, celor desăvȳrșit adecă cu totul nepȳtrivite: așă laptele țȳetei celor deplinii cu vîrsta este greșos: iar pruncilor priincios; acȳesta o a ȳis aicea dumneȳeșcul Apostol".

¹⁾ Pentru acȳesta și Teodorit ȳicerea: „a închis" o a tȳămăcit vȳădit, ȳicȳend: „A vȳădit dumneȳeșca Scripturȳă și pre cei mai înainte de lege, și pre cei în lege, pre cei întȳiu cȳă cȳălca legea firȳescă, iar pre cei al doilea cȳă pre cea mosaicȳescă o cȳălca. Lecuitȳorea făgăduinȳă însă, și acestora și aceloră, prin credinȳă le-a adus mȳntuire. Cȳă iarăși ȳicerea „a închis" o a pus în loc de „a vȳădit". Iar Icumenie acȳesta tȳălcuindu-o ȳice: I-a cuprins ȳore-cum, și i-a închis pre toȳi intru pȳecat, adecă i-a dȳovedit cȳă sînt pȳecătoși, cum? Cȳă a ȳis: blestemat este tot cel ce nu va rȳemȳnea intru tȳote cele scrise a le face pre ele (II Lege XXVII, 26). Și acȳesta era cu neputinȳă, nu numai pentru-cȳă cei ce erau în lege nu le făceau tȳote poruncile leȳei, ci nici unii dintru dȳinșii au putut a le păzi tȳote, ci abia cei mai aleși din Evreii au putut păzi cele mai multe. Drept aceea fiind-că nu le-au păzit, apoi și acei erau sub blestem și subt pȳecat, toȳi dar erau închiși intru pȳecat.

Legea, ȳice, multă siguranȳie și propășire a dăruit celor ce uau aminte de dinsa, pentru-că îi oprea dela cele mai multe pēcate, și ȳre-eum era ca un zid ce închidea pre ȳmeni și-i aduna împreună la credinȳa cea întru Christos, ca într'un staul. Cum, și cu ce chip? Fiind-că muștra adecă, și arăta pēcatele ȳmenilor; neputēnd însă a-i slobodi pre ȳmeni de dinsele, de nevoie arăta lor credinȳa, care îi îndrepta și îi slobodea de pēcate; iar credinȳa acēsta era cū adevērat și din vechime, se ascundea însă, apoi însuși a arătat, cānd și Dumnezeu s'a arătat în lume cu trup.

24. Drept aceea legea s'a făcut nouē pedagog spre Christos, ca din credinȳa să ne îndreptăm.

Precum pedagogul, adecă dascălul copiilor celor mici face slobodi pre copii de fiește-ce rēutate, și îi face iscusiți spre a priimi tȳtă sirguinȳa și luarea aminte la învățaturile cele mai înalte dela învățatorul cel mai înalt¹⁾, cu un chip ca acesta și legea învăța pre ucenicii ei ȳre-care faptă bună, mēsuratică și potrivită începătorilor și povățuia pre ucenicii sēi la Christos, carele este dascălul cel desăvirșit al ucenicilor celor mai deplinți. Și cu ce îi povățuia? Cu acēsta, că le arăta lor pēcatele ce le-au făcut, și pentru acēsta îi făcea mai osirdnici spre a căuta pre Christos, care dă ertarea pēcatelor, și îndreptēză pre ȳmeni din singura credinȳa cea întru dinsel. Rușinēză-se dar ereticii Maniheii și cei-l-alti cari clevetesc și prihānesc pre Legea Veche, ca pre o rea; pentru-că nici pedagogul este împrotivitor dascălului, nici Legea Veche împrotivitore Noului Testament al Evangheliei²⁾.

25. Iar dacā a venit credinȳa, numai sîntem subț pedagog.

26. Că toți fi ai lui Dumnezeu sînteți prin credinȳa cea în Christos Iisus.

Dupre ce a venit credinȳa, ȳice, care face pre cei ce o primesc pre-ea bărbați desăvirșiți, nu este de cuvinȳă a mai fi

¹⁾ Dupre vechiul obicei pedagogul era nu dascălul, ci acela ce îndrepta moralurile copiilor celor mici, și îi învăța să nu facă nerāndueii. Iar fiind-că dupre obiceiul de acum pedagog se numește cel ce predanisește literile și citirea literilor la copiii cei mici, pentru acēsta și noi așa îi tāmăcim.

²⁾ Pentru acēsta și Coresie ȳice: „Legea lui Moisi a fost povățuitoare către Christos, fiind-că pentru acēsta a mijlocit între legea frēsca și între Evanghelie, pentru ca să gonēscă pre idolo-služirea, ceea ce a stricat pre frēsca lege, și să pricinuiască celor ce se vor supune, făgăduinȳa cea dată lui Avraam prin credinȳa lui Christos și pentru ca să oprēscă pre Evreii de pēcatele cele grele prin jertfe și prin moraluri și de obște prin proaducere.

sub pedagog, noi cei ce ne-am făcut bărbați desăvârșiți prin credință și am trecut vîrsta copilărească. Iar cum că sîntem bărbați desăvârșiți prin credință, acesta este arătat de aceea, adecă pentru-că sîntem fil ai lui Dumnezeu prin credința cea în Christos Iisus (că așa este dreapta alcătuire a chipului săritor). Iar cel ce s'a învrednicit a se face Fiul al lui Dumnezeu, acela nu mai este prunc, nici nedeplinit, ci negreșit este bărbat desăvârșit. Drept aceea, este lucru vrednic de ris a se supune pedagogului și începătorului legii, cei ce s'a făcut bărbați desăvârșiți, precum este vrednic de ris și a nu vedea cineva sora în ziua mare și a căuta la luminare. Veți însă, o cetitoriuile, cum a arătat Apostolul mai sus, că credința face pre omenii fil ai lui Avraam, iar acum aceea dovedește că credința face pre omenii fil ai lui Dumnezeu, atât de mari lucruri are putere credința a isprăvi.

27. Căci câți în Christos v'ați botezat, întru Christos v'ați îmbrăcat.

Cu aceste cuvinte formăluște Apostolul cum ne facem fil ai lui Dumnezeu și dice, că prin sf. Botez ne facem fil ai lui Dumnezeu, nu a ȕis însă cum că câți v'ați botezat, v'ați făcut fil ai lui Dumnezeu, precum o cere urmarea cuvîntului, ci a ȕis ceea ce este încă mult mai mare și mai înfricoșat, adecă cum că v'ați îmbrăcat întru Christos, căci dacă ne-am îmbrăcat întru Christos, carele este Fiul al lui Dumnezeu, apoi și asemenea cu Fiul lui Dumnezeu ne-am făcut, și așa am luat o rudire și o asemănare cu el, și ne-am făcut duple dar, ceea ce el este duple fire¹⁾.

1) Pentru ce însă ȕice Pavel că ne-am botezat întru Christos și nu întru Sf. Treime? Veți la stih 3 al cap. VI al celei către Rom.; iar Corintie ȕice că Pavel pentru acesta a ȕis: „în Christos v'ați îmbrăcat“, căci precum materia se îmbracă cu firescul chip și se face una cu dînsul, și precum se îmbracă cineva cu haîna, așa se îmbracă hristianii cu Christos. Iar Chrisostom: Că precum cela ce poartă haîna, aceea se vede la toți care este haîna, așa și hristianul aceea trebuie a se vedea, care este și Christos. Iar înțeleptul Fotie întrebă fiind, cum cei ce se botează în Christos, se îmbracă întru Christos? răspunde „cum că cei ce se îmbracă întru Christos cu Duhul cel Sfînt se îmbracă, că Domnul a ȕis Apostolilor săi: „Iară voi veți ședea în cetatea Ierusalimului, până ce veți îmbracă cu putere de sus, pogorîndu-se Sfîntul Duh preste voi. Deci și îmbrăcămîntea lui Christos și îmbrăcămîntea Sfîntului Duh, asemenea este și una și aceeași stăpînire arată a facerii de bine și a darului. Imbrăcămîntea însă se ȕice Sfîntul Duh al celor credincioși, nu ca o haîna, ci duple chipul care ferul se îmbracă cu foc, nu pre din afară învălîndu-se, ci cu totulul tot. Că așa și cu Christos și cu prea Sfîntul Duh, nu ca cu o haîna ce învește ne îmbrăcăm pre din afară, ci că inima și gîndurile umplîndu-se de lumină, și fața de dar; pentru

28. Nu este iudeu nici elin, nu este rob nici slobod, nu este parte bărbătească și femească, căci toți voi unul sinteți în Christos Iisus.

Fiește-carele, ȋice, din hristianii cei ce s'aũ botezat, aũ lepãdat cele firești, saũ cunoșterile cele adause, ce le avea: de iudeu adegã, saũ de elin, de rob saũ de slobod, de parte bărbătească saũ de femească¹⁾. Și toți aũ luat o formã, un chip și o cunoștințã, nu de anghel saũ de arhanghel, ci a însuși lui Christos stãpãnul anghelilor, fiind-cã toți aratã intru sineși inchipuit pre Christos²⁾. Drept aceea toți hristianii cei botezați, acestã și cei ce se uitãu în fața lui Ștefan acei ce se ridicaserã asupra lui, aũ vëdut fața lui ca o fațã de anghel" (din Amfiloh. întrebãri 148).

¹⁾ Grigorie al Nisei însă ȋice, cã osebirea omului cea întru bărbătească și femească, s'a cunoscut duple cãderea lui Adam, iar mai înainte de cãdere, osebirea cea de acest fel, era adegã, însă nu se cunoștea de cãtre strãmoși: „Ci mai întâiu urma gãndirea, precum dela înaintarea în rãnduialã ne-am învëțat, am înțeles nașterea omenilor, iar nãscëtorësca lucrarea omului este împãrtășirea și rudirea cea cãtre necuvintare, cã mai întâiu adegã ȋice, cã a fãcut Dumnezeu pre om duple chipul lui Dumnezeu, arãtãnd prin aceste ȋise, precum ȋice Apostolul, cã întru una ca acestã nu este parte bărbătească și femească. Apoi adauge pre însușirile firei omenești, cã bărbat și femeie l-a fãcut pre ei" (Vorov. despre facerea omului, cap. II, tom. I).

²⁾ Cum a luat însă întru sineși hristianii o formã și un chip și cunoșterea lui Christos? Ôre duple chipul cel din afarã și duple alcãtuirea trupului? Ba; cãci și duple botez, aceleași haractiruri ale trupului rãmân, și bărbatul rãmâne iarãși bărbat, și femeia rãmâne iarãși femeie; duple suflet dar se face prefacerea întru sf. Botez, duple schimbarea vieței celei de mai înainte rele, și a moralurilor celor stricate și în scurt, duple destrãcarea omului celui vechiũ, și duple îmbrãcarea celui nou, așa adeverezã dumnezeescul Grigorie al Nisei, ȋicënd hristianilor: „Arãtați mie duple darul cel tãinic (al botezului adegã) schimbarea chipurilor, și osebirea împodobirei ceii spre mai bine; cu curãțenia petrecerei faceți-o cunoscutã, cã din cele ce sînt supuse ochilor, nimic se schimbã. și caracterele trupului rãmân nestrãmutate și alcãtuirea firei celei vëdute, nu se schimbã. Trebuințã dar este negreșit de ôre care lucrãtore-dovadã, prin care vom cunoște pre omul cel de curînd nãscut, cu ôre care semne arãtate, deslușind pre cel nou de cãtre cel vechiũ, iar acestea mi se pare a se afla mișcãrile cele duple propunerea sufletului, cu care pre sineși despãrtîndu-se de vechiul obiceiũ, și o cale mai nouã decãt cea veche croindu-ș, va arãta vederat semnele cele cunoscëtore, cã altul ôre care, din altul s'a fãcut, nici o cunoștere trãgënd asuprãși din cea veche" (Cuv. la botez. Domnului, tom. III).

Pentru acestã purtãtorul de Dumnezeu Maxim, ȋicerea acestã a Apostolului tropologhicește și aligoricește o a tãlcuit, parte bărbătească ȋicënd pre mãnie, iar femească pre poftã; și iudeu pre monarhia cea întru un neãm al lui Dumnezeu, iar elin pre poliarchia cea de mulți dumnezei: „Cã în Christos Iisus nu este parte bărbătească și femească, semnele adegã și patimile firei celei subt stricãciune și subt facere; decãt numãi cuvînt al închipuirei de Dumnezeu încheat cu dumnezeescã cunoștințã.

una sîntem în Christos Iisus, adică fiind-că închipuire avem a lui Christos pecetluită în sufletele noastre, sau că toți hristiani un trup sîntem și un cap avem pre Christos.

29. Iar dacă sînteți voi ai lui Christos, sămînță a lui Avraam sînteți și duple făgăduința moștenitori.

Fiind-că mai înainte a dis, că Christos este sămînța aceea a lui Avraam, întru carele a făgăduit Dumnezeu să blagoslovască pre toate neamurile, și fiind-că a dovedit, că cei ce s'au botezat întru Christos o închipuire au a lui Christos, pentru acesta acum încheie pre cele de mai sus și dice: Deci și voi, Galateni, sămînță a lui Avraam sînteți, pentru-că v'ați botezat în Christos, carele duple omenire este sămînță a lui Avraam și dar sînteți și moștenitori ai făgăduitei lui Avraam blagoslovenii, pentru-că v'ați îmbrăcat întru Christos, carele, fiind sămînță și fi ai lui Avraam, au moștenit blagoslovenia care s'a dat lui Avraam, și fiind-că întru acesta a făgăduit Dumnezeu să blagoslovască pre toate neamurile. Și dar pentru ce iarăși luați aminte la lege voi cei ce v'ați blagoslovit prin Christos și v'ați asemănat lui? Și voi cari duple urmare v'ați făcut sămînța lui Avraam? Că fără cuviință este acest lucru și nepotrivit.

CAP. IV

1. Iar dic, că în cîtă vreme moștenitorul prunc este, nimica se osebește de rob, stăpîn al tuturor fiind,

2. Ci este subț epitropi și iconomi, pînă la vremea cea rînduită de Tatăl.

Aicea aduce Pavel pilda moștenitorului unui om, și om cu diregătorie și stăpînitor, sau și împărat însuși, carele moștenitor, pînă cînd este fără vîrstă și în vîrsta copilărescă, nu se deosebește întru nimica de un rob, ca unul ce este sub, stă și mișcare unatică de socotință, care iubește pre singura faptă bună, nici elin și iudeu, prin care se însemneze cuvîntul cel osebit al slăvirii de Dumnezeu, sau ceea ce e mai adevărat a dice, cuvînt împotivnic" (tălc. la Tatăl nostru). Și iarăși: „Nu este parte bărbătescă și femească, adică mînie și poftă; mânia adică tiranicește purtând pre socotělă, și dînd pre minte afară din legea firei, iar pofta fiind făcută, pentru o singură dorită și nepătimașă pricină și fire, făcînd pre cele mai iubite duple dînsa (tij). Ce dice, nici tăierea împrejur este întru Christos, nici netăierea împrejur, adică slujirile cele potrivite acestora, nici varvar și schit, adică osebirea firei ceii unea protivnică eiși, duple socotință; nici rob și slobod, adică osebirea a aceleeași fire duple socotință (afară de socotință), ci toate și întru toți Christos, arată pre închipuirea fațurilor celor mai pre sus de fire și de legea împărăției celei fără de început (tij).

pănire; și cu tôte că el este stăpân și moștenitor al bogăției și al moșilor părintelui său, pentru-că se dă de către părintele său la alți epitropi și iconomi, pentru ca să se povățuiască de dinșii, și să se învețe bunele moraluri, și în scurt, pentru ca să se afle sub stăpânirea aceloră, și a nu stăpâni nimica până ce va rândui părintele său, și până ce va ajunge în legiuita și desăvirșita vîrstă, când se deplinește drépta judecată a cugetărei;—fiul acela priimește rânduirea aședată de tatăl său, și supunerea la epitropii acela').

3. Așa și noi când eram prunci, sub stihiiile lumii eram robiți.

Așa, dice, și noi iudeii cari eram fi ai cerescului împăratului Dumneđeū, când eram prunci, nu duple vîrstă, ci duple cunoștința pentru Dumneđeū, ne aflam ca sub epitrop și iconom, sub stihiiile lumii. Care însă sint stihiiile acestea? Sint sâmbetele și lunile cele noui, cele rânduie de lege; pentru-că și dillele, și nopțile, și săptămânele, și lunile, și anii, se fac din drumul sôrelui și al lunei, al celor 2 luminători, cari sint ca niște stihii ale lumii^{*)}. Iar când am venit în vir-

^{*)} Și Teodorit acosteăși le dice: „Pre cei tineri când le mor părinții, îi încredințază ôre căroră epitropi, poruncind aceloră a le purta de grijă până când vor ajunge a fi bărbați desăvirșiți; că acesta dice: până la vremea rânduia de tatăl; acesta însă este vîrsta cea deplină.

^{*)} Unit și Teodorit tâlcuește dicerea acesta dicend: „Când eram prunci și nedepliniți, ca un ôre-care epitrop și iconom aveam legea, că stihii ale lumii pre luările aminte ale legii le-a dis, fiind-că dela sôre și dela lună nôptea și ziua se numește; iar dela dille, săptămânie și lunile și anii se alcătuesc; și legea sâmbete și luni noui și sêrbători de preste an și septimi de an poruncește a se dice; pentru acesta a dis că sub stihii eram robiți, fiind-că din acestea se alcătuește anul. Iar sf. Gennadie al Const. stihii numește său pre legea cea stihioasă și întrodúcătoare (precum se va dice mai jos) său dillele și apa și focul, dela care se împărțasea luările aminte ale legii, că dela dille se împărțasea sâmbetele și lunile noui și în ziua a 8-a tăia împrejur legea; dela apă se împărțasea scăldările și curățirile trupului cele duple lege, și spălările; iar dela foc se împărțasea luarea aminte a legii, care rânduia a nu se aprinde foc în ziua-sâmbetei, pentru a face bucate, ci a se mânca bucatele cele mai înainte făcute de vineri. Iar Evsevîe al lui Pamfil, întru cele despre Evanghelicésca progătire dicerea acesta a lui Pavel tâlcuindu-o, însemnă o înțelegere deșănțată la cei-ce o aud, de cređut însă și vrednică de cređare: adecă Dumneđeū pentru acesta a dat loc ômenilor a se închina stihiiilor lumii, adecă sôrelui, lunei, stelelor și cerului, și a le cinsti pre acestea ca pre niște Dumneđeii, ca cu acestea mai înainte să se povățuiască, și așa să priimească cu lesnire cunoștința adevăratului Dumneđeū, că mai lesne pôte a crede în adevăratul Dumneđeū, unul ce are idee de Dumneđeū, măcar mincinos de ar fi acel Dumneđeū si să sluiescă adevăratului Dumneđeū, unul ce s'a obișnuit

sta cea desăvârșită ne-am sloboșit de sub epitropi și iconomi, adică de obiceiurile și luările aminte ale legii, precum mai jos acesta o ține mai pre larg. Deci socotiți voi, o Galatenilor, că cei ce vă supun pre voi la obiceiurile legii, acum după

a sluji unui mincinos Dumnezeu, decât a crede și a sluji însuși adevăratului Dumnezeu un ateist, care nici cum are idee de Dumnezeu în fantasia sa, nici s'a obișnuit când-va a se închina și a cinste pre vre un Dumnezeu. Acesta se vede că o adevărează și împreună o mărturisește și Dumneșcicul Ioan Damaschin, în ore-care tropar al cântăreii a VIII din canonul său cel iamvicesc la nașterea lui Christos zicând: „Scăpând de pierderea care prin înșelăciune era să se facă, Dumnezeu, neîncetat laudă (ca coconii), pre cuvântul cel ce s'a deșertat, cu frică totă făptura, neslăvită laudă temându-se a-l aduce, stricăcioasă fiind, măcar că înțelepțește aștepta“. Și arată zicerea acesta, măcar că înțelepțește aștepta, că zidirea cu toată că se temea a se face Dumnezeu (adecă a priimi a se numi Dumnezeu) de către neamuri, însă aștepta și suferă această necinstită cinste și îndumneșire, pentru ca cu înlesnire să aducă pre omeni cei-ce o îndumneșeau pre dînsa la cinstirea și cunoștința adevăratului Dumnezeu (măcar că alții tâlcuesc, cum că zidirea aștepta înțelepțește stricăciunea sa). Încă și Sfînta Scriptură acesta o mărturisește zicând: „Și nu uîtându-te la ceri și vedînd soarele, și luna și stelele și totă podoba cerului amăgindu-te să te închini lor, și să slujești lor, pre care le-a împărțit Dumnezeul tău la toate neamurile cele de sub ceri“ (II Lege. IV, 19). Acestea însă tâlcuindu-le Climent Stromateul zice așa: „A dat Dumnezeu soarele, și luna, și stelele pre care le-a făcut, spre relighie neamurilor, ține legea, ca nu făcându-se desăvârșit atei (adecă nici cum avînd idee de Dumnezeu) să se strice. Iar ei, de și s'au făcut acesta, necunoscători fiind poruncei, luând aminte la idoli ciopliți și săpați, de nu se vor pocăi, se vor osândi. Și cu adevărat aceia, dela cinstirea stelelor neîntorcîndu-se la făcătorul lor; că acesta a fost o cale dată neamurilor, ca să se supue lui Dumnezeu prin relighia stelelor; iar ei nevrînd a rămănea la stelele cele ce s'au dat lor, ci și dela acestea cădînd, la petrii, și la lemne, ca o țărină, ține, s'a socotit, și ca o picătură din cadă“. Ci și Orighen așa le tâlcuește acestea: „Cum a împărțit tuturor neamurilor Dumnezeu soarele și luna și stelele și totă podoba cerului? Nu așa dîndu-le acestea lui Israel? Pentru-că nu puteau (neamurile) a năzui la firea cea gândită, prin dumnezei simțiți mișcându-se, cu dragoste pentru Dumneșire, măcar să rămăie între acestea, și să nu cadă la idoli și la demoni“ (fîcea 1439 din pendatevnon). Însemneză încă, că zicerea „a împărțit“ ce o ține aicea Scriptura, nu arată lucrarea, ci ertarea și sloboșirea lui Dumnezeu; căci Dumnezeu nu a dat ceriul, și luminătorii, și stelele la neamuri, ca să se închine lor, că el mai ales acestea la multe locuri o a oprit, și prihănește pre cei ce se închină lor; ci fiind-că neamurile urmau ca să se închine, pentru acesta a ertat Dumnezeu lor a o face acesta, ca, precum am țis, să aibă idee de Dumnezeu și mai cu leșnitate din acesta să se mute la închinarea și slujirea adevăratului Dumnezeu. Că precum scrie Apostolul, că a dat Dumnezeu pre elini în patimi de necinste și în minte netrebnică, a face cele ce nu se cuvî, la Cap. I al celei către Rom., depărtarea lui Dumnezeu arătându-o, ca pre o lucrare a lui Dumnezeu;

ce v'ați făcut bărbați desăvârșiți și fii ai lui Dumnezeu și stăpânitori și moștenitori, aceștia, ȋic, cu supunerea acésta la lege, v' arată că încă sînteți prunci întru cunoștință, și nedepliniți. Ne învățăm însă din cuvintele acestea ale Apostolului, că Dumnezeu dintru început voia a ne dărui înfierea (că acésta este moștenirea care are să o dea nouă, adecă a ne face pre noi fii puși, și dupre dar). Pruncia însă și nedeplina cunoștință ce o aveam oprea pre Dumnezeu și nu ne-o da. Însă Pavel vroind să obóre legea, nu a ȋis că eram robiți la ȋile, ci la stihiele lumii, pentru ca să rușineze mai mult pre amăgitorii aceia, care plecau pre Galateni să ia aminte la lege. Să nu te turburi însă, o cetitoriu!e, dacă dupre urmarea pildei de mai sus a Apostolului, se înțeleg epitropi și iconomi stihiele lumii; pentru-că epitropi și iconomi, mai întăiu, căroră Dumnezeu a dat pre ómeni, trebuie să înțelegi pre lege, precum și pedagog, și nu pre stihiele lumii; fiind-că stihii Pavel înțelege pre lunile noui și sâmbetele, precum am ȋis. Încă și dupre alt chip le-a numit pre acesteăsi stihii, pentru ca să depărteze pre Galateni dela lege, și mai mult să-i rușineze, precum și în cuvintele cele următoare mai mult va arăta. Unii însă (dintre care este sf. Ghenadie al Const.) stihii a numit pre legea cea de slove și introducătoare, care a fost potrivită începătorilor și celor ce mai întăiu se iscușeau, și nu la cei desăvârșiți.

4. Iar când a venit plinirea vremei, a trimis Dumnezeu pre Fiul său, făcendu-se din femee, făcendu-se sub lege,

5. Ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, că să dobândim punerea de fii.

Până când eram prunci, ȋice, ne aflam sub sâmbete, sub lunile noui și sub alte luări aminte ale legii; iar când a venit vremea cea hotărâtă a întrupeștei iconomii, când ómenesca fire, plinind tot felul de răutate, avea trebuință de doftor (că

asemenia și ȋicerea acésta ce o a ȋis Moisi, adecă: „a împărțit“. Și unit cu cei mai de sus, ȋice și dumnezeescul Grigorie al Nisei. Ci și a înțeleptului Platon, a Ierarhului Moscvei ȋicere, în învățatura sa cea drept slăvitore, așa ȋice: „Atăta de tare este în duhul omului consimțirea dumnezeștei estimi, încât se închina petrilor său vre unui alt ucru stricăcios; mai de cinstie îi este acésta, decât a crede că nu este Dumnezeu“ și acésta, ȋic, pre înțelgerea cea de mai sus, o mai adevereză. Iar Isidor Pilusiotoi, ȋicerea acésta; „a împărțit“ o talmăcește în oc de a împărțit spre învățatură, spre pedepsire, spre cunoștință; ca ȋin mărimea și ȋin frumusețea fapturilor, făcătorul fiind nevedut să se orivască, și nu adecă pentru ca să se închine lor.

acésta însemnéză plinirea vremei¹⁾), a trimis Dumnezeu pre Fiul său, cel ce s'a născut de femeie, nu prin femeie (pentru ca să nu aște pricină ereticii Valentin, să dică că Domnul a străbătut prin Feciora ca prin o țevie, după nălcuire adecă, nu după adevăr, că s'a făcut om), ci din femeie a ăis, adecă din ființa și din prea curatele sânghiurile Fecioarei, luând trup, și rod fiind al pântecelor ei²⁾). S'a făcut însă sub lege Christos fiind-că s'a

¹⁾ Icuinenie tâlcuind acésta dicé: a căreia vreme plinire? a aceia, dicé, când trebuia a veni Christos, că s'a fost prohotărât vremea venirii lui Christos la Daniil prorocul, care a luat sfârșit în vremea împărăției lui Avgust Chesarului, când și întrupescă iconomia lui Christos a luat început. Veđi și tâlcuirea dicerei: „Iar acum o dată pre la sfârșitul neamurilor“ (Evr. IX, 26). Iar fericitul Avgustin în cărțile cele despre Dumnezeușca Treime tâlcuind dicerea: „Iar când a venit plinirea vremei“ dicé că, când s'a făcut ómenii priimitor și încăpător de cunoștința Dumnezeuștei Treimi, și nu se vătămă de propoveduirea trei ipostatnicei Dumnezeușci, în cât a cădea în slăvire de mulți dumnezei, atunci a venit Fiul lui Dumnezeu și a descoperit lumii că are Părinte, și după urmare, că este Dumnezeu trei ipostătnic; de care acésta cunoștință a Sfintei Treimi, Evreii nu erau încăpători măi înainte de întrupescă arătare a Fiului lui Dumnezeu. Veđi și tâlcuirea dicerei „dupre iconomia lui Dumnezeu cea dată mie spre a plini la voi cuvîntul lui Dumnezeu“ (Col. I, 25), pentru ca să cunoști că acésta este iconomia lui Dumnezeu, a se arăta taina Evangheliei, când s'a făcut ómenii iscusii de a o înțelege.

²⁾ Așa într-o unire și Marele Vasilie tâlcuește acésta dicend: Apostolul a protimisit glasul cel mai arătător, adecă pre „din“ și nu pre „prin“ dicend: cel ce s'a făcut din femeie; că de ar fi ăis prin femeie, urma a arăta pre înțelegerea nașterii trecătoare; iar din femeie dicend, îndestul arată pre împărtășirea firei celui născut cu a născătoarei“ (Cap. V despre Sfîntul Duh). Pentru acésta și sfîntul Efrem Sirul în cuvîntarea unde asemănăză cu mărgăritarul pre nașterea lui Dumnezeu Cuvîntului cea din Fecioră, scrie că ceea ce dicé Ev. Luca că a ăis anghelul către Născătoare de Dumnezeu, când a bine vestit ei, adecă acésta: „pentru acésta și sfîntul cel ce se va naște, se va chema Fiul lui Dumnezeu“ (Luca I, 35), acésta dicere, dic, dicé sfîntul Efrem, că este așa scrisă: „Pentru acésta și cel ce se va naște din tine (unit adecă precum dicé aicea Pavel, ceta ce s'a făcut din femeie), însă unele, dicé, din exemplare, acésta nu o au, făcend hațir ereticilor. Drept aceea după sfîntul acesta, de nevoie se cuvine a se adaugé acésta, din tine, la evanghelicéscă dicere cea de mai sus. Iar înțeleptul Fotie dicé că: „Ghenomenon ek ghinecos“, trebuie a se scrie cu un n (ν) (care însemnéză că s'a făcut) și nu cu doi ni (care însemnéză că s'a născut), precum cu un ni se scrie și cea următoare „Ghenomenon ipo nomu (făcendu-se sub lege), că s'a născut Christos din Fecioră scriindu-se ghennite cu doi ni, iar nu și se naște, fiind-că o dată, Feciora a născut. Iar deși dicé Teologul Grigorie: „Christos se naște“ ci acésta o a ăis pentru-că atunci era față diua nașterii lui Christos și nu că tot-de-una se naște din Fecioră“ (Intreb. 89 din cele amfiloh.). Acestea însă le dicé înțeleptul Fotie, pentru-că de vom dicé născendu-se din femeie (Ghenomenon scris cu doi νν) arătăm cum-că acum și tot-de-una se naște Christos care este minciună, căci în vreme stărnică, și trecută este cel ce s'a născut. Însă la Teodorit și la alții se află

tălat împrejur, și a plinit toate ale legii, precum a ținut singur: nu am venit să stric legea, ci să o plinesc (Mat. V, 16) și cu un chip ca acesta făcându-se Domnul afară de blestemul legii, cel ce dice: «Blestemat tot omul, care nu rămâne întru toate cuvintele legii acesteea, spre a le face pre ele» (II lege XXVI, 26). Că plinind toate ale legii, ne-a rescumpărat pre noi din blestemul acesta al legii, fiind-că noi nu putem a le păzi toate poruncile legii. Însă dăruie isprăvi dice aicea că a isprăvit înomenirea lui Christos: una adevărat fiind-că ne-a rescumpărat din blestem, și alta încă fiind-că a dăruit nouă înfierea. Și a ținut Pavel că am luat punerea de fiu, pentru ca să arate că din început înfierea aceasta era îndatorită (covenită) nouă prin făgăduința lui Dumnezeu; nu se da însă pentru pruncia și nedeplinitatea cunoștinței noastre; căci făgăduita de Dumnezeu moștenirea cea către Avraam, a fost înfierea, adevărat punerea de fiu, adevărat a ne face noi hristianii cei ce credem, fiu al lui Dumnezeu, precum am ținut mai sus, și după urmare să ne facem și moștenitori ai lui Dumnezeu, fiind-că fiul este cel ce moștenește, după toate legile, și firești și politicești, și nu robul, precum și Domnul a arătat dicând: «Robul nu rămâne în casă în veci; fiul rămâne în veci» (Ioan VIII, 35).

6. Iar căci sintești fiu, a trimis Dumnezeu pre Duhul Fiului său în inimile noastre, strigând: Avva, Părinte.

7. În cât nu mai ești rob, ci fiu; iar dacă fiu și moștenitor, moștenitor adevărat al lui Dumnezeu, iar împreună moștenitor al lui Christos.

Din ce este arătat că noi hristianii ne-am învrednicit a ne face fiu al lui Dumnezeu? Acesta o a dovedit Pavel și mai sus când a ținut, căci căți în Christos s'au botezat, întru Chri-

scris și una și alta, adevărat și făcut din femei și născut. Însemnă însă că două însemnături are înțelegerea femeii, una adevărat de căpetenie și chiar (proprie), iar cea-l-altă cu rea întrebuintare, că chiar femei va să dică totă firea femeilor, ori atât a feciōrelor, cât și a celor măritate, precum și numele bărbat, însemnă pre firea tuturor bărbaților, atât însurați, cât și neînsurați; iar cu rea întrebuintare și mai cu deosebitor cuvint, muere sau femei (însemnă) cea măritată, iar nu feciōră; pentru acesta a ținut Domnul: Nu s'a sculat între cei născuți din femei mai mare decât Ioan Botezătorul; adevărat din femei măritate, și nu feciōre, precum tâlcuiește sfințitul Teofilact. Acestea așa dicându-se, numele femei îl potrivește Pavel aicea Sinteii Feciōre după l-a însemnătură numai, precum și Evang. Ioan acestași o a ținut despre dînsa: „Ce este mie și ție femeie?“ (Ioan II, 4) și: „Femeie iată fiul tău“ (Ioan XIX, 26). Pote că o dice Pavel acesta, pentru-că pururea Feciōra Născătoare de Dumnezeu se socotea femei a teslarului, cu toate că nu l-a fost bărbat, ci numai logodnic, iar mai ales păzitor și apărător al ei.

stos s'a'ă îmbrăcat, carele Christos este Fiul al lui Dumnezeu; arată încă și acum acesta, cum-că sîntem fi ai lui Dumnezeu, pentru-că am luat pre Duhul Sfînt, carele ne face să numim pre Dumnezeu: Părinte al nostru, fiind-că din lăuntru lucrăză în inimele noastre cu chip entusiastice și minunat. Iar acesta mai pre sus de fire lucrare a Sfîntului Duh, cu adevărat nu s'ar face întru noi, de nu am fi și fi ai lui Dumnezeu. Și dar, fiind-că sîntem fi ai lui Dumnezeu, duple urmare sîntem și moștenitori, și nu de ore-care lucruri mici și întempiătore, ci moștenitori de vecinică împărăție a însuși lui Dumnezeu și duple împreună urmare sîntem și împreună moștenitori ai unuia născul Fiul lui Dumnezeu. Căci ceea-ce este cel unul născut duple fire, aceea și noi ne facem duple dar. Drept aceea de v'ați făcut voi, Galatenilor, fi ai lui Dumnezeu, pentru ce acum v'faceți iarăși robi? și pentru ce stricați credința lui Christos cu care ați luat punerea de fi, și luați aminte de lege¹⁾?

8. Ci atunci neștiind pre Dumnezeu, ați slujit celor ce nu erau firești dumnezei.

Aicea întorce cuvîntul Apostolul la hristianii aceia, ce a'ă creșut din neamuri, și arată că a lua aminte ei la ȕile, și a ȕice că alte ȕile adecă sînt bune, iar altele rele și altele asemenea, acesta este o slujire idolească, și că mai mult păcătuesc ei acum, după ce a'ă creșut, dacă vor lua aminte de acestea, decăt păcătuiău mai înainte cînd erau necredincioși și slujitori de idoli. Pentru-că mai înainte, ȕice, voi cei din neamuri, nu cunoșteți pre adevăratul Dumnezeu, pentru-că erați întunecați și rătăciți, și pentru acesta slujați ca unor dumnezei s'orelui, și lunei, și planetelor, cari nu sînt firește dumnezei. Iar acum duple ce ați cunoscut pre adevăratul Dumnezeu, dacă iarăși veți lua aminte și veți pîndi ȕilele, această nu este

¹⁾ Pentru acesta și Icumenie ȕice: decî cum nu este de necuviință cei ce v'ați făcut fi ai lui Dumnezeu atît prin Christos cît și prin Duhul Sfînt, a v' întorce iarăși la lege? Și veȕi doveda dumnezeestei Treimi: Tatăl a trimis, Fiul s'a întrupat și Duhul Sfînt împreună a lucrat, care și în inimile noastre tănuir întrînd, ne învață a ȕice: „Ava, Părinte”. Pentru ce însă a ȕis Pavel cu evreiasca limbă, „Ava, Părinte”? Veȕi la tâlcuirea Cap. VIII al cei către Rom. stih. 15 în supînsemnare. ȕice însă Teodorit în tâlcuirea aceea acesta: „Iar pre Avva a adăus învățînd îndrăznéla celor ce-l chéamă: că copiii mai multă îndrăznéla întrebunțéză către părinți, fiind-că încă nu a'ă deslușire desăvîrșită, mai ade: către dînșii întrebunțéză glasul acesta. Așa dar și noi pentru negrăit iubire de ómenî a lui, și nemésurata bunătate, Părinte îl numim, pre cum ne-a poruncit, pre făcătorul a tóte, nu cunoștem însă cîtă est osebirea lui și a noastră, că nici pre înșine noi nu cunoștem cu amăruntul, și firea lui nici de cum cunoscéndu-o noi!

altă, decât că iarăși cinstiți și vă închinați stihilor, și după urmare păgânătății și mai rău decât întâiu¹⁾).

9. Iar acum cunoscând pre Dumnezeu, iar mai ales cunoscându-vă de Dumnezeu, cum vă întorceți iarăși la stihile cele slabe și sărace, cărora vreți iarăși din început a le sluji?

Iar acum, dice, voi hristianii cei din neamuri ați creșut, ați cunoscut pre Dumnezeu, sau mai bine a dice, voi nu cu osteneala voastră ați aflat pre Dumnezeu, nici l-ați cunoscut pre el (fiind-că nici l-ați căutat pre el cât de puțin), ci Dumnezeu v'a căutat pre voi, cari vă aflați înăuntru în adâncul întunecului păgânătății și al păcatului, și v'a făcut ai săi; căci dicerea «cunoscându-vă» se înțelege în loc de apropiindu-vă și ai săi făcându-vă de Dumnezeu²⁾). Și dar cum voi, cari acum v-ați cunoscut și v-ați însușit de Dumnezeu, iarăși ați lăsat pre Dumnezeu și v-ați întors la stihile cele sărace și neputincioase? adică la cele ce nu au nici o putere a dăruii vouă bunătățile cele vecinice și a vă folosi duhovnicește la suflete? Numește însă stihile și pre luminătorii și planetele, sărace și neputincioase pentru-că sint neînsuflețite și nesimțitoare și necuvîntătoare și nici viață au, nici minte, măcar deși nebunii Elini și cele-l-alte neamuri se mulțămesc la acesta și le slăvesc ca pre niște însuflețite și cuvîntătoare. Deci minciuno-apostolii aceia, cari amăgeau pre Galateni, fiind-că apărau pre Legea cea Veche care învață sâmbetele și lunile cele noi ale dîilelor, pentru acesta după urmare învățau pre hristiani săpîndescă dîilele. Iar Pavel prea înțelepțește numește idolo-slujire pre luarea a-

1) Însemnăză acestea pentru hristianii cei ce întrebuințază vrăjitoriile și socotesc că sint stahii, și că dîilele, altele sint bune și altele rele și altele asemenea, asupra cărora dice fericitul întru pomenire Nicodim Antonitul: „și noi pre larg scriem, în Cuv. IX, din cartea numită Christoitia“.

2) Vrednice de laudă, cu adevărat, sint și cuvintele ce le dice înțeleptul Nichita Scoliaștul Teologului Grigorie, tâlcuind dicerea: „Și atîta pôte, în cât acum cunoște (Dumnezeu) pre cei ce se cunosc de el“ (Cuv. la Nașt. Domnului), care se potrivesc și la dicerea acesta „Dumnezeu are cunoștință îndoită, una aceea după care firește toate le cunoște, după ceea ce se dice: cela ce știe pre toate, mai înainte de facerea lor“ (Sosana v. 42), iar a doua, după care apropie pre cel ce se apropie de el, după cum acesta: „știe Domnul calea dreptilor“ (Psalm I, 6) și iarăși: „a cunoscut Domnul pre cei ce sint ai săi“ (Numer. XVI, 5), cunoscând adică întru dinșii că se păzesc dumnezeieștile haractirurile sale, precum și către Moisi dice: „Te știu pre tine mai bine decât pre toți“ (Eș. XXXIII, 12); iar către alții a dîs: „Nu vă știu pre voi“ (Mat. XXV, 12). După a doua cunoștință dar este însemnarea acesta a apropierei, care aceea s'a luat de cunoștință. Vezi și dicerea: „atuncea însă voi cunoște precum m'am cunoscut“ (I Cor. XIII, 13).

mintе acésta, pre care și însași legea arătat o oprește, și du-pre urmare cu acésta dovedește, că cei ce le învață acestea sînt protivnici lezei.

10. Și dîlele pândiți, și lunile, și vremile, și anii.

Din aceste cuvinte ale Apostolului este arătat că minciuno-apostoli aceia ce amăgeau pre Galateni, nu-i învățau numai tăerea împrejur, ci și serbătorile anului, și lunile noui cele pre-danisite de Legea Veche.

11. Mă tem nu cum-va în zadar am ostenit la voi.

Vedeți, o cetitorule, părintească milostivire și dragoste ce are dumnezeescul Apostol către ucenicii săi; căci Galatenii se clă-teau, și Pavel se temea pentru dînsii. Iar dîcerea «nu cum-va» ce o dîce aicea, însemnă că Galatenii nu au fost perit de-săvîrșit, ci încă aveau sămînță de bună cînstire de Dumnezeu și de credință în sufletele lor; și pentru acésta Pavel cu a-ceste cuvinte dă lor bune nădejdi, că de voesc a se pocăi și a se îndrepta, nu va fi deșartă și zadarnică ostenela ce o a făcut la dînsii, și ca cum ar dîce lor așa: aduceți-vă amînte, fraților și fiilor mei, de ostenelele și sudorile ce am vîrsat, pro-poveduînd vouă Evanghelia și învățîndu-vă credința lui Chri-stos, și să nu arătați zadarnice ostenelele mele cele atît de multe.

12. Faceți-vă ca mine, că și eu, ca voi.

Aceste cuvinte le dîce Apostolul către cei ce din Iudei au fost creșt; că urmați, dîce, fraților, și voi mie, că și eu mai înainte apăram și mă ardeam pentru lege, precum și voi acum o apărați și vă ardeți pentru dînsa. Dar însă am lăsat legea și acum mă lupt pentru credința lui Christos; decî și voi fa-ceți-vă acest fel apărători ai credinței. Și a pus Pavel la ur-mă acésta apucătură, pentru-că omeni mai mult se trag și se înduplecă de pilda celor de un neam cu dînsii, decît se înduplecă de cele-l-alte silogismuri și dovești.

Fraților, rogu-mă vouă, nimica m'ați nedreptățit.

Fiînd-că mai sus mult a prihanit pre Galateni Apostolul, pentru acesta aicea voește iarăși să îndulcăască și să-i mîie; pentru-că nici multa certare folosește, nici multa dulceta și compogorire. Pentru acésta și frați îi numește pre ei, le aduce amînte de darul Sf. Botez, dela care se numesc frați, toți căți s'au născut de acelaș Părinte Dumnezeu, și din una și aceeași mîică, din Sf. Biserică, și dintr'o mîtră, din sfințita colîmivitră (scăldătoare). Se desvinovățește însă și pentru cuvintele ce a dîs lor mai înainte, numîndu-i fără minte, că adecă, nu s'a dîs de el cu vre o mînie și vrășmașie, fiînd-că, dîce, nimic m'ați nedreptățit, pentru ca să mă port cu voi ca un vrășmaș,

ci mai ales ați arătat mie prea multe lucruri și isprăvi de mare cinste și de dragoste și de har. Apoi cum aș fi dis vouă dușmănește și cu ură cuvintele acelea? Ci arătat este că le-am dis, îngrijindu-mă pentru mântuirea voastră și voind a face și eu vouă, în locul harurilor ce și voi ați făcut mie!).

13. Iar știți că prin slăbiciunea trupului am bine vestit vouă întâiu.

14. Și ispita ceea ce este în trupul meu nu o ați defăimat, nici nu o ați scuipat.

Știți, dice, voi fraților, că cu neputința trupului, adecă cu gône și cu primejdii²⁾, am propoveduit vouă Evanghelia lui Christos și voi nu v'ați întors fața de către mine, pentru-că mă goneam și pătimeam atâtea necazuri, nici ispita mea acésta, adecă gónele, și bătăile, și primejdiile ce le cercam, nu v'a smintit, nici v'a făcut să mă defăimați și să nu priimiți propoveduirea mea. Cu cuvintele acestea, încă dumnezeescul Apostol pre ascuns rușinează pre Galateni pentru-că arată ce a pățit pentru dînșii dela împrotivitorii credinței.

Ci ca pre un anghel al lui Dumnezeu m'ați priimit, ca pre Christos Iisus.

Atât de mult, dice, m'ați cinstit, în cât mă socoteați că nu sînt om, ci un anghel, mai pre sus de firea omenescă, saú ca cum aș fi fost însuși Iisus Christos. Decí cum nu este de necuviință, atuncea când eram gonit și mă primejdulam, a mă priimi ca pre un anghel și ca pre Christos, și acum când vă sfătuesc cele de cuviință, a mă socoti ca vrășmaș al vostru și a nu priimi cuvintele mele?

15. Decí care a fost fericirea voastră?

Aicea nu se dumerește Pavel, și mirându-se dice: Apoi, o frații mei Galateni, ce s'a făcut fericirea voastră aceea?³⁾ Adecă unde s'a dus, și cum a perit toate isprăvile vóstre acele ale credinței, pentru care de către toți, vă fericeați și vă lăudați ca

¹⁾ Teodorit tâlcuind acésta dice: „Patima chinurei adesea-orî îl chinuște să schimbe felul cuvîntului, și acum adecă a-i certa, apoi după un cîas a-i ruga, și când adecă a-i prihăni, iar altă dată a-i plînge.

²⁾ Ieronim însă ispită și neputință înțelege pre durerea capului de care pătimea Pavel, și curat pre neputința trupului, despre care vedî suptînsemnarea dicerei: „Datu-mi-s'a îmbolditor trupului“ (II Cor. XII, 7).

³⁾ De asemenea și Fotie dice că, cu chip mirător se cuvine a se ceti cuvîntul acesta: „Decí care era fericirea voastră!“ Cât de mare dice era! Minunată! Din câtă mare fericire ați cădut! Saú și cu chip întrebător se cetește: aduceți-vă aminte, dice, care era fericirea voastră? Că forțe vă fericiam pre voi, iar acum ce? Vă mustru, pentru acésta mă urăsc de voi. Și pentru ce vă mustru? Pentru mântuirea voastră. Și Teodorit încă dice: Unde sînt isprăvile credinței celei rîvnite ale vóstre?

niște iubitori de învățători? Care este acum, și în ce s'a schimbat fericirea voastră acea și lauda? Fiind-că acum nu o ved la voi acesta, pentru-că voi v'ați schimbat, și aveți către mine o aședare protivnică de cea dintâi.

Că mărturisesc vouă că, de ar fi fost cu puțință, ochii voștri scoțindu-î l-ați fi dat mie.

Și decât inșiși ochii voștri, dice, atuncea mă aveți pre mine mai de preț, pentru-că v'am propoveduit Evanghelia lui Christos. Drept aceea, ce schimbare este acesta ce a urmat întru voi, de mă prepuț acum de vrășmaș al vostru? Căci cu adevărat, necuviincios lucru este a socoti voi, că eu, carele m'am cinstit atâta de voi, acum ȃic vouă acesta cu socotela vrășmășescă.

16. Deci dar, aū vrășmaș al vostru m'am făcut, grăind vouă adevărul?

Altă pricină de dușmănie către voi, dice, nu cunosc întru sine-mi, fără numai că v'am grăit adevărul, și pentru-că v'am muștrat că v'ați stricat întru dogmele credinței; ci pentru a-căsta mai ales se cuvenea mai mult a mă iubi, pentru-că am arătat la voi lucru de părinte și de provedent, și nu de vrășmaș și de voitor de rău al vostru.

17. Vă rîvnesc ei pre voi nu bine, ci ca să vă tragă vor, ca să-î rîvniți pre ei.

Rîvnă bună adevă este când cine-ya urmază fapta bună a altuia; iar rîvna rea este, când cine-va se silește a despărți pre altul de fapta bună și de binele ce îl face. Deci amăgitorii aceia, dice, care vă învață să vă tăiați împrejur și să păziți Legea Veche, cu rîvnă rea se silesc să vă închidă afară, și să vă scotă din ședarea cea întru Christos prea desăvârșiți, și din cunoștința adevărului; și dimpotivă, să vă bage iarăși în aședarea Legei cea nedeplinită, cu scopos, pentru ca să-î cinstiți pre ei, ca pre învățătorii voștri, și ca ucenici ai lor să le urmați și să-î rîvniți. Eu însă voiam cu totul dimpotivă, adevă voiam ca voi să fiți și lor și tuturor celor-l-alți învățători întru cele mai deplinite și mai înalte, care acest privilegiu și ispravă o aveți când eram eu la voi. Acestea însă mai jos, ghicitoarește le arată Apostolul.

18. Și bine este a rîvni tot-de-una întru bine, și nu numai când sintem față la voi.

Veți că aicea ghicitoarește arată Pavel că Galatenii, când se afla Pavel între dinșii față, de către toți erau rîvniți pentru deplinătatea credinței ce aveau. Iar când s'a dus dela dinșii, atuncea aū

perdut deplinătatea acésta. Pentru acésta vrednic lucru de fericire este, ȳice, de cugetézá ucenicii și fac cele de cuviință, nu numai când învățătorul lor este față, ci și când lipsește.

19. Feții mei, pre care ȳarăși chinuesc a vę naște, până ce se va ȳchipsui ȳntre voi Christos¹⁾.

Cu aceste cuvinte urmézá Pavel unei maice iubitoare de fi, care se cutremurá și se arde și se sbuciumá pentru prea iubiții sęi copii. V'ați stricat ȳice, o fiu mei, și ați și sluit chipul lui Christos care l'ați luat ȳnăuntru ȳn inimele vóstre prin darul sfintului Botez, și ați avut ȳchipsuit pre Christos ȳntru sine-vę. Deci aveți trebuintă ȳarăși de altă a dóua naștere și de prefacere, pentru ca să se facă ȳarăși ȳn inimile vóstre ȳchipsuirea lui Christos, ȳn cât a vę ȳchipsui și a fi ȳchipsuiți de dınsul. Pentru aceea ȳarăși chinuesc a vę naște, și prin învățatura mea ȳarăși să vę nasc, pentru-că nu vę desnădęduesc, ci pentru acésta vę numesc feții mei, pentru ca să nu vę desnădęduiți și voi. Ii ȳice ȳncă pre ei, nu fiu, adecă copii, ci feți, adecă copilașii mei, ori pentru ca să arate cu acésta mai fragedă numire și mai apropiată, curata și părintesca iubire ce avea către dınsii prea iubitorul de fi Pavel, saü pentru ca să arate că erau ei cu mințea ca niște prunci și lesne amăgindu-se, ca pruncii și copilașii cei mici. Cuvintul acesta ȳnsemnézá-l, o cetitoriuile, pentru-că surpá pre cunoștința cea rea a schismaticilor Navatiani²⁾, cari

1) Acésta așa o tâlcuește sf. Chiril al Alexandriei: „Că se ȳchipsuește Christos ȳntru noi, nu altmintrelea, fără numai prin credință neprihănită și prin petrecerea evanghelicéscă, că nu ȳntru vechitura slovei ci ȳntru ȳnoirea Duhului este de nevoe a umbla, cei ce socotesc a merge către Dumnezeu“ (Vor. X la Pasha). Și ȳarăși acestăși ȳice: „Până ce se va ȳchipsui Christos ȳntru dınsii, adecă până când haractirurile cele mari, mai pre sus de fire ale dumneđeirei sale, cu ȳncetul se vor ȳnsemna ȳn mințea aceloră (Cart. I, dın cele unde ȳice și despre Avraam).

2) Pentru acésta și Mar. Vasilie dın cuvintul acesta al lui Pavel, surpá pre ȳnsuși Navatianii și ȳntărește cum că este cu puțință prin pocăință a lua cine-va ȳarăși Darul Sfintului Duh, cei de mai ȳnainte, ce l'a perdut: „Că Galatenilor, scriind Apostolul, ȳice că a luat duh, și nu căuta decât acésta mai mare dovadă“, ci adauge Pavel ȳicęnd: „Așa de fără minte sıntei, ȳncepęd cu duhul, ȳn trup vę săvırșiți și ați cădut dela Christos? Vęduși-i pre aceștia avęd duh? Și auđit-ați că v'ați stricat de la Christos asemenea și că ați cădut dın dar? Ce mai adauge duple acésta dând loc ȳnvierii? Feții mei, ȳice, pre care ȳarăși chinuesc a vę naște! O dată i-a fost născut; ci cei ce i-a născut o dată, nu se lepădă și a dóua órá a-i naște spre mântuire“ (Cuv. pentru pocăință).

Iar Simeon noul teolog, despre ȳchipsuirea lui Christos cea gândită ȳn noi, ȳice acéstea vrednice de laudă cuvinte: „Bine norocit este acela ce va vedea lumina lumei, adecă pre Christos că s'a ȳchipsuit ȳnăuntru sęu, că acesta se va socoti maică a lui Christos, avęd pre Christos ȳnăuntru sęu, ca un prunc, precum ȳnsuși prea nemincinosul a-

nu primesc pre îndreptarea cea din pocăință, fiind-că este că Pavel aicea pre Galateni iarăși chinuște a două oră a-i naște și înoște întru dinșil Darul cel de mai înainte care îl perduseră.

20. Și aș voi a fi față acum la voi și a-mi schimba glasul meu, că nu mă dumeresc de voi.

cestea a făgăduit însuși: „maica mea, și frații mei, și prietenii mei aceștia sînt, cari aud cuvîntul lui Dumnezeu și-l fac pre el“. Drept aceea, acei ce nu păzesc poruncile lui, de voia lor se lipsesc de un dar ca acesta, fiind-că acest lucru, și era și este și va fi du pufință, și s'a făcut și se face, și se va face întru toți aceia ce fac poruncile lui. Însă pentru ca să nu lăsăm lucrul acesta fără mărturii, și se dăm, se dicem, ce-va de la înșine, și nu dela dumnezeesca Scriptură, și că dogmatism cele ce nu sînt cu puțință ca cum ar fi cu puțință, aduce mărturie iarăși dela fericitul Pavel, gura lui Christos, ce dice: „copilașii mei, prin care iarăși chinuiesc se vî nasc, până se va închipui Christos, întru voi“. Dar ore în care loc și în ce parte a trupului nostru, socotiți că dice, că se va închipui Christos? În obraz sau în pept? Ba, ci înăuntru, în inima noastră se închipuiește. Și nu trupește, ci netrupește și precum se cuvine lui Dumnezeu. Însă precum femea când este îngreunată, arătat se cunoște că este, fiind-că și pruncul saltă în pîntecele ei, și nu este cu puțință a nu cunoște că are în sine prunc;—cu un chip ca acesta și acela ce are pre Christos închipuit întru sine, cunoște săltările și mișcările lui, adică strălucirile și fulgerile lui, și privește întru sine închipuirea lui Christos, precum se arată lumina făcliei înăuntru în oglindă, nu cu aălucire neipostatnică, precum este aceea ce se vede în oglindă, ci se arată cu lumină inipostatnică, și înființată, vedîndu-se cu nevedere, și înțelegîndu-se cu nepricepere, cu închipuire neînchipuită și cu față revăcută“ (Cuv. LVII, fîea 304). Acesteași le dice și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Cuvîntul lui Dumnezeu o dată după trup născîndu-se, pururea după duh vrînd se naște pentru iubirea de omeni la cei ce voiesc, și se face prunc pre sine întru aceea, alcătuiindu-se prin faptele cele bune, și atît arătîndu-se, în cît știe că ar încăpea cel ce primește, nu cu zavistie micșorîndu-și a-ătarea mărimii sale, ci cu măsură cumpănind puterea celor ce doresc a-l vedea; așa pururea și arătîndu-se cuvîntul lui Dumnezeu cu chipurile împărtășirilor, pururea cu puterea tainei după covîrșire nevedut este de toți“ (Suta trei, Cap. VIII). Și iarăși acesta, pururea vrînd Christos se naște tălnuit prin cei ce se mînuiesc întrupîndu-se, și maică eciloră făcînd pre sufletul cel ce îl naște. (Expl. la Tatăl nostru).

Ci și Marele Atanasie în răspunderile cele către Antioh dice așa: „De înde cunoște omul că cu totul s'a botezat? Și Duhul Sfînt a luat, căci era runc întru sf. Botez?“ Și răspunde acestea: prorocul Isaia dice către Dumnezeu: „Pentru frica ta Dîmne am luat în pîntece și am chinuit a aște duh de mîntuire“. Deci precum femea luînd în pîntece, din săltă-ile pruncului său în mitrasul ei, știe fără minciună că a luat rod, așa și sufletul adevăratului hristian, nu prin graiurile pîrinților, ci prin lucrări, i prin săltările inimei sale, mai ales la vremea praznicilor și a lumină-lor și a împărtășirii cu Sfîntul Trup și Sânge al lui Christos se învață în bucuria sufletului său, că a luat Duh Sfînt când s'a botezat“. Veđi supținsemnarea stihului 6 Cap. VI al celei către Evrei. Dice însă și Grigorie Nisis: că precum întru neprihănită Maria s'a făcut trupește

Nu mă îndestulesc, dice, cu însăși trimiterea acesta ce scriu către voi, ci voiam a fi de față la voi și a schimba glasul meu întru plângeri și în lacrimi: pentru-că nu mă dumeresc și nu știu ce să dic pentru voi; că voi care mai înainte ați fost ajuns întru atâta deplinătate, în cât și a vă primejdui pentru credință și prin credința acesta și minuni a face, acum v'ați prefăcut și v'ați prăpăstuit întru prostimea Legei celei Vechi; pentru acesta dar voiam a fi de față, și pentru nedumerirea și mirarea mea să plâng. Acesta însă o dice Pavel, pentru-că omenii când nu se dumeresc și un aū ce mai dice, atunci cu firesc chip obicinuesc a plânge¹⁾.

21. Spuneți mie cei ce voiți a fi sub lege, legea nu o auziți?

Fiind-că în destul i-a îndulcit și i-a mulat pre Galateni, iarăși intră în nevointă și în dovești Apostolul, pentru ca să arate că nici însăși legea acesta voește a se mai păzi de hristiani; și bine a dis lor: cei ce voiți, fiind-că nu era lucru de cuvîntă și următor a păzi Galatenii Legea Veche, ci acesta era isprava voinței acclora cea prigonitoare. Iar legea aicea numește Pavel pre cartea Facerii lumii, pentru-că are obiceiul a numi lege pre totă Scriptura Veche.

22. Că scris este, că Avraam a avut doi fii: unul din slujnică, și unul din cea slobodă.

Le-a dis mai sus Apostolul, că Galatenii și toți hristianii cei

plinirea dumnezeirei strălucind întru Christos prin Fecioră, acesta și la tot sufletul, după cuvîntul fecioriei se face; nu încă făcându-se Domnul cu trupescă venire; ci duhovnicește intrînd, și pre Părintele său împreună cu sineși aducându-l (Cuv. p. feciorie Cap. II, tom. 3).

Iar sf. Macarie dice că: „Precum semn al femeii ce a zemislit este a nu voi și a nu avea poftă de mîncări dulci, așa semn al sufletului ce a luat în sineși pre Christos și pre Duhul cel Sfînt este, a nu pofti îndulcitoreile lucrurile lumii“. Și iarăși aceastași dice acest înfricoșat cuvînt: precum moneda cea de aur de nu va lua și nu se va întipări într'însa împărătescul chip nici în neguțătorie merge, nici în împărăteștile visterii se păstrează, ci este de lepădat: așa și sufletul de nu va avea pre chipul cerescului Duh, întru luminare negrăită, pre Cristos închipuit întru sineși, nu trebnicește spre visteriile cele de sus, și de către neguțătorii împărăției, adecă de către Apostolii cei buni se face lepădat. Că și cel chemat nepurtând pre sine haîna cea de nuntă, ca un strein s'a scos afară în întunerecul cel strein nepurtând chipul cel ceresc“ (Vor. 30, Cap. V). Drept aceea, cela ce încă poștește îndulcirea lumii, acela încă nu a luat în inima sa pre Christos.

¹⁾ Iar Teodori așa tâlcuește: „Arzîndu-mă de patîmă voiam să fiu întriripat, și să alerg, și să vîd cele ce se fac, și a unora plîngîndu-le căderea, iar a altora să le laud adevărarea; că acum, dice, nefind față, nu mă dumeresc ce să dic? Ce să grăesc? Ce să mă tânguesc?“

ce au crezut, sînt fii ai lui Avraam prin credința întru Christos; iar fiind-că fiii lui Avraam nu erau de una și aceeași vrednicie, ci Ismail a fost născut din Agar slujnica, iar Isaac a fost născut din Sara femeia cea adevărată a lui Avraam, pentru acesta acum Apostolul arată, că Galatenii și toți credincioșii hristiani sînt nu numai proști fii ai lui Avraam, ci acest-fel fii, precum a fost Isaac, cel slobod și de bun neam fiu al lui Avraam. Cu un chip ca acesta credința a născut pre hristianii cei ce au crezut.

23. Ci cel din slujnică s'a născut duple trup, iar cel din cea slobodă prin făgăduință.

Fiind-că mai sus a zis că hristianii cei ce au crezut întru Christos sînt fii ai lui Avraam, și se părea că zice lucru de necredare, pentru-că a numit fii ai lui Avraam pre aceia, ce nu s'au născut trupestre din Avraam; pentru acesta aicea zice, că nici însuși Isaac cel mai de bun neam și mai de aproape fiu al lui Avraam, nici acesta, zice, s'a născut duple trup din Avraam; căci cum s'ar fi născut duple firéscă lege a trupului, în vreme ce firea lui Avraam a părintelui său, și a Sarei mamei sale, se omorase pentru bătrînețe, și pre lângă acesta, când și mitra Sarei mamei sale era stérpă și ne născătoare duple fire? Cu toate acestea cuvîntul lui Dumnezeu și făgăduința care o a dat lor Dumnezeu, acesta a plămuit pre Isaac; iar Ismail s'a născut adecă duple urmarea și legea firei; că acesta arată zicerea duple trup; și fiind-că era rob, ca unul născut din robă, duple urmare a fost înstreinat de moștenirea lui Avraam; iar Isaac măcar deși nu s'a născut duple trup, însă ca un născut din cea slobodă și adevărata femeie a lui Avraam, pentru aceasta a fost și adevărat moștenitor al lui Avraam¹⁾. Decî duple pildele acestea, ce oprește că și voi Galatenii să fiți fii ai lui Avraam, și deși nu v'ați născut duple trup din Avraam? pentru-că și voi v'ați plămuit și v'ați născut cu puterea cuvintelor, celor ce să zic asupra sfintei scăldătoare Botezului de

¹⁾ Dîce încă și Sf. Chiril al Alexandriei, în cuvîntul despre tăierea împrejur în a 8-a zi (în Tom. și cart. 4 Cap. VI): „Că Ismail adecă ca cel duple trup născut, și în anul 13 al vîrstei sale tăiat împrejur, a cădut din învierea Domnului ceea ce s'a făcut în ziua 8-a, ca unul ce nu a priimit mîntuitoria propoveduire a acesteea; a cădut încă și din a 12, ca unul ce și-a întors fața de ceta celor 12 Apostoli. Iar Isaac, întru a 8-a zi se taie împrejur, fiind-că, zice, fii cei slobode, a Ierusalimului, zicem, celui de sus, priimind pre cea a 8-a, adecă pre învierea lui Christos și de duhovnicésca tăiere împrejur îmbogățindu-se, carele i-a slobodit pre aceștia de tot păcatul și de mórte i-a izbăvit, fiind-că și de păcat, din carele și prin carele a venit mórtea (aceștia s'au slobodit), potrivit-o însă la viața lui Christos“.

către preot, adecă prin cele trei chemări ale Sfintei Treimi cei închinare.

24. Carî sînt aligorisindu-se.

Adecă istoria acésta a celor 2 fîi ai lui Avraam, nu înseamnă numai acésta ce am dîs mai sus, ci încă și alte óre-care înseamnă cu chip aligoricesc (adecă cu altă înțelegere); pentru acésta și aligorie se numește acésta, fiind-că istoria acésta a fost închipuirea a celor ce se fac acum, în vremea darului Evangheliei!).

25. Că acestea sînt cele două Testamenturi, una adecă din muntele Sinai, născînd spre robie, care este Agar.

26. Că Agar, muntele Sinai este în Aravia și se alătură cu Ierusalimul de acum, și slujește împreună cu fîi sîi.

Acestea, care? Femeile cele două adecă, Agar și Sara, aligori-cește se înțelege Testamentul cel Vechi, și Testamentul cel Nou. Cum și cu ce chip? Agar închipuește pre Vechiul Testament, căci Vechiul Testament și legea s'a dat din muntele Sinai; iar muntele Sinai iarăși se află în pustiul Araviei, și se numește cu limba aravicească Agar¹⁾, și se alătură, adecă se apropie și se megieșește sau și se asemăna cu Ierusalimul acest de jos, și întru acesta se înțelege și se socotește fiind-că au asemănare între dinsele aceste două, muntele Sinai și Ierusalimul cel de jos; că precum Agar era slujnică și întru robie a născut pre fîlul său Ismail, așa și legea, ceea ce s'a dat în muntele Sinai, care munte se numește Agar²⁾, și asemănându-se cu Ierusalimul acesta de jos, ca unul ce se megieșește cu dînsul, așa dîc, și legea,

¹⁾ Și Fotie așa a tălcut dîcînd: că nașterile acestor fîi au fost închipuiri ale celor două Testamenturi, ce urma a se da; că nu numai cele ce se ved, ci și altele înseamnă nașterile. Că acésta este dîcerea, „aligorisindu-se“ în loc de: alt-fel înțelegîndu-se. Înseamnă însă aicea, că nu dîc bine aceia ce vor că cel întăi, care a făcut aligorie în Scriptura cea Vechă, că este Origen sau Filon Iudeul, că iată cel întăi după Christos, Pavel a întrebuintat aligoria, precum se vede din dîcerea acésta. Ci și Teodorit așa a tălcut dîcînd: „alegorisindu-se“ a dîs dumnezeescul Apostol, în loc de: și alt-fel înțelegîndu-se, că nu a stricat istoria, ci pre cele mai înainte în istorie închipuite le învață.

²⁾ Teodorit însă dîce: „Că pentru acésta muntele Sinai s'a numit Agar, pentru-că neamul al strănepoții Agarei în părțile muntelui Sinai au locuit, și se conglăsuesc acestea, dîce, cu ale noastre; că precum acolo, un tată, adecă, iar maice două și 2 fîi, așa și aicea, un Dumnezeu adecă iar Testamenturi două, și norode două și închipuire a Testamentului celui întăi a fost Agar, iar a acestuia al doilea Sara.

³⁾ Și Coresie încă dîce că muntele Sinai și fiind-că era neroditor și pentru-că era afară de pămîntul făgăduinței și pentru-că a născut robii aravi era închipuitor al Legei Vechi.

spre robie naște, adecă robî face pre aceia, ce iaă aminte de dînsa, fiind-că în Legea cea Veche, multă neslobodenie și robie se află; căci fapta cea bună a ucenicilor legii se legiuia și se făcea pentru plată vremelnică și stricăciôsă, adecă pentru bunătățile cele vremelnice ale vieții acestea; așijderea și depărtarea de rău se legiuia și se făcea pentru frica certărilor și a morței.

27. Iar Ierusalimul cel de sus slobod este, carele este maică a noastră a tuturor.

Inchipuirea adecă a Agarei, acest fel a fost. Veđi înșă acum și inchipuirea ce are Sara, pentru-că acesta mai înainte inchipuia pre Ierusalimul cel de sus și ceresc¹⁾, că acela este cetatea și patria credincioșilor hristiani, dela care s'a dat nouă și Testamentul cel Nou al Evangheliei. Pentru-că Evanghelia dela ceru s'a dat, fiind-că din ceru s'a pogorât Sfîntul Duh preste Apostoli și i-au arătat pre ei propoveditori ai Evangheliei; și slobodă este cetatea acesta de luările aminte ale legii cele robești, și toate le poruncește cu slobodenie și cu evghenie; pentru-că noi hristiani cei ce păzim poruncile lui, nu facem vre o faptă bună și ispravă pentru plata vremelnică, nici ne ferim de răutate pentru frica bătailor trupului, ci și fagăduințele ce le dă nouă maica noastră Ierusalimul cel de sus, sînt duranecești și cerești; și certările ei se cuvin fiilor celor nobili, precum este a ne certa numai ca pre niște fi nobili și de bun neam, ca să nu ne împărtășim dela duhovnicesca masă a stăpînului nostru cu tainele ei, și îndată să ne depărtăm dela dînsa, și cu singura certarea acesta să ne îndreptăm²⁾.

Că scris este: «Veselește-te stérpo, ceea ce nu naști; glăsuește și strigă ceea ce nu ai dureri de naștere, că

¹⁾ Însemnăză, că duple Coresie, numele Ierusalimului este alcătuit din evrească dicere Iere, care însemnăză se va vedea, și din numele lui cel vechi Salim, care însemnăză pace. Drape aceea Ierusalim va să dică vedenie sau vedere de pace; că întru acesta Avraam vrînd să jertfescă pre fiul său Isaac, și întreat fiind de diavol a răspuns: Dumnezeu își va vedea lui-și oie spre ardere de tot, filu'e (Fac XXII, 8). Iar alții altfel au dis despre Ierusalim. Că Procopie dică: fiind-că Salim se numea și Ievus, împreuna alcătuire a acestor numiri a făcut Ierusalim; și schimbînd v în r se dică Ierusalim (făea 198 din Pendadeviti). Iar Iosif dică că cel întâu Melhisedec zidind această cetate în Palestina, fiind-că a zidit și biserică sfințită, din acesta a numit cetatea Ierusalimului (sfințit Salim), Salima numindu-se mai înainte (Cart. VII Cap. LXXXVIII despre Iudeea). Înșă ori și cum ar fi, Ierusalimul este evreesc nume, de nu va voi cine-va a dică că este elino-evreesc. Veđi și suptinsemnarea canonului 7 al icumenicului Sobor celu, întâu, la canonicul fericitului Nicodim.

²⁾ Veđi și tâlcuirea stihului 16 al Capului VIII al celei către Rom., pen-

mai mulți sînt fiili ceii pustie, decît aceea-ce are bărbat» (Is. LIV, 1)¹⁾.

Nu se indestulează Apostolul cu singure închipuirile amănunțor femeile lui Avraam, nici cu singura alegoria sa, ci aduce și martur pre prorocul Isaia, care dîce stîrpă și pustie pre biserica neamurilor, fiind-că aceea era pustie de cunoștința adevăratului Dumnezeu, și fără de fi, pentru-că nu a fost născut vre un proroc al lui Dumnezeu său învățător sfînt; iar femeie avînd bărbat numește prorocul pre sinagoga Iudeilor, orî pentru-că avea pre legea lui Dumnezeu ca bărbat, slujindu-o său povățuindu-o pre ea, orî pentru-că avea pre însuși Dumnezeu. Deci dîce Isaia bisericeii ceii sterpe din neamuri: glăsuește, adevă strigă cu glas de veselie și de bucurie; pentru-că acum prin iconomia cea intrupescă a lui Christos ți-ai născut ție mulți fi și proroci și învățători, și fi ai lui Dumnezeu au odrăslit din tine, și pre toate neamurile lumii tu le-ai născut prin botez, și nu numai un neam ca sinagoga Evreilor²⁾.

28. Iar noi fraților sîntem fi după făgăduințele lui Isaac.

tru ca să veți acolo cîtă osebite au cei ce sînt în dar, de către cei ce sînt în Legea Veche.

¹⁾ Așa asemănă pre închipuirea Sarei, cu biserica cea din neamuri, adevă cu noi: „Că precum Sara la bătrînețe a născut afară de totă omenescă nădejde, așa și neamurile pre la însuși sfîrșitul vieții au dobîndit cunoștința lui Dumnezeu, și a biruit cea stîrpă cu mulțimea celor născuți, pre cea de mult cu mulți fi.

²⁾ Fiind-că Sara cu un r va să dîcă început al meu, iar Sarra cu 2 r va să dîcă stăpînitoare, precum dîce Filon Iudeul, său precum dîce Coresie, vrea să dîcă: stăpînitorule al meu; pentru acesta ea este spre închipuirea bisericeii lui Christos, care biserică are 4 însușiri după Coresie: 1) căci capul ei este Christos, este de sus, și credința ei, și nădejdea, și dragostea, și puterea tainelor; 2) că este slobodă și stăpînind pre patimi prin dragoste și nu prin frică, adevă după chipul punerii de fi; 3) că Ierusalimul este, adevă vedere departe, căci s'a făcut maică născătoare fiind-că a născut mulți fi, pentru-că este fără prihană, după împreunare; este născătoare după naștere, este feciără după cînstire și feciără fiind, ne-a născut pre noi nu din sîmînță, ci din Duhul Sfînt. Pentru acesta și dumnezeescul Ieronim dîcea că biserica cea din vechi nu născătoare, acum s'a făcut născătoare, după ce Domnul s'a născut din Feciără. Pentru acesta încă și cela de mai înainte cînd a născut pro Ismail, numindu-se Avram, care însemnă părinte înalt după Filon Iudeul, apoi cînd era să ia făgăduința și tocmela dela Dumnezeu ca să nască pre Isaac, cel ce era închipuire a lui Christos s'a numit Avraam, care însemnă părinte ales al vestei, după acestas Filon, său părinte de o mare mulțime, după Coresie; său s'a numit pentru ca să se însemneze multa naștere și mulțimea de fi ai bisericeii lui Christos.

29. Ci precum atunci cel născut după trup gonit
pre cel după duh, așa și acum.

Biserica neamurilor, ȋice, deși era stērpă, precum Sara, însă
nu numai s'a făcut cu mulți fiu, ci și cu un chip mai pre sus
de fire, și minunat a născut ca Sara; căci precum pre Sara o
a făcut maică nu firea ei cea omorită și de bătrâneță și de stir-
piciune, ci făgăduința lui Dumnezeu (căci după cele ce a ȋis
ei Dumnezeu, că: «Intru această vreme voi veni, și va fi fiu
Sarei») (Fac. LVIII, 10), acesta, ȋice, intrând în mitrasul ei
a alcătuit pruncul, pentru-că cuvintele lui Dumnezeu, ce se ȋic
de către preot la sf. colimvitra botezului, care este ca un mi-
tras sau pantece al bisericei, acelea sînt care nasc și fac pre
fiu ei, adecă pre hristianii cei ce se botēză, și îi fac pre ȋinșii fiu
al lui Dumnezeu. Apoi pentru ca să nu ȋică cine-va: și care
slobodenie este acesta, ce o au hristianii, care din neamuri
au creșut, de vreme ce îi bat și îi gonesc Iudeii, robii fiind al
legei, iar cei din neamuri, ce arată că sînt slobodi, se gonesc?
Pentru acesta, ȋice Apostolul, că și la închipuire aceștia se
întēplă, căci Ismail cel născut din robă Agar, gonea pre cel
slobod, pre Isaac cel născut din sloboda Sara¹⁾. Dar însă
Isaac cel ce era gonit, nimica se oprea de Ismail cel ce îl gō-
nea, spre a fi adevērat și slobod fiu al lui Avraam și stăpān
al lui Ismail gonaciului. Drept aceea, și din acesta, ȋice, că
sînteți voi goniți hristianii de Iudei, se arată asemēnarea ce a-
veți cu Isaac adevēratul fiu, și apropierea ce aveți cu Avraam.
Cu un chip ca acesta tălcuește ȋicerea acesta a lui Pavel și
sf. Chiril al Alexandriei.

30. Dar ce ȋice Scriptura? «Scōte pre fiul slujnicei;
că nu va moșteni fiul slujnicei cu fiul celei slobode»
(Fac. XXI, 10²⁾).

Ca să nu ȋică cine-va: și ce mângāere pricinuește hristi-
anilor, că acum nu se gonesc de către Evrei, cu aceea că atunci
se gonia Isaac de Ismail? Pentru acesta ȋice aicea Pavel: ascultă

¹⁾ Dumnezeuască Scriptură nu ȋice că gonea Ismail pre Isaac, ci ȋice
că se juca: „Și vȋdēnd Sara pre fiul Agarei Eghiptencei... jucādu-se
cu Isaac fiul ei” (Fac. XV, 9); ci jucāria acesta era luptă, și Ismail bă-
tea pre Isaac și îl vȋna și să lupta cu ȋinsul, fiind-că la acest-fel de
nume obișnuēște Scriptura a întrebuinta ȋicerea jucārie: că așa scrie
Cartea II-a a împēraților ȋicēnd: „Scōle-se dar copiii și jōce-se înain-
tea noastră” (II Impēr. II, 14), în loc de lupte-se, pentru acesta și Achila
și Diodor, și Chiril și mai înainte de aceștia marele Pavel, aicea așa a
tălcuit jucāria lui Ismail cu Isaac.

²⁾ ȋicerea acesta tălcuindu-o Teodorit ȋice: grațurile Sarrei le-a ȋis
grațuri ale Scripturēi, tălcuind Apostolul scoposul Scripturēi, că pentru
acesta le-a făcut aceste înscrise, ca și cu adevērul să se arāte închipuirea.

tu hristiane, carele te gonești de Iudei și de către cei necredincioși, ce ȋdice despre acēsta Scriptura, și atunciȃ te veȋ mȃngȃia; pentru-cȃ veȋ vedea cȃ Ismail pentru vremelnica gȃnȃ ce fȃcea lȃi Isaac, desȃvirșit s'a dat afarȃ și s'a izgonit din pȃrintēscȃ casa lȃi Avraam, și nu i-a fost destulȃ acēstȃ pedēpsȃ singurȃ gonȃciului Ismail, ci incȃ i s'a mai adaus și altele, a-decȃ a nu se face pȃrtaș și moștenitor nici al bunȃtȃților a-celora ale lȃi Avraam, care era gȃtit a se da robului sēu, ci a se face cu totul lepȃdatȃ din moștenire, care acēsta a fost mai mare pedēpsȃ și osȃndȃ lȃi Ismail, care a luat incēput și prȃicinȃ dela judecata și hotȃrȃirea lȃi Dumneȃeȃu, și nu dela gȃnȃ ce fȃcea asupra lȃi Isaac. Cȃ Dumneȃeȃu a ȃȃis lȃi Avraam, cȃruia iȃ pȃrea rēu, cȃci i-a fost ȃȃis Sarra sȃ gonēscȃ pre Ismail: «nu fie aspru inȃntea ta cuvēntul cel pentru slugȃ și slujnicȃ; tȃte cȃte va ȃȃice Ńie Sarra, ascultȃ glasul ei, cȃ intru Isaac se va numi Ńie sēmenȃ» (Fac. Cap. XXI)¹⁾. Veȃi insȃ, o cetitorule, cum a numit Pavel pre Ismail, nu fiȃ al lȃi Avraam, ci fiȃ al slujnicēi, dela partea cȃa mai rea și mai necinstitȃ, pentru-cȃ nu era vrednic a moșteni pre Avraam impȃreunȃ cu Isaac, a-devȃratul fiȃl lȃi. Socotește dar cȃ a arȃtat Pavel, cȃ insȃși legea acēsta invēȃa spre a sa contenire; fiind-cȃ tȃte acestea ce a ȃȃis pentru amēndoi fiȃi și femeile lȃi Avraam erau inchi-piuri ale celor ce se fac acum intru Darul Evangheliei, și iarȃși tȃte acestea se istorisesc in lege, a-decȃ in cartea Facerei și a vechēi Scripturi.

3. Drept aceea fraȃilor, nu sȃntem fiȃ ai slujnicēi, ci ai celei slobode.

Acestea tȃte le ȃȃice Pavel și le mișcȃ, pentru ca sȃ arate cȃ acestea ce s'aȃ fȃcut nȃuē hristianilor, atȃt celor ce din Iudei aȃ creȃut, cȃt și celor din neamuri, nu este lucru nȃu, ci dȃintȃi și dela incēput, cu mulȃi ani inȃntea se inchi-puȃa și se proinsemna. Deci cum, ȃȃice, nu este lucru necuviincios, nȃi cȃi ce ne-am invrednicit a ne face slobȃȃi, mai inȃntea cu atȃȃȃa ani, acum de voea nȃstrȃ sȃ ne facem robi²⁾, supunēdu-ne robiei legēi?

CAP. V.

1. Astȃ-ȃȃi dar, intru slobȃȃenia, cu care Christos ne-a slobȃȃit pre nȃi, staȃi.

¹⁾ Pentru acēsta este scris in dumneȃeēscȃ Scripturȃ: „Și a dat Avraam tȃte avȃȃiile sale lȃi Isaac fiȃlul sēu“ (Fac. XXV, 6).

²⁾ Iar Icȃmenie tȃlcuind acestea ȃȃice: „Nu sȃntem fiȃ ai slujnicēi, fiind-

Nu cum-va, dice, voi v'ați slobodit pre înși-vă? Nu. Ci pre voi v'a slobodit Christos, carele pre sine s'a dat preț, și cu acest preț v'a răscupărat de robia legii¹⁾. Cum dar voi Galateni, iarăși vă supuneți pre sine-vă robiei, sub stăpânirea legii, afară de socoteala lui Christos, carele v'a slobodit? Dîcînd însă Pavel «stați» a arătat cu cuvîntul acesta, că Galatenii se plăteau în credință.

Și să nu vă cuprindeți iarăși în jugul robiei.

Dîcînd «jug» Apostolul a arătat greutatea robiei legii; și dîcînd «iarăși» prihănește pre Galateni că pre niște nesimțitori, fiind-că după ce a cunoscut prin cercare, cât de grea și în-sărcinătoare este robia legii, iarăși de sineși alerga la dînsa. Că a se poticni cine-va de o pîtră de două ori, pilda acesta o dă acelor fără minte.

2. Iată eu Pavel dîc vouă, că de vă veți tăia împrejur, Christos pre voi nimica vă va folosi.

Dîcînd aicea Apostolul, «Iată eu Pavel» pune vrednicia credinței numelui său, în loc de ori-care alta mai puternică dovadă. Nu folosește însă Christos pre cela ce se taie împrejur, pentru-că cel ce taie împrejur se leapădă de Darul lui Christos și aleargă la lege ca la făcătorea de bine a sa, și nu crede în Christos, și nu crede cu adevărat, că Christos i-a făcut bine lui; și cela ce nu crede, nimica se folosește nici gîbîndește, delu cela ce nu se crede de el.

3. Și mărturisesc iarăși fiește căruia om, ce se taie împrejur, că este dator a plini legea.

Pentru ca să nu socotescă Galatenii că aceștea le dîce Pavel cu vrăsmășie către dinșii, pentru acesta dîce, că nu socotiți că ceea ce se va dîce de aceia, p dîc singur vouă, ci și fi-este-căruia om ce se taie împrejur, și mărturisesc și adeverez, că mare greutate vă însărcinați asupra voastră, fiind-că rîndu-elile legii sînt legate una de alta, și se țin una de alta ca un lanț. Drept aceea cînd voi veți primi asupra-vă o orînduială și obiceiul al legii, și veți supune pre sine-vă jugului ei, să știți că v'ați supus pre sine-vă la toate stăpînirile și domnia legii,

că nici a fost închipuire a noastră Agar, ci a Evreilor, că închipuire a noastră a fost Sarra.

¹⁾ Cu cât se întărește duhovniceasca slobodenie cea duple Christos, veți la supținsemnarea dîcerei: „Unde este Duhul Domnului, acolo este slobodenie“ (II Cor. III, 17). Dîce încă și Teodorit: „Slobodenie numește pre viețuirea cea afară de Legea Veche, iar jug de robie pre viețuirea cea duple Legea Veche. Că și dumnezeescul Petru așa a dîs în Apostoleștile Fapte: „Ce ispițiți pre Dumnezeu a pune jug preste gîmazii ucenicilor, pre care nici părinții noștri, nici noi am putut a purta (Cap. XV, 10).“

pentru-că tăerea împrejur cere a se face și jertfă pentru cela ce se taie împrejur, cere și luări aminte de ȋile, adecă să fie a 8-a ȋi duple nașterea copilului. Iar jertfa iarăș acēsta, cere și loc potrivit, și chip, și curățiri, și spălături, și preoți, pentru-că cel ce este necurat și nesfințit, nu pōte a face jertfă. Iar curățirile iarăși cer alte luări aminte. Veȋi că cela ce o dată se va depărta de Christos nu numai nimic se folosește de Christos, ci și pre lângă acestea în nenumărate greutăți se supune pre sineși ¹⁾. Pentru-că legea este stăpân și domn al tēu, o cinstitorulē de legea acēsta hristiane, păzește-te dar cât poți, iar de nu este legea stăpân al tēu, apoi nici parte de lege să primești a păzi.

4. V'ați netrebnicit dela Christos, cei ce vē îndreptați în lege, ați cădut din Dar.

Adecă nici o împărtășire aveți cu Christos voi Galateni, cari socotiți că vē îndreptați în lege; ci și din darul Evangheliei ați cădut, care cu adevărat vē îndreptēză. Deci mare sfărîmare de corabie, și cumplită peire este acēsta ce ați pătimit, fiind-că nu numai că legea nu o păziți, ci și darul l-ați lepădat și l-ați pierdut.

5. Că noi cu duhul din credință, nădejdea dreptăței așteptăm.

Noi credincioși hristiani, ȋice, nădejduim să ne îndreptăm nu cu legea lui Moisi, ci cu Duhul cel Sfînt. Dar cum și cu ce chip nădejduim să ne îndreptăm? Din credință, căci se cuvine mai întăiu a urma credința celui ce crede, și al doilea cela ce crede a lua ertarea păcatelor sale cu venirea Sfîntului Duh asupra lui, și a se îndrepta cu botezul²⁾.

6. Că întru Christos Iisus nici tăerea împrejur pōte ce-

¹⁾ Iar Teodorit așa tălcuește acēsta, și fōrte potrivit: „Că blestemă legea pre cei ce nu primesc tōte cele povăuite de dînsa, iar altmîntrelea cela ce de socotēla sa lasă sloboȋenia și alege a robii, se supune tuturor poruncilor stăpînului. Iar Marele Vasile acēsta ȋicere propundu-o ȋice: „Înțelepțește dar întărește, că tot cel botezat în botezul Evangheliei, precum este scris, întocmai este dator, duple cuvîntul celui ce pentru noi a murit, și s'a sculat, a plini ceea ce se scrie de Apostolul acesta: „Că dragostea lui Christos ne ține pre noi“ ș. c. l. că dacă cela ce se taie împrejur, o parte ce-va a trupului cu tăerea împrejur cea duple legea lui Moisi, este dator a face tōtă legea, cu mult mai tare cela ce se taie împrejur cu cea duple Christos tăere împrejur, întru dezbrăcarea de tot trupul păcatelor trupești, precum este scris, dator este a plini ceea ȋisă de Apostolul: „Că mie lumea s'a rēstignit, și eu lumii?“ (Cuv. II despre Botez. Intreb. I).

²⁾ Iar Coresie ȋice: „Că nădejdea dreptăței, duple ore care, este slava cea pururea viețuitoare, iar duple unii dreptatea ceea ce se nădējduește.

va, nici netăierea împrejur, ci credința prin dragoste lucrându-se¹⁾).

Pentru ce mai sus a ȋis Pavel că tăierea împrejur vatămă. pentru-că desparte dela credința lui Christos, iar acum ȋice că acesta este neutralnică? Răspundem la acesta că, mai sus a ȋis că tăierea împrejur ce o ia cine-va duple botez, și pentru acesta a ȋis că aceea vatămă. Iar aicea ȋice, pentru credința ce o avea cine-va mai înainte de a crede în Christos și de a se boteza, și pentru acesta ȋice că acesta este neutralnică, și nu are nici o putere, ca cum ar ȋice că cei ce au crezut în Testamentul cel Nou și în darul Evangheliei, nici de ar fi tăiați împrejur se folosesc ce-va din tăierea lor împrejur, cea de mai înainte, nici de netăierea împrejur se vatămă, fiind-că credința

¹⁾ Coresie însă ȋice: „Că credința lucrăză prin dragoste, nu ca o pricină făcătoare prin organ, ci ca o aședare a sufletului prin chip lucrăză către ceea ce se pune, precum și ferbințela prin chipul focului se ȋice că lucrăză pre arderea lemnului și pre schimbarea în foc, așa credința prin dragoste lucrăză, făcând faptele cele plăcute lui Dumnezeu, și lucrările dragostei lui Dumnezeu și a apropielui, și cele-l-alte fapte bune poruncindu-le. Fiind-că dragostea nu este chip înființat, ci următoare înființării, care și credinței și tuturor lucrărilor celor bune le dă viață și însănătoșare și plată, duple aducerea la sfârșitul cel mai desăvârșit. Că unde este dragostea, acolo față, este și fapta bună și nădejdea plătei“.

Însemnăză, că ȋ feluri de credință se află în Scriptură. Și I-a credință este ceea ce îndreptăză pre om, despre care a ȋis Pavel mai înainte în această epistolă: „Și noi în Christos Iisus am crezut, ca să ne îndreptăm din credința lui Christos“ (Gal. II, 16). A II-a, este care se numește istoricescă, cu care crede omul în Christos și în toate cele cuprinse în Scriptură că sînt adevărate; însă pentru slava ȋmenilor sau pentru frica vieței, această credință nu o mărturisește; unii ca aceștia au fost boerii aceia care măcar deși creuseră în Christos, ci pentru frica fariseilor nu l-a mărturisit, ca să nu fie lepădați din sinagoguri: „Că mai mult a iubit slava ȋmenilor, decât slava lui Dumnezeu“ (Ioan XII, 42). A III-a credință este, care se ȋice vremelnică, pe care Teolog. Grigorie o numește a vremilor; una ca acesta este a celorla ce la început primesc cuvîntul cu bucurie, iar la urmă, când-urmăză ispită, lepădă credința, precum a ȋis Domnului: „Aceștia ne avînd rădăcină, care la vreme cred, iar în vreme de ispită se depărtăză“ (Luca VIII, 13). A IV-a credință este care se ȋice a semnelor, cu care crede omul că Dumnezeu face semne și minuni ori fără mijlocire, ori prin alt ȋre-care iubit de Dumnezeu, sau prin însuși acesta ce crede. Una ca acesta a fost credința sutașului (Mat. VIII, 8), sau și a acelor ce au adus pre slăbănogul la Christos (Tij, IX, 2). Iar a V-a și cea mai de pre urmă este cea prin lucrarea poruncilor și mai ales care se lucrăză prin dragoste. Acesta se ȋice credință vie și mîntuitoare, și mai înaltă decât toate cele-l-alte, fiind-că toate cele-l-alte pot să cadă, și cei ce le au pre acelea pot a se munci, iar acesta singură este cu neputință a cădea, fiind unită cu dragostea ceea ce nu cade.

este care face totu¹⁾), însă nu gôla credință și nelucrătoare, ci credința ceea ce se lucrăză prin dragoste, adecă ceea ce e datoră tot-de-una a fi vie și lucrătoare prin dragostea cea întru Christos și prin lucrarea poruncilor. Cu aceste cuvinte însă, ghicitoarește arată Apostolul pre Galateni, că a fost creșut în Christos nu-s'a fost înrădăcinat însă în dragostea lui Christos, și pentru acêsta nefiind înrădăcinați în dragostea lui Christos, au lăsat pre Christos și au alergat de bună voe la Legea Veche; sau dicend că credința pôte, ceea ce se lucrăză prin dragoste, cu cuvintul acesta îndreptăză dragostea Galatenilor către aprôpele. Și pre lângă acêsta învață că minciuno-apostolii acela ce amăgeau pre Galateni, de ar fi avut dragoste adevărată către dișii, nu ar fi cutezat a face acestea, și a-i înstreina dela credința lui Christos. Deci învață-te tu cetitoriule, că credința cu adevărat se lucrăză prin dragoste, adecă se arată vie, iar când credința nu are dragoste este môtă și nelucrătoare. Iar acêsta este asemenea cu ceea, ce a diș fratele Domnului Iacov, că: «Credința fără de dragoste (fapte) este môtă» (Iac. II, 7). Veđi și supținsemnarea dicerei: «Prin credință umblăm» (II Cor. V, 7); ca să cunoști care credință e gôla și din aud, și care cea teoretică, care se dice și înipostatnică.

7. Bine alergați; cine v'a zâticnit pre voi a nu vë supune adevărului!

Acestea nu le dice Apostolul cu chip întrebător, adecă nu întrebă pre Galateni ca să afle, ci dice lor cu tânguire și cu nedumerire. Voi, dice, ați fost ajuns la deplinătate, și acum ce schimbare este acêsta, ce s'a făcut întru voi! Ce amăgitor a putut atâta cu cuvintele lui, în cât a vë opri se nu vë supuneți adevărului Evangheliei, ci umbrei legei²⁾.

8. Pizmuirea acêsta nu este dela cel ce v'a chemat.

Adecă a vë supune voi Galatenilor minciuno-apostolilor acelora ce vë amăgesc, nu este dela Christos, fiind-că Christos nu v'a chemat ca să vë induplecați acelora, care vë sfătuesc să urmați cele Iudaice³⁾.

1) Și Teodorit dice: „Ibovnic al legei ești? Păzește cele de nevoe ale legei, câștigă dragostea cea către aprôpele, că prin acêsta se plinește totă legea; iar pre osebirea tăerei împrejur și a netăerei împrejur o a perdut credința; că nici întru ostași caută voevođii oștilor albul, sau negrul, ci iscusirea cea oslășescă”.

2) Iar Teodorit așa dice: „Pre cale o laudă, iar pre rătăcirea căiei o plânge”.

3) Teodorit însă dice: „Insușire a lui Dumnezeu este a chema, iar a se supune este a celora ce îl aud”. Veđi și la dicerea: „Că nu este a tuturor credința” (II Tesai. III, 2).

9. O puțină dospitură pre totă frământătura o dospește.

Pentru a nu dice Galatenii, ce ne prihănești atâta, o ferice Pavle? O poruncă a Legei Vechi am păzit, tăerea împrejur, și atâta mărești greșala noastră? Pentru acesta răspunde Apostolul, că greșala acesta, ce se pare vouă puțină și mică, vatămă întru cele de căpetenie și mari, fiind-că precum puținul aluat dospit, prefăce întru sine pre totă făina cea frământată, și o dospește și cu toate că este mic și puțin; asemenea și tăerea împrejur, măcar deși este o poruncă a legii, însă pre toți vă prefăce în iudaism¹⁾. Insuși această dicere, a dīs Pavel și alurea: puțină dospitură, pre totă frământătura o dospește (I Cor. V, 6).

10. Eu am nădejde de voi întru Domnul, că alt nimica veți cugeta.

Nădejduesc, dice, în voi o Galatenilor, fiind-că știu ce fel de ucenici am și pentru-că cunosc că sînteți lesnicioși de a vă îndrepta iarăși. Nădejduesc dar în voi, că alta nu veți cugeta, adecă nădejduesc că puteți a vă îndrepta iarăși și nădejduesc încă în ajutorul și puterea Domnului, care nu voește a peri nici cel mai mic om, că va ajuta vouă spre a vă îndrepta. Insa cu aceste cuvinte îndemnă pre Galateni ca să facă și ei lucrul lor duple putere, adecă se nădejduiască întru Domnul, căci cu alt chip nu este cu putință a dobândi, dice, ajutorul cel dela Dumnezeu, de nu veți traduce și voi partea voastră, și nu veți face cea duple putință²⁾.

Iar ceta ce vă turbură pre voi, va purta judecata, ori cine ar fi.

Voi, dice, vă veți îndrepta; dar cei ce s'au amăgit nu vor scăpa de munca iadului, pentru îndreptarea voastră, ci se vor munci, deși se par a fi ore-carî mari, ca să fie vrednici de creștere; că acesta însemnează dicerea «ori care ar fi». Iar acesta o dice Pavel, ca nu și alți amăgitori ore carî să se pue asupra Galatenilor și să-i amăgescă³⁾.

¹⁾ Iar Coresie dice, că dospitura este mîncinosa și fărnica învățătura Iudeilor, precum și Domnul pre acesta așa o a numit dicend: „Mai întâi luați-vă aminte pre sine-vă de dospitul și aluatul fariseilor, care este fărnicia” (Luca XII, 10).

²⁾ Iar Teodorit dice: „Că nu a dīs: nu cugetați, ci că: nu veți cugeta, că pre cele ce se făcuseră atuncia le prihănește și să roga se vadă schimbarea cea spre mai bine”.

³⁾ Frumosa e și tâlcuirea ce face și dumnezeescul Chrisost. la acesta, dicend: „Că insuși acesta o întrebuințează și părinții la fiii lor; și când un părinte sfătuiește pre fiul său, carele s'a sîricat și a făcut multe rele, măcar deși părintele acela știe pre fiul său că din sobotela lui cea rea

11. Iar eu fraților, de propoveduesc tăerea împrejur, pentru ce mai sint gonit?

Fiind-că îl prihăneau pre Pavel minciuno-apostolii acela și diceau că este fațarnic, și că pe la alte părți propoveduește să se tae împrejur, iar pe la altele nu propoveduește acésta, pentru acésta dice aicea că voi sinteți marturi, că eu sint gonit de Iudei; că de aș propovedui eu tăerea împrejur, pentru ce alta aș fi gonit de Iudei? Că arătat este pentru-că stric părinteștele obiceiuri ale lor, pentru aceea și mă gonesc. Iar de propoveduesc tăerea împrejur eu negreșit atunci întăresc și adevăresc părinteștile și legiunile obiceiuri ale Evreilor; apoi pentru ce aș mai fi gonit, dacă întăresc legea lor? Dar ce, dic unii, că Pavel a tăiat împrejur pre Timotei? Așa, răspundem, a tăiat Pavel împrejur pre Timotei, însă după iconomie și compogorire, și numai o dată a tăiat împrejur, nu tot-de-una, nici propoveduia altora să se tae împrejur, că alta este a taia împrejur o dată, și alta a propovedui să se tae împrejur tot-de-una. Pentru acésta și Apostolul nu a dis, că de am făcut tăere împrejur, ci, de propoveduesc tăere împrejur, că cel ce propoveduește tăere împrejur, dogmatisește că se cuvine a se face tot-de-una tăerea împrejur, ca un lucru simplu și bun, iară cela ce după iconomie face acésta o dată, nu face tot-de-una, ca un lucru de obște bun, ci ca un lucru trebuincios după vreme și după întemplant¹⁾.

a făcut rău, însă aruncă greșala la altul, și dice fiului: „Știu că greșela nu a fost a ta, alții te-au stricat și te-au amăgit, a acelor este totă greșela, pentru ca fiul auzind cuvintele acestea ale tatălui său, se potă a-și socoti răutatea sa și a se întorce iarăși la fapta bună, rușinându-se să nu se arate nevrednic de slava sa și de ipolipsul. Acésta însuși o face și Apostolul scriind Galatenilor, și după multele cuvinte și nenumăratele prihăniri, ci a dis asupra lor, aprópe de sfîrșitul scrisorii, vrînd a scutura dela dînșii prihănirea, ca puțin odihnîndu-se ei de prihane, să potă a se desvinovăți, le dice așa: „Eu am nădăjdut în voi, că nimica alt veți cugeta, iar cela ce vă turbură pre voi își va purta judecata, ori cine ar fi“. Așa a făcut și David, pentru-că a dis către Saul: „Pentru ce ascultîi cuvintele norodului, celui ce dice: „Iată David caută sufletul tău?“ (1 Imp. XXIV, 10). A arătat că alții sint cari îl întărită, alții cari îl strică, cu tot chipul silindu-se a se desvinovăți pre sine-și de învinovățiri.

¹⁾ Frumósă și glumace este pricina, ce o dă înțeleptul Nichita, pentru care Pavel a tăiat împrejur pre Timotei, și asemănarea, ce o face asupra acestei pricină, dicînd: Pavel a făcut urmînd pescarilor, fiind-că ei nu aruncă în mare undița golă, ci o acopere cu óre-ce nadă, și așa ticăloșii pești vîdînd vermușor, răpesc undița și jalnic se prind de dînsa, cu un chip ca acesta și Pavel a făcut. Marea este lumea, iar peștii sint Iudeii, undița a fost Timotei, iar Pavel a fost pescarul. Decî a aruncat Pavel pre Timotei ca o undiță în marea lumii, însă nu gol, ci l-a acoperit cu vermușorul și nada tăerei împrejur, adică a trimis Pavel

S'a stricat dar smintéla crucei.

De propoveduesc eu, dice, să se tae împrejur hristianii, apoi a încetat smintéla de care se sminteau Evreii pentru crucea lui Christos, căci ei de alta nu se smintesc fără numai că propoveduim crucea, și pentru acesta propoveduirea noastră flu o priimesc, căci din acesta se strică tăerea împrejur și legea. In cât dacă tăerea împrejur se propoveduește de mine, a încetat lupta și resboiul ce au Evreii cu crucea, și s'a stricat smintéla de care se smintesc pentru cruce.

12. O! de s'ar tăia de tot și cei ce vë răsvrătesc pre voi.

Pre Galatenii cei ce s'au amăgit și se tăiau împrejur, din început i-a numit Apostolul nebuși și fără de minte, și i-a înfruntat pre ei, nu mai mult decât ca pre niște copii fără de minte, iar pre aceia ce i-au amăgit pre dînsii, aicea îi blestemă, fiind-că bolesc fără vindecare, și au rămas neîndreptați. Care însă este blestemul ce dice asupra lor? O! de s'ar tăia ei cu totul, dice, nu numai împrejur, ci și tôte mădulările lor cele ascunse desăvîrșit, că tăerea lor acesta și jugănirea pricinuește mörte mai de multe ori ömenilor¹⁾. Veți însă, iubitul, cum a dis pre amăgitorii aceia «răsvrățitori», care acest nume îl dîcem la cei ce robesc pre ömeni, pentru-că și aceștia ridică slobodenia Galatenilor hristiani, și luând pre cei credincioși din slobodenia Ierusalimului celui de sus, adevă din noul dar, îi mută pre ei, ca pre niște robi și ömeni strămutați la lege și la nimicuri și robia Evreilor. Insemnăză însă dîcerea acesta a Apostolului împotriva acelora ce și tae mădulările lor și se fac

pre Timotei în lume, nu netăiat împrejur, căci de l'ar fi vëdut peștii, adevă Evreii, cari urmau a-l priimi pre Timotei, netăiat împrejur, îndată s'ar fi ferit de dînsul, precum fug peștii de undița gölă. Ci l'a trimis coperit de tăerea împrejur, ca Evreii vëdîndu-l și cunoscînd semnul cel obicinuit lor al tăerei împrejur, se năzuiască la undița lui Timotei și să se tragă de tăerea împrejur, adevă să se prindă de cuvîntul învățăturai Evangheliei darului; și așa Timotei avînd tăerea împrejur, a stricat pre tăerea împrejur, fiind-că unele ca acestea sînt lucrările economiei. A făcut compogorire întâiu Pavel, iar apoi a tras peștii, adevă pre Evrei, din fundul necunoștinței și a împătîmirii Legei Vechi, și i-a adus la Evanghelie (la tălc. Ev. lui Matei Cap. II).

¹⁾ Iar de se nedumerește cine-va, pentru ce Pavel blestemă, răspunde sfințitul Ieronim, că Pavel blestemă nu dela viășmășie și ură, ci din rivna dumnezească, precum și Petru a blestemat pre Simon vrăjitorul dîcînd: „Argintul tîu împreună cu tine fie întru perđare, căci Darul lui Dumnezeu ai socotit a-l căștiga cu bani” (Fapt. VIII, 20). Și precum Eliseu prorocul a blestemat pre copiii aceia ce îl batjocoreau, luându-l în ris, și tot o dată și pre suirea prorocului Ilie a învățatorului lui (a IV-a Impăr. II, 24). Iar sfințitul Avgustin dice că Pavel dice lor, să se tae împrejur duple patimi, care nu este blestem, ci rugă.

famenî, pentru-că trag asupra lor blestemul acesta al Apostolului; pentru care canoanul 22 și 23 și 24 ale sfinților Apostoli ca pre ucigaș canonicăsc pre acela, ce s'ar face pre sineși famen ca pre un vrășmaș al făpturei lui Dumnezeu și ca pre un pizmuitor al vieții sale.

13. Că voi spre slobozenie v'ați chemat, fraților, numai să nu dați slobozenia voastră¹⁾ spre prilej trupului.

Voi, dice, fraților, v'ați chemat de Christos nu pentru ca să robiți legii, adecă spre lucrarea cea deplinătoare, ci pentru ca să fiți slobozi de jugul și robia unei legi ca aceștia, căci pentru a nu propune cine-va și a socoti, că de vreme ce Christos ne-a dăruit slobozenie, apoi este ertat nouă să facem relele cele ce vom voi. Pentru acesta Apostolul îndreptăză prepusul acesta și dice: ca să nu avem slobozenia spre prilej trupului, adecă întru poștele cele trupesti, căci nu ne-am slobozit pentru acesta de jugul legii, pentru ca să cădem în prăpastia patimilor, și să ne robim reuțărilor, ci pentru ca să călătorim cu bună rânduială viața noastră, fără să avem jugul legii, fiindcă mai înainte bine ne am povățuit de lege; și în scurt a dice: noi nu ne-am slobozit pentru aceasta de poruncile cele lucrătoare și deplinătoare, pentru ca să călcăm aceste moralicești porunci ale legii. Care lege se înțeleg acele 10 porunci și altele²⁾; ci ne-am slobozit pentru ca să facem și mai pre sus de poruncile legii.

Ci prin dragoste să slujiți unii altora.

Fiindcă Apostolul a ridicat din mijloc jugul Legii Vechi, acum însărcinează pre hristiani cu alt jug al dragostei, mai ușor decât jugul legii și mai puternic; și arată ghicitoarește cum-că amăgitorii acela au intrat între Galateni pentru iubirea de stă-

¹⁾ Aicea lipsește acesta: „Aveți” adecă: numai să nu aveți slobozenia spre prilej trupului.

²⁾ Că Legea Veche în 3 părți se împarte: în partea săvârșitoare și lucrătoare, în moralicească și în politicăască. Cea săvârșitoare este aceea care rânduește pentru jertfe, pentru tăgrea împrejur și pentru alte obiceiuri care se potrivesc iudaiceștei religii; iar cea moralicească este aceea ce cuprinde pre cele 10 porunci, și pre cele-l-alte, ce îndreptăză și pun în bună rânduială pre obiceiurile fiește-căruia om; iar cea politicăască era partea aceea ce rânduia pentru politicăasca rânduire, mai cu osebite a norodului iudaicesc. Și din aceste 3 părți ale legii, noi hristiani sîntem datori să păzim pre singură pre cea moralicească, pentru-că din acesta se îndreptăză moralurile noastre, și pentru-că această parte este lege vecinică și neschimbată, ca una ce este zidită pre legea cea firască, și deci învață cele de cuviință atât către Dumnezeu cât și către aproapele și către însine noi. Veți despre acesta și supținsemnarea dicerei: „Că de s'a dat legea care pôte face viu” (Galat. III, 21).

pănire și iubire de slavă a lor; că iubirea de stăpănire este începutul și rădăcina tuturilor eresurilor. Deci fiind-că, ȳice, iubirea de stăpănire v'a rumt pre voi, și v'a despărțit pre unii de alții, pentru acēsta de acum înainte, să slojiți și să vē supuȳeți unul altuia prin dragoste. Și aũ arătat cu ȳicērea: să sluiți, pre dragostea cea întinsă și covirșitoare, cu carē sint datori a sluji unii altora hristianii. Și fiind-că a întors cuvintul sēu Apostolul în moralicesc, arată Galatenilor chipul dragostei, prin carele vor isprăvi de sine a nu robē patimilor celor trupești¹⁾.

14. Că tōtă legea într'un cuvint sē plinește, întru: «Să iubești pre aprōpelui tēu ca pre sineți» (Levit. XIX, 18).

De veți păzi, ȳice, voi, legea, să nu o păziți cu tăerea împrejur, ci cu dragostea; fiind-că dragostea cea către aprōpele este porunca Legei celei Vechi. Că Cartea Leviticescă ȳice: «Să iubești pre aprōpele tēu ca pre sineți». Și dragostea este plinirea legēi, adecă cel ce va păzi dragostea, acela va păzi tōtă legea. Veți însă, cetitoriiule, că Apostolul cu tōte că a întors cuvintul, în moralicesc, iarăși nu uită chipul cel dogmaticesc; atât de mult se mătneă și îl ducea inima pentru-că Galatenii ucenicii sēi, s'aũ fost rătăcit dela credință și voiaũ a se tăia împrejur²⁾.

15. Iar de vē mușcați unii pre alții și mâncați, căutați a nu vē topi unii pre alții.

Ceea ce știa Pavel cu încredințare că fac Galatenii, acēsta o scrie, ca indoiindu-se; pentru acēsta și cu prepunere a ȳis, că de vē mușcați și vē mâncați unul pre altul, socotiți să nu vē stricați desăvirșit unul de altul; și le-a ȳis acestea cu prepus, pentru ca să-i înspăimānteze și să-i propăzescă, nu pentru ca să-i osândescă. Nu a ȳis să mușcați numai, care o fac cei ce se mātne; ci că vē mâncați unul pre altul, care însemnēză mare neomenie, și este însușită hīarelor sēlbatice. Acestea însă le ȳice Apostolul, și pentru dogmele cele stricate ale credinței, care le priiĳeau Galatenii. Se înȳelege însă și pentru moraluri, adecă pentru vrăsmășiile și răpirele și lăcomiile de averi, ce făceaũ Galatenii unii asupra altora; fiind-că cei ce nedreptățesc și vrăsmășesc, se vede că strică pre alții și nu pre sineși. Pentru acēsta ȳice Pavel, că socotiți bine fraților, nu

¹⁾ ȳice însă și Teodorit tâlcuind acestea: „Că acela ce iubește cu curățenie, nici de a sluji celui ce se iubește de el se lēpădă“.

²⁾ Iar Avgustin (Cart. 8 despre Treime) ȳice: „Tōtă legea cuprinde saũ pre dragostea lui Dumnezeu saũ pre dragostea aprōpelui. Iar dragostea aprōpelui cuprinde pre dragostea lui Dumnezeu, căci pentru Dumnezeu se iubește aprōpele; decē cel-ce iubește pre aprōpele, și pre Dumnezeu iubește“.

cum-va din vrăsmăşuirile cele ca acestea şi tónele ce faceţi, nu stricaţi pre alţii, ci vè stricaţi pre înşi-vè voi.

16. Țic însă cu Duhul să umblaţi, şi fapta trupului să nu săvîrşiţi.

Find-că mai sus a Țis Apostolul, că a muşca şi a mânca unul pre altul este lucrul stricator de sineşi, pentru acesta spune aicea doftoria rëului acestuia, care doftorie şi pre dragoste o păzeşte, şi iarăşi ea de dragoste se păzeşte, şi acesta este a umbla hristianul nu ȡupre Duh, ci a fi duhovniceşti, adecă a vieţii cu luare aminte, şi cu deşteptare, şi cu duhovnicescă lucrare, şi cu rugăciune; căci de am fi noi hristianul duhovniceşti, şi de am lua aminte în inima noastră, cu deşteptare, şi cu rugăciune gânditoare, negreşit am gonî pre fieşte-care prolovire a gândurilor celor de ruşine şi rele, cu care ne proloveşte diavolul. Iar gonind dela noi prolovirele gândurilor cele de ruşine şi rele, negreşit nici pofta trupescă, nici vre un-alt păcat vom săvîrşi, care s'ar naşte din gândurile cele de ruşine şi rele; fiind-că gândul şi cugetarea este rădăcina lucrării păcatului, iar lucrarea este odrosla. Pentru acesta cel ce tae rădăcina, adecă gândul şi cugetarea, acela tot o dată tae şi odrasla, adecă pre lucrarea păcatului şi se face slobod; şi așa nici către Dumnezeu păcătueşte, nici către aproapele¹⁾.

17. Că trupul pofteste împotriva Duhului, iar Duhul împotriva trupului²⁾. Acestea staū unele împotriva altora, ca nu cele ce aţi voi, acestea să le faceţi.

¹⁾ Pentru acesta a Țis prea deşteptul acela duhovnicescul Părinte, dumnezeescul Diadoh, Episcopul Fotichiei: „cela ce intră de-a pururea în inima sa, se înstreinează de tóte cele frumoşe ale vieţii, că umblând duhovniceşte nu póte a şti poftele trupului“ (Cap. LVII). A Țis însă şi Mar. Arsenie: „Tótă silinţa ta fă-o ca lucrarea cea înlăuntrul tēu să fie ȡupre Dumnezeu, şi vei birui patimile cele din afară“ (în Viaţa sa). Țice însă şi Mar. Vasilie, tâlcuind pre: „Fericitul bărbat care nu a umblat în calea necredincioşilor“ (Ps. I stih. 1): „mai întâi dar curăţire este gândul cel curat în mîntea noastră, fiind-că rădăciha lucrărilor celor prin trup este sfatul cel în inimă; că preacurvia mai întâi aprindēndu-se în sufletul celui iubitor de indulciri, așa lucrēză, pre stricăciunea cea prin trup. Pentru acesta şi Domnul ȡice, că înlăuntru sînt cele ce spurcă pre om“ (Mat. XV); Şi Maxim purtătorul de Dumnezeu așa ȡice: „Cela ce neîncetat își face zăbăvirile împrejurul celor din lăuntru, păzeşte întrēga înţelepciune şi este îndelung răbdător, şi nu numai, ci şi priveşte cu mîntea, şi să teologhiseşte şi să rógă; şi acesta este ceea-ce ȡice Apostolul: „Cu Duhul umblaţi, şi pofta trupului să nu o faceţi“ (Cap. LXIV a sutei 4 din cele teologhiseşti).

²⁾ Trupul pofteste împotriva Duhului, ȡice Coresie, ȡupre firēscă şi simţitorēscă putere, adecă trupul pofteste împotriva Duhului cu patimile cele trupeşti, a curviei, a preacurviei, a iubirei de indulciri şi a celor-l-alte;

La această dicere se luptă ereticii Maniheii, și câți alții sînt asemenea cu dinșii, că dic ei, că omul se alcătuește din două firi și din două ființe protivnice, și că Apostolul mărturisește cu cuvințelul acesta ce dicе aicea; dar nu este acest-fel înțelegerei Apostolului, că nu vorovește Pavel aicea pentru ființa și firea trupului, nici pentru firea și ființa duhului, adecă a sufletului, ci trup înțelege pre cugetarea omului cea pămîntescă și trindavă, și pre omul cel ce cugetează cele materialnice; asemenea și duh iarăși înțelege pre cugetarea cea duhovnicescă și gînditoare, pre omul cel ce cugetează cele nematerialnice și duhovnicești, și nu pre ființa sufletului¹⁾. Deci cugetarea cea pămîntescă și împătimitoare se împrotivește și se luptă cu cugetarea cea duhovnicescă care gîndește cele nematerialnice; și dinprotivă cugetarea cea duhovnicescă stă împotriva celei pămîntești și împătimașă. Deci Apostolul aicea dicе că este luptă între cugetările cele bune și între cele rele vederată, și nu între trup și suflet, căci a voi omul binele său răul, sau a nu-l voi, acesta se naște dela cugetarea sufletului celui cuvîntăresc, și nu de-a dreptul dela suflet sau dela trup. Pentru aceasta duple urmare dicе Pavel «că nu cele ce ați voi, și să le faceți acelea, pentru-că trupul însuși de sineși și duple ființa sa, împreună lucrător și ajutător este sufletului și nu împrotivitor; și iarăși sufletul împreună ține pre trup și face tot chipul și pătimește pentru ca să nu-l lase, pentru acesta și când se desparte de trup prin mörte, simte durere și se întristeză. Deci cum ar fi acestea una altea protivnice, când aū atăta tinere și compătımire și atăta iubire și apropiere între dinsele²⁾?

Iar sufletul poștește împotriva trupului cu faptele cele bune. Pentru aceasta dicеa Avva Ahilevs, că pofta ce rea este în om un demon vrășmășuitor, sau o unealtă a demonului.

¹⁾ Intr'un glas dicе și Teodorit tâlcuind acesta: „trup dicе pre pornirea socotinței cea spre mai rău; iar duh dicе pre darul cel ce locuește în cel credincioși, că acesta povățuește pre suflet spre cele mai bune. Și cum este cu puțință a birui pre patimile trupului? Ca nu cele ce ați vrea, acelea și a le face, a nu urma cugetărilor celor necuviincioșe, în loc de a le birui pre acelea, avînd împreună lucrători pre darul Duhului“. Iar sfîntul Ciril al Alexandriei la dicerea acesta a lui Pavel adauge dicînd: „Ci biruind trupul, rușinat se face și înverșunat cel biruit, și mai spurcat decăt tot noroiul cel puturos. Iar biruindu-se el și dănd loc duhului, strălucesc și vrednice de laudă se fac cununile celor ce biruesc, că îndată vor fi mai pre sus de prihănire, și de totă pângăriciunea cea prea necuviincioșă, și de laudele cele dintru acestea împodobiți“ (Vor. XVIII la pasha).

²⁾ Așa trupul omenesc dela călcarea de porîncă a lui Adam s'a stricat, și fiind-că cu îndulcire se sémănă și se zemislește și hrănindu-se se crește, pentru acesta tot-de-una se plēcă către îndulcire și către îm-

18. Iar de vă purtați cu duhul, nu sînteți supt lege.

Ori-carele are pre duhul lui Dumnezeu, adică pre Darul Sfîntului Duh în sufletul său, acela stinge pre poftele cele rele; și cîla ce se va sloboși de poftele cele rele, acela nu mai are trebuință de sfătuirile și de învățăturile Legei Vechi, nici mai este supus ei; precum de pildă, ori-carele nici se mînie asupra fratelui său, cum mai are trebuință acesta de lege, care poruncește să nu ucidă cine-va? Căci uciderea este ispravă a mîniei, și cîla ce nici poștește în inima sa cum ar mai avea trebuință de lege, ca să-l învețe să nu curvescă? Căci curvia este odrăslă a poștei; și acesta apucînd mai înainte, pre poftă o a smuls din rădăcină, și împreună cu dinsa a smuls și odrasla rădăcinii; care acesta și într'alt loc o a șis acestasî Apostol, că: «Dreptului nu i se află pusă lege» (I. Timotei, I, 9). Cuvintele acestea însă se vede că le dîce Pavel spre lauda Legei Vechi, fiind-că rînduiala ce o are acum la noi hristianii, Duhul, acesta o avea legea la Evreii, pentru-că ea îi povățuia duple puterea ei, cînd avea vremea ei, și era în starea cea mai bună. Decî cum, dîce, acum voi Galatenii vă supuneți iarăși lelei ceii povățuitoare de copii, și lăsați pre Duhul Darului, care face deplinii în duhovnicésca vîrstă? Că acesta este asemenea, ca cum de ar fi cine-va filosof, și s'ar duce căutînd pedagog și dascăl de gramatică, pentru ca să paradosésca literile cele dintău a, b....

19. Iar saptele trupului arătate sînt: care sînt curvia, preacurvia.

Faptele, dîce, ale proalegerii omului ceii trupesti și pămîntesti și stricate sînt acestea, din care se cunoște proalegerea

pămîntore poftă; dar însă fără a pămîi mai întău gîndul și a se învoi spre îndulcire, trupul de-sineși nu pôte a birui pre gînd și pre suflet și a-l sili ca să facă păcatul; drept aceea la tôte patimile poștei, cel întău pămîitor este gîndul, duple Mar. Grigorie al Tesaliei (în scrisorile cele către Xeni). Pentru această vedem și la copilașii cei mici, că deși mădulările cele născătoare ale lor se mișcă, dar fiind-că nu pătîmește mîntea lor, și nu se îndulcesc în patimă, cu nepătîmire se mișcă acelea, și numai spre întărirea firei, nu spre îndulcire, duple acest dumnezeesc Grigorie (Tij). Drept aceea, acesta vrînd Pavel a o arăta dîce aiurea: „Făcînd voile trupului și ale gîndurilor” (Efes. II, 3). Ca să încheem dar totul, dîcem, trupul nu este de-a dreptul împotiva duhului, fără numai prin mijlocirea și prolovirea cugetului celui împătîmas, și de-a îndărătui: nici duhul este împotiva trupului. Și asemenea este acesta cu dîcerea aceea: „Ved însă altă lege în mădulările mele, care se luptă împotiva legei mîntei mele, și robîndu-mă pre mine lelei păcatului celuia ce este în mădulările mele” (Rom. VII, 23). Și veți îalcuirea acestia și supținsemnarea. Veți încă și supținsemnarea dîcerei: „Să nu dați loc diavolului” (Efes. IV, 27).

cea de acest-fel trupescă, adecă este curvia și preacurvia; se deosebește însă curvia de preacurvia, căci curvia este când cade cine-va cu femei fără bărbat, iar preacurvie când cade cu femei ce are bărbat.

Necurăția, înverșunarea.

Chipuri rușinoase de păcate trupesti, înțelege aicea ghicitoarește Apostolul, cu numirile a necurăției și a înverșunării, care chipuri nici a voit a le dice anume, pentru rușinarea lor¹⁾.

20. Idolo-služirea, fermecătoria, vrăjbile, gâlcevile, pizmile, mâniile, întăritările, dezbinările, eresurile.

21. Zavistiile, uciderile, bețiile, benchetuirile și cele asemenea acestora, cari mai înainte spun vouă²⁾, precum și mai înainte v'am spus, că cei ce fac unele ca acestea, împărăția lui Dumnezeu nu o vor moșteni.

Răspundă acum nouă cei ce clevesc și prihănesc pre trup ca pre un rău, fie precum vreți voi, că înverșunarea și curvia sînt păcate ale trupului, iar eresurile și vrăjbile și gâlcevile și întăritările că sînt păcate ale trupului? În cât arătat este că acestea sînt fapte și isprăvi nu ale trupului, nu ale sufletului, ci ale proalegerii omului ceii stricate și pămîntești, căci de ar fi păcatele acestea firești și întăritore ale trupului, cum ne ar lipsi de împărăția cerurilor și ne-ar pricinui munca iadului? Că munca și cununile nu se dau pentru patimile cele firești și neprihănite ale trupului, ci pentru păcatele sau faptele bune cele de proalegere și de voe. Încă și după alt chip de ar fi fost patimile și păcatele de sineși ale firei, și nu ale relei voine și proalegeri, nu ar fi dis Apostolul: cei ce le fac pre ele, ci ar fi dis: cei ce le pătinesc; căci a face cine-va, arată proeresis (libertate) și voe fiind-că orî ce face omul, cu proeresis adecă cu proalegere face. Vrășmășie însă dice aicea Apostolul pre cele ce se fac cu nedreptate; pentru-că sînt și vrășmășii drepte, care se fac pentru credință improtiva păgânilor

¹⁾ Iar Mar. Vasilie întrebat fiind ce este necurăția și ce este înverșunarea? A răspuns: pre necurăție a arătat legea, întrebuițînd numirea la cele fără de voe întîmpiatore din firésca nevoe; iar înverșunarea mie mi se pare că o arată prea înțeleptul Solomon numindu-o dezmerdare și neputare de grijă (Pild. XIV, 24). Că înverșunarea este o aședare ce nu are sau nu poartă durere nevoitoare, precum și neînfrînarea este aședarea ceea ce nu are stăpînire asupra supărătoarelor induciri (Hotăr. 67 pre scurt).

²⁾ Diceră: „Care mai înainte le spun vouă, se vede că este de lipsă, că pôte lipsește din afară „pentru” adăcă „pentru” care mai înainte v' am spus, precum și mai înainte v'am spus, că cei ce fac unele ca acestea, și cele-l-alte.

și a ereticilor, și împotriva diavolului, și asupra celor ce calcă dreptatea și drépta judecată¹⁾. Iar zavistii, ăice zavistuirile și pizmele, pentru-că este și zavistie bună, care se ăice și rivnă, când cine-va rivnind urmăză celui ce face bunătatea și fapta bună, și bine a pus eresurile în urma întăritărilor²⁾ și a împerecherilor, pentru-că fiește-care întăritare se face din prigonire, fiind-că voește a'și întări voea, saū socotela sa fiește-carele prigonitor și filonic și pentru a'și întări voea sa cea rea, în sfîrșit după toate alcătuește și eres. Și uciderea încă se naște din pizmă, așisderea și benchetuirile, adegă zevkurile și curvestile și ocăritorele cântările cele ce se fac năptea, și jocurile din beție se fac. Pentru acésta Apostolul a pus mai întăiu pricinile și rădăcinele, și apoi odraslele cele ce se nasc dintr'insele. Decī toți, ăice, cei ce fac relele cele de mai sus ăise, cad adegă din împărăția lui Dumnezeu întocmai și cei ce fac pre cele mici din acestea, și cei ce fac pre cele mari, munca însă deosebită o aū, precum am ăis la cea I-a către Corint., Cap. VI, stih 9—10.

22. Iar rodul Duhului este dragostea, bucuria, pacea.

Faptele cele rele se născ dela înșine noi ômenii, adegă dela singură înrăutățita socotință și proalegerea noastră, pentru acésta și Apostolul le-a numit fapte ale trupului. Incă le-a numit fapte și pentru-că aū nelesnire și greutate spre a se face, pentru-că lucru saū faptă, va se ăică cu anevoe și greu, iar cele bune și vîrtuțile nu aū trebuință numai de sîrguința noastră, ca să se facă, ci aū trebuință și de ajutorul și împreună lucrarea lui Dumnezeu. Pentru acésta și roduri pre acestea le-a numit ale Sfîntului Duh, fiind-că de noi se pune și se sădește sēmēnța faptelor bune, care este buna socotință și proalegerea noastră³⁾. Și pune Pavel mai întăiu pre rădăcina tuturor bunătăților și a

1) Pentru acésta, aceșai Apostol a ăis ațurea: „de se pôte din partea voastră cu toți ômenii să aveți pace“ (Rom. XII), precum este aratat după Icumenie că se întēplă une ori a nu fi cu puțință acésta.

2) Iar ce este gâlceava și întăritarea am spus la Cap. XII al celei a II-a către Corinteni la stih 20, și veți acolo.

3) Iar cum că nu numai sfîrșitul vîrtuților și al bunelor lucruri, ci și începutul lor se naște din dumnezeescul dar, veți la supînșemnarea ăicerei: „Că Dumnezeu este cela ce lucrăză întru noi, și pre a voi noi și prea a lucra“ (Filip. II, 13). ăice însă Teodorit la tălcuirea aceste ăicerei că: „De ar fi fost numai ale trupului acestea (patimile, adegă cele mai sus ăise) trebuia a se arăta și lucrările sufletului, ci nu le-a pus. Arătat dar este că trup a numit pre cugetarea cea trupească adegă pre pornirea sufletului cea spre mai rău, iar duh numește pre darul cel dat pentru acésta și rod al duhului numește pre dragoste, și pre bucurie, și pre cele-l-alte, că acela cu sufletul împreună lucrând, fiește-care din acestea se isprăvește“.

virtuților, pre dragoste, apoi pre bucurie; pentru-că cela ce iubește tot-de-una se bucură, nu numai când i se face bine de fratele său, ci și când de către el i se face vre un rău; pentru-că cu mijlocirea dragostei socotește făcător de bine al său pre cela ce îl face rău, și se bucură întru Dumnezeu fiind-că toate le face și le suferă pentru Dumnezeu, și pentru acesta se veselește cu buna conștiință ce are; și iarăși cel ce are dragostea și bucuria, acela este în pace cu sufletul și cu inima; pentru-că nici înlăuntru se turbură de cugetări, nici de omeni sau demoni cei ce pre din afară îl supără. Și de se întemplă a vrășmăși pre cine-va acela, carele are dragostea și bucuria nu vrășmășește pre om, ci pre răutatea omului, iar pre om îl iubește ca pre un frate al său, și pentru folosul aceluia arată că are vrajbă cu el, că cu vrajba sa cea vedită să-l facă să se îndrepteze¹⁾.

Indelunga răbdare, bunătate, facerea de bine, credința blândețea, înfrânarea.

Indelunga răbdare după acesta se osebește de blândețea la Sfânta Scriptură, căci: «Cel îndelung răbdător este mult întru înțelepciune», precum dice Parimiastul (Pild. XIV, 31), fiind-că nu da în grabă cuvincioasă pedepsă celui ce greșește, ci cu zăbavă și cu îndelungată vreme; iar cel blând lăsat desăvârșit greșela ce-l fac; precum Moisi pentru ca să erte desăvârșit greșela și prihănirea ce o a făcut asupra sa fratele său Aaron și sora sa Mariam, pentru acesta s'a numit mai blând decât toți oamenii pământului: «Și au grăit, dice, Mariam și Aaron asupra lui Moisi, pentru femeia lui etiopénca, pe care o a luat Moisi, că a luat femei etiopénca, și a zis: au numai singur lui Moise a grăit Domnul? Au nu a grăit și nouă? Și a auzit Domnul. Și omul Moisi blând foarte fiind, mai mult decât toți oamenii

1) Pentru acesta și dumnezeescul Chrisostom tâlcuind dicerea acesta a lui Pavel dice: „Vezi, rogu-te, scumpătate de dicere și urmare de învătătură: mai întâiu a rânduit pre dragoste și, atuncea a pomenit de cele-l-alte; a pus rădăcina și atuncea a arătat rodul; a așezat temelia și atuncea a adaus zidirea; dela izvor a început și atuncea a venit la râuri, că nici pricina bucuriei nu poate veni mai întâiu, de nu se va arăta rădăcina dragostei, nici cu bunătatea păceii putem a ne împletici, de nu vom socoti mai înainte ca ale noastre pre cele ale apropielui“. Și iarăși: „Dragostea este rădăcina, și izvorul, și maica tuturor bunătăților, fiind-că, ca o rădăcină odrăslește nenumărate ramuri de faptă bună și ca un izvor revarsă multe ape și ca maică înăuntru în sinurile ei strânge pre cei ce alergă la dinsa“. Drept aceea și înțeleptul Pselos a zis în stihurile cele lămbicești despre fapta bună și despre răutate: „și i-au izvor și împrejur curg că toate virtuțile le strâng împrejur“. Pentru acesta și unii etimologhisesc numirea dragostei dela dicerea „aduce“, adică stăpânește, orî și poartă în sineși pre toate faptele bune.

cel-ce sînt pre pămînt» (Numer. XII, 1). Iar bunătatea este mai obştească decît facerea de bine (adecă mai preste tot cuprîndetóre), fiind-că bunătatea Domnului este întinsă preste toţi, dupre ceea ce ăice: «Bun este Domnul intru tóte» (Psalm. CXLIV, stih. 4). Iar facerea de bine a Domnului numai celor vrednici le face bine, dupre cea scrisă: fă bine Dómnne celor buni (Psalm. CXXIV, stih. 4)¹⁾. Iar credinţa, ăice aicea Apostolul, nu pre cea simplă, şi góia credinţa din auđ, ci pre cea teoreticéscă şi numită înipostatnică²⁾ şi care este dar şi rod al Sfîntului Duh, care strămută munţii, precum a ăis Domnul, şi care crede fără îndoială, că cele neputinciose la ómeni, putinciose sînt la Dúmneđeu. Iar în urma tuturor s'a pus înfrînarea, care este depărtare, nu numai de mîncările şi bēturile cele îndulcitóre, ci şi de tot alt cuvînt reū şi lucru reū şi faptă rea³⁾.

23. Impotriva acestora nu este lege.

Pentru ce 'o ăice acésta aicea Pavel? Că sufletul cela ce a dobândit pre rodurile cele mai şus ăise ale Sfîntului Duh, acela nu mai are trebuinţă de sfătuirile legii, pentru-că s'a făcut mai înalt decît legea. Precum şi caii cei ce sînt iuţi la drum şi grabnici, aceia au aū trebuinţă de biciū şi de bătae pentru ca să umble mai iute. Nu lepădă nici aicea Pavel pre

¹⁾ Intr'un glas tălcuşte şi Mar. Vasilie pre bunătatea şi pre facerea de bine în Hotăr. 14 pre scurt, de unde şi Teofilact a tras tălcuirea acésta, ăicēnd Sfîntul Vasilie: „Mai lată socotesc a fi bunătatea intru lucrarea celor ce aū trebuinţă ori şi cum de dînsa, şi mai strînsă pre facerea de bine, împreună întrebuiţînd cuvintele dreptăţei intru facerile de bine.

²⁾ Despre credinţa acésta înipostatnică veđi la Cap. V stih. 7 al celei II către Corinteni.

³⁾ Mar. Vasilie aşa hotărăşte pre înfrînare ăicēnd: „Hotărărea şi canonul înfrînării însă acesta este, ca nici către hrană, nici către reaua pătimire a trupului a ne uita, ci a fugi intru amēndouē de nemēsurare, ca nici mult îngrăşidu-se (trupul) să se turbure, nici făcēdu-se bolnăvicios să se slăbēscă dupre lucrarea poruncilor; că din amēndouē acestea, întocmai se face vătămare sufletului“ (în Ascheticescul cuvînt). Veđi însă, iubitule, că Apostolul aicea a pus rodurile acestea ale Duhului, pre unul dupre altul, fiind-că virtuţile se spānzură una de alta. Pentru acésta a ăis Mar. Grigorie Nisa: „Đic încă şi cei ce le-aū cercetat cele de acest fel, că virtuţile (adecă faptele cele bune) nu se rump una de alta, nici este cu putinţă a se apuca cine-va de o virtute dupre amărūnţitul cuvînt, şi a nu se atinge şi de cele-l-alte; ci celuia ce i-ar veni o virtute, de nevoe urmēză şi cele-l-alte“ (despre Feciorie Cap. XIV). Đice încă şi Mar. Macarie: „Cunóşteţi, iubiţilor, că tóte virtuţile sînt legate una de alta; căci ca un duhovnicesc lanţ una de alta se atárnă: rugăciunea de dragoste, dragostea de bucurie, bucuria de blāndeţe, blāndeţea de smerenie, smerenia de slujire, slujirea de nădejde, nădejdea de credinţă, credinţa de ascultare, ascultarea de prostime“ (Vor. 40 Cap. I).

lege ca pre o rea, ci o lasă ca pre o mai josită decât filosofia și decât virtuțile, care le dă Sfântul Duh; și acesta este unită cu ceea ce dice Pavel aiurea: «Dreptului nu este pusă legea» (I Timot. I, 9). Că de prisos este legea la cei ce isprăvesc fapta bună, duple Teodorit.

24. Iar cei ce sînt ai lui Christos trupul și-au răstignit împreună cu patimile și cu poftele.

Ca cum ar fi dis cine-va lui Pavel: și carele este acela ce a isprăvit și a dobândit rodurile cele de mai sus ale Sfîntului Duh, ce le-ai dis, o fericite Pavle? La acesta dar răspundînd dice, că le-au dobândit pre acelea, cei ce sînt ai lui Christos, adecă cei ce sînt apropiati și parte a lui Christos, pentru-că acela și-au răstignit trupul, adecă au omorît cugetarea trupului (și nu s'au omorît adecă pre sineși, fiind-că cum dic părinții, Domnul voeste să fim noi omoritori de patimi și nu omoritori de trup); căci să nu înțelegi aicea, că dice Pavel pre ființa și firea trupului, ci pre cugetarea cea trupescă și pămîntescă și pătimașă, precum mai înainte a dis. Drept aceea nici patimile părții celî mîniitoare să fie vii întru noi, nici poftele și îndulcirile, ci și acestea și acelea împreună să fie răstignite și omorite. Sau și patimi prost numeste pre faptele și lucrările cele împătimașe, măcar din mînie de s'ar naște, măcar din pofță¹⁾. Deci nu dice numai să omorîm faptele și lucrurile cele împătimașe, ci și poftele și plecările și gusturile cele ce sînt în inimă, cari sînt începuturi și rădăcini ale faptelor și ale lucrărilor.

25. De viețuim cu Duhul, cu Duhul să și umblăm.

Fiind-că a dis, că atîta este puterea Sfîntului Duh, și acestel sînt rodurile ce le dăruiește, să viețuim dar și noi hristianii

¹⁾ Iar Climent Stromateul în Cartea a V-a a Suptînchipuiriilor, așa tâlcuește dicerea acesta dicînd: „Apoi ca să nu dică: și cine le face acestea? Dice: Aceștia sînt cari le fac acestea, cei ce pre trupul lui Christos, adecă trupul lor (că trup al lui Christos este trupul nostru) l-au răstignit, și ôre-cum l-au omorît despre patimile cele trupești; și nu numai trupul l-au răstignit spre a nu lucra patimile, ci și pre inșeși patimile le-au răstignit spre a nu se lucra de dînșii". Inșă duple tâlcuirea acesta, dicerea „iar“ este de prisos unde se dice „iar cei ce sînt ai lui Christos“, orî și așa „ce dice unul cîte unul felul virtuței?“ Că sînt unii cari s'au răstignit pre sineși, în cît a nu lucra ei patimile, au răstignit încă și patimile, atîta în cît a nu lucra ele întru dînșii; asemenea este cu aceea ce dice: „Mie lumea s'a răstignit și eu lumei“ (Gal. VI, 14). Se înțelege dar acesta: „Iar cei“ așa: aceștia sînt pre cari i-am dis, cari trupul lui Christos l-au răstignit, și cele-lalte. Dice înșă și sf. Chiril Alexandr. tâlcuind dicerea acesta: „Că sînțit cuvîntîcîsă este viața celor în Christos și afară de patimile cele trupești și de necurăția cea pămîntescă“ (Cart. I din tâlcuiri).

întru Duhul, și cu singur Duhul se umblăm, adică să urmăm și să ne îndestulăm; că acesta însemnează dicerea: «să umblăm» în loc de: să ne îndestulăm cu puterea Duhului, și să răstignim și noi trupul nostru împreună cu patimile și cu poftele, și să nu căutăm altă adăogire dela Legea cea Veche; așa înțocmai tâlcuește dicerea acesta și înțeleptul Fotie.

26. Să nu fim măriți în deșert, unii pre alții întăritând, unii altora pizmuind.

Cu aceste cuvinte arată Apostolul, că cei ce au fost amăgiți pre Galateni, și i-au înduplecat a se tăia împrejur, s'au pornit din iubire de slava deșartă; pentru-că acesta este începutul și pricina tuturor relelor. Iar dicerea: unii pre alții întăritând, este când cine va dice protivnicului său acestea: de ești puternic vii să facem acesta. Iar fiind-că pizna se naște din slava deșartă, pentru acesta Apostolul oprește acesta¹⁾.

CAP. VI.

1. Fraților, de va și cădea vre un om în vre o greșală, voi cei duhovnicești îndreptați pre unul ca acela cu duhul blândețelor.

Fiind-că între Galateni se aflau mulți, cari arătându-se că certă și canonisesc pre cei ce cădeau în păcate, își izbândeau patimilor și ținerii minte de rău, ce aveau asupra aceloră, îndemnați fiind la acesta de iubirea de stăpânire; pentru acesta Pavel aicea dice, că de și va cădea cine-va, adică de s'ar răpi și s'ar amăgi de diavolul, și bântuindu-se și luptându-se de dinsul ar cădea în vre un păcat, voi cei duhovnicești îndreptați-l, adică nu-l pedepsiți și nu-l certați, ci îndreptați-l cu duhul blândețelor. Și nu a ținut: cu blândeță, ci cu duhul blândețelor, pentru ca să arate cu acest cuvânt, că a îndrepta cei duhovnicești pre păcătoși cu blândeță, acesta este plăcută Duhului celui Sfânt. Și pe lângă acesta, pentru ca să arate, că însușirea duhovnicescului dar este, a îndrepta pre păcătoși cu blândeță. Și Teodorit așa tâlcuește dicând: îndreptați și întăriți și pliniți cea de lipsă.

Păzindu-te pre sineți nu cum-va să cați și tu în ispită.

¹⁾ Teodorit însă așa tâlcuește acesta dicând: „Slava deșartă și pizma desbinarea aceea le-a făcut, că poate cei ce erau întăriți în credința lui Christos, adesea-orî prihănind pre cei ce s'au fost clătiti din credință îi îndemna pre aceia spre prigoniri și lupte. Pentru acesta sfătuește Apostolul pre cei tari în credință să dea mână de ajutor celor ce s'au clătiti în credință și s'au plecat la Legea Veche.

Pentru a nu se mândri cel ce îndreptăză pre altul, pentru acesta mai înainte îl păzește pre el Apostolul cu aceste cuvinte. Vezi, dice, și tu, și păzește-te pre sineți, nu cum-va și însuși să cazi în acele păcate și patimi ale aceluia pre care le îndreptezi, pătimind ispită și răboiū dela diavolul. Cu cutezare și cu arătare a dis acesta: «tu» pentru ca să arate cu dicerea acesta pre neputința omenescă, adecă nu cum-va să te ispitești de diavolul și tu, om neputincios fiind, și schimbăcios, și supus în aceeași neputință a firei; pentru acesta să compătimești cu neputinciosul fratele tău și rănitul.

2. Purtați sarcinile unul altuia.

De vreme ce cel ce este om nu este cu putință a nu păcătui, pentru acesta sfătuește aicea Apostolul a nu iscodi hristianii, și a cerceta cu deamăruntul greșelele fraților lor, ci a le suferi, ca iarăși și pre ale lor greșele să le sufere alții¹⁾.

Și așa să depliniți legea lui Christos.

Nu a dis să pliniți, ci să depliniți, adecă de obște toți voi să pliniți legea și Evanghelia lui Christos, suferind unul pre altul și purtând greșelele lui, adecă ori care frate este iute pornit și grabnic la fiește-ce lucru, să sufere pre cel leneș și zăbavnic; asemenea și fratele cel zăbavnic să rabde multa grăbire a celui iute, și așa nici cel iute va păcătui suferind zăbava fratelui său, nici cel zăbavnic suferindu-se de cel grabnic. Deci cu un chip ca acesta dând mână de ajutor unul altuia, depliniți unul prin cel-l-alt legea lui Christos, căci făcând acesta depliniți și isprăviți fapta bună aceea, ce lipsește dela fratele nostru, purtând și suferind metéhna (defectul) aceluia. Încă și duple alt chip se înțelege acesta: că însușire a dragostei este a purta greutatea unul altuia, și dragostea iarăși este plinire a tuturor poruncilor lui Christos: «Că de mă iubiți, dice Christos, poruncile mele păziți» (Ioan XIV, 15). Și iarăși: «Acesta este porunca mea ca să vă iubiți unul cu alții, precum v'am iubit eu pre voi» (Ioan XV, 12)*.

¹⁾ Iar Mar. Vasileie întrebat fiind ce este dicerea „purtăți sarcina unul altuia și așa veți plini legea lui Christos?” Răspunde: „Greū, adecă sarcină, este păcatul și trage pre suflet la fundul iadului; pre care să-l ridicăm unul al altuia și să cuprindem spre întorcerea dragostei pre cei ce păcătuiesc. Iar a purta este în loc de a ridica, obicinuită dicere a se întrebuința și de cei localnici, precum de multe ori însumi dela mulți am auzit, că legea lui Christos deplinim aceluia ce a dis: „Nu am venit să chem pre cei drepți, ci pre cei păcătoși la pocăință”, și nouă le-guindu-ne, că de va greși fratele tău, dice, mergi, muștră-l pre el; de te va asculta ai dobândit pre fratele tău” (Hotar. 177 pre scurt).

*) Teodorit însă dice: „Că lege a lui Christos a numit pre dragoste Apostolul, căci glas al lui Christos este acesta: „Poruncă nouă dau vouă

3. Că de se pare cui-va a fi ce-va, nimica fiind, pre sineși se amăgește.

Iarăși Pavel aicea oboră și în prăpastie aruncă pre mândrie și pre slava deșartă, pentru-că cu cuvintele acestea arată, că celuia ce i se pare a fi ce-va mare, acela nu este nimica; pentru-că arată semn arătat al neputinței sale acesta a socoti, că este ore-care lucru mare, și cu acesta nu amăgește pre alt cine-va decât pre sineși.

4. Fapta sa însă cerceteze-o fiește-carele și atuncea nu-mai întru sineși va avea laudă și nu întru altul.

Cerceteze, dice, fiește-carele faptele sale (că acesta însemnăză dîcerea: cerceteze-o) nu cum-va face faptele sale acestea cu slavă deșartă ori cu fățarnicie, sau pentru vre un alt ore care sfîrșit și pravăț (scop) lămesc și omenesc și nu pentru singur Dumnezeu; și atuncea când se va afla pre sineși nevinovat de acestea și fără prihană, să nu se laude împotriva celui-l-alt frate al său, ci de este așa neînfrînat și pățimaș, și nu pôte a-și smeri cugetarea sa, aibăși măcar lauda acesta singur întru sineși; adecă însuși cu sineși asemănându-se, socotescă-și fapta sa cea de astă-đi mai bună decât cea de eri, și fălăscă-se întru bunătatea sa. Acestea însă le dice Pavel duple compo-gorire și nu duple amănunțime și legiuire; adecă făcend pogorămînt la neputința Galatenilor dice acestea, pentru ca să pôtă cu acest chip a tăia încet încet patîma de a se lăuda desăvirșit; că cel ce obîcînueste a nu se lăuda împotriva fratelui său, precum fariseul se lăuda asupra vameșului, și a celor-l-alți ômeni dîcend: «Nu sint ca cei-l-alți din ômeni» (Luca XVIII, 11) acesta în curând se va lăsa de a se făli și întru sine-și.

5. Că fiește-carele greutatea sa va purta.

Ce te luați tu hristiane împotriva fratelui tău? Și te albi pre tine mai mare decât cela-l-alt? Că și tu și acela veți purta sarcinile vîstre; și atunci în ziua judecăței se va cerca lucrul al fiește-cărui, ori de va fi bun, ori rău; în căt, fiind-că și tu ai sarcini și greutăți de pécate, nu te lăuda că ești mai pre sus decât cela-l-alt, nici te mândri întru sineși pentru faptele cele bune ce le faci¹⁾.

ca să vă iubiți unii pre alții" (Ioan XIII, 34). Iar Coresie dice: „Că purtăm greșéla fratelui nostru, nu numai suferindu-o, ci și îndreptându-o prin cuvînt, precum a đis și Mar. Vasilie, și rugându-ne către Dumnezeu pentru dînsul”.

1) Dumnezeu-scul Ieronim aicea se nedumerește și dice: „Că Apostolul a đis mai înainte: „purtați sarcina unul altuia”, iar aicea cum dice, că fiește-carele își va purta sarcina sa? Că acestea sint împotriva una

6. Impărtășească-se însă cel ce se învață cuvîntul de toate bunătățile cu cel ce învață.

Aicea voroveste Pavel pentru învățator, și dice că cei ce se învață, trebuie a împărtăși pre învățătorii lor, nu cu un lucru bun, ci cu toate cele bune, adică a da lor și mîncări, și băuturi, și îmbrăcăminte, și cinste, și dragoste, și cele-l-alte; fiind-că cei ce se învață, mai multe iaă dela învățătorii lor de cît ei; căci în locul celor vremelnice și pămîntești bunătăți, ce dau lor, ei primesc dela dînșii vecinice și cerești, prin învățătura lor cea cerască și prin dumnezeescul cuvînt. Pentru această Pavel lucrul acesta împărtășire și cumînicație îl numește; pentru-că întru aceeași vreme ce dă ucenicul și hristianul cela ce se învață învățătorului său, se împărtășește și el și primește dela învățătorul său. Pentru ce pricină însă a rînduit Christos a se hrăni învățătorii dela ucenicii lor, că a dîs cum că: «Vrednic este lucrătorul de hrana sa» (Mat. X, 10)? Pentru 4 pricină: întâi pentru a nu se mândri mult învățătorii, ci a avea smerita cugetare, fiind-că au trebuință și ei de ucenicii lor; al doilea pentru a se îndeletnici cu totulul tot, întru singur cuvîntul lui Dumnezeu și la învățatură, și a nu resgândi și a cheltui vremea spre a purta grijă pentru hrana și trebuința trupului lor; al treilea ca ucenici și cei ce se învață, cu buna cunoștință și cu mulțămirea ce arată către învățătorii lor, să se învețe a se face bine mulțămitori și către cei-l-alți omeni; și al patrulea, ca însiși ucenicii să nu se rușineze, de ar fi săraci, și ar cere dela alții cele de trebuință ale lor; de vreme ce însiși învățătorii lor sînt asemenea săraci, și cer dela alții cele de trebuință și de nevoie.

7. Nu vă amăgiți, Dumnezeu nu se batjocurește; că ori ce va semăna omul, aceea va și secera.

8. Că cela ce sîmînă în trupul său, din trup va secera stricăciune; iar cela ce sîmînă întru Duhul, din Duhul va secera viața vecinică¹⁾.

altea. Deslegând însă nedumerirea, dice: Că ceea ce a dîs, purtați sarcina unul altuia, o a dîs pentru vremea cea de față, că aicea se cuvine se purtăm unul altuia (adecă să suferim) greșela; iar acesta ce dice aicea, o dice pentru vîcui viitor, că acolo fiește-carele își va purta sarcina sa, și pre nimenea va avea ca să-l ajute (la Coresie).

¹⁾ Mar. Vasile duh înțelege aicea pre Duhul cel Sfînt, dîcînd așa: „Asemenea încă am apucat a ținea și despre Duhul, că la multe locuri se află pus cum este: „Că cela ce sîmînă, dice, întru Duhul, din Duhul va și secera viața vecinică” (Cap. V, despre Sfîntul Duh). Și acesta sf. Părinte tâlcuind dîcerea aceea a lui Isaia: „Voiu trimite ca pre niște tîrătore pre pămînt” (Isaia XVI, 1) dice: „Că cela ce sîmînă în trup, se asemînează cu șerpele, carele s'a osîndit să mînînce pămînt

Fiind-că de multe ori urmăză de prihănesc mulți pre învățătorii lor, că ar fi ómenî de viață rea, îi trec cu vederea și nu-î hrănesc, nici îi ajută săraci fiind și avënd trebuința de ajutor; pentru acesta Pavel a dis mai sus despre acesta, că are să dică și de aicea înainte când dice: «Iar făcënd binele, să nu ne pară rău», ci și acum aicea arată, că ucenicii și hristianii cei ce se învață, se cuvine a nu se scumpi către învățătorii lor cei ce îi învață cuvîntul lui Dumnezeu, fiind-că cheltuelile ce se fac la acela, se fac în lucru sfințit și duhovnicesc; și asemănând Apostolul cheltuelile, cari le fac óre-cari la lucrurile cele trupesti și lumești, cu cheltuelile acelea ce le fac în cele sufletești și duhovnicești, dice, că de-’ți cheltuești, tu hristiane, bogăția ta la trup, adecă gătind mese și mîncări și bîuturi și mezelicuri pîntecelui, și sémēni banii tîi în beție și în desfătare și în multele mîncări, să știi că în ziua morței tale vei secera din sémēnța acesta, stricăciune și putrejune; pentru-că acestea aũ să se strice și aũ să se putrezescă împreună cu trupul tîu, și nu numai acesta, ci și în ziua judecăței vei secera rușine, și necinste, și muncă. Iar dacă din protivă vei cheltui bogăția ta întru Duhul și pentru suflet, sémēni acesta în lucru duhovnicesc, făcënd milostenie la toți, și viețuind viață cu întreaga înțelepciune, să știi că în ziua judecăței vei secera viața vecnică. Fiind-că Dumnezeu nu se ia în ris, nici se amăgește, ci va da fiește căruia duple faptele lui, precum dice Solomon: «Cela ce a făcut răsufierea tuturilor, acela știe tóte, carele va răsplăti fiește căruia duple lucrul lui» (Pild. XXIV, 12) Pentru acesta, dice, mai bine este a cheltui tu, hristiane, banii tîi în lucruri duhovnicești, cu care împreună se cuprinde și ajutorul în tótă viața lui, dacă cine-va rămâne în pămēnt, și se asemēneză șerpelui, pentru care s’a dis că pămēnt vei mîncă întru tóte zilele tale» (Facere III, 14). Acesta se trimite ca cele tărătóre; și pămēnt mănîncă cela ce sémēnă în trup, și din trup seceră stricăciunea“. Și iarăși acestași tâlcuind acesta: „Și se vor veseli înaintea ta, ca cei ce se veselesc în vremea secerișului” (Is. IX, 4) dice: „Că ce sémēnă omul, aceea și va secera; deci în ziua răsplătirei, cei ce aũ primit cuvîntul și aũ făcut rod, duple analoghia celor ce aicea s’aũ sémēnat de dinșii luând dela dreptul judecător răsplătirile, se vor veseli, ca cei ce se veselesc în vremea secerișului și în ce chip se veselesc cei ce împart prázile; cei ce se veselesc în vremea secerișului, adecă, din ostenelele lor își aũ începuturile veseliei; iar cei ce se îmbogățesc din prăđi, nápraznic priimesc prilegiul bogăției“. Și tâlcuind încă dicerea: „Norodul meu, ispravnicii voștri vĕ spicuesc” (Is. III, 12) dice: „Că ceea ce sémēnă omul, aceea va și secera, deci cela ce sémēnă întru Duhul cu îmbelșugare și cu vrednica de cuvînt împărtășire milostenia, buna îndurare, rugăciune, dreptate, lacrima neîncetată; acesta sémănând cu lacrimi, cu bucurie va secera, luându-și mănunchiile pocăinței, ca să plătescă tótă datoria ispravnicului” (adecă celui rînduit asupra muncilor).

cel către învățători și împărțirea, de cât să-î cheltuești în indulcirile cele trupesti, care nu numai se strică ele, ci și trupul tău îl strică, și sănătatea ta, pentru-că din indulciri și din desfătări, urmăzează mai de multe ori bôle ale trupului, de multe ori și morți încă ¹⁾).

9. Iar binele făcându-l să nu slăbim, că în vremea o-sebită vom secera neostenind.

Acum aicea mai curat arată Apostolul, că măcar deși ar fi răi ômenii cei ce cer milostenia noastră, noi nu se cuvine a slăbi și a ne părea rău, adecă să ne ôstenim de a face bine lor, dîcînd însă că nu se cuvine a slăbi, arată că se cuvine și a da milostenie, și a o da cu îndestulare și în tîtă vremea. Apoi fiind-că mare lucru se cere să facă hristianii, adecă să miluiescă și cu îmbelsugare și tot-de-una; pentru acesta, îndată spune și cununa ce au să o ia, adecă că vor secera viața vecnică. Cum însă vor secera acesta? Neostenind, adecă fără a obosi și a suferi vre o ostenelă, ci avînd tîtă odihna, pentru-că în viața acesta urmăzează osteneli și sudori și arșiță când seceră cine-va, iar în cea-l-altă viață, când seceră cine-va și dobîndește bunătățile cele vecnice, nici ostenelă ca acesta suferă, ci are tîtă odihna și fericirea ²⁾).

¹⁾ Pentru-că din multă desfătăre, cei ce se desfăteză și benchetuesc se îngrașă foarte, iar cei grași iarăși și cu multe cărnuri mai de grabă mor decât cei mai uscați. Pentru acesta a dîs Ipocrat în aforismistorile lui: „Cei grași foarte grabnici muritori se fac, mai mult decât cei uscați; și din protivă: din înfrînare și din puțina mîncare se naște sănătate și multă viață“. Pentru acesta, iarăși a dîs același Ipocrat: „Maica sănătăței este nesațiul mîncărei și netrîndăvirea ostenelilor“. Insemnează, că dîcîrea: „Că ceea ce ar semăna cine-va aceea va și secera“, o a luat Apostolul dela Solomon, că dîce acela: „Cei ce sîmîna rele, rele va și secera“ (Pild. XXII, 8).

²⁾ Iar Fotie dîcîrea: „să nu-l slăbim“ o a tâlcuit dîcînd neamôrînd, nici de facerile de bine depărtându-ne; căci cununile sînt ale celor ce se nevoesc până în sfîrșit. Și Teodorit așa tâlcuește dîcînd: „Nimic din cele neprîiincioase să nu curme osîrdia cea despre cele bune; că fără de ostenelă vom secera cele semănate“; pentru acesta și David dîce: „Mergînd mergeau, și plîngînd aruncau semințele lor, și viînd vor veni întru bucurie luîndu-și mînunchile lor“ (Psalm. CXXV, 8). Dîce încă și ava Macarie Eghipteanul: „Că cela ce sîdește vie mai înainte de a începe lucrarea, are bucurie întru sine-și și nădejde, și mai înainte vestește în minte de pivniță (adecă punere de bolobóce) și hotărîște venituri, și așa așteptă lucrarea, că nădejdea și așteptarea îl face pre el a lucra cu osîrdie, și de o dată multe cheltueli împrăstie din casă; asemenea și cel ce zidește casă, și cel ce ară mai întău din cele ale sale multe împrăstie, pentru nădejdea viitorului venit; așa și aicea, de nu va avea cine-va înaintea ochilor sîi pre bucuria și pre nădejdea, cum că are să dobîndescă, izbăvire și viață, nici o dată va priîni a suferi necazuri, nici greutatea și calea cea strîmtă“ (Vor. 26, cap. V).

10. Deci dar, până ce avem vreme, să lucrăm binele către toți, și mai ales către ai noștri cei de o credință.

Precum nu totă vremea este îndemânatică și bună de a semăna cine-va: «că vreme, ȋice, este de a sădi» (Eclisiast. III, 2), așa nu fiește-care vreme este iscusită și bună pentru a milui. Și mărturisesc acesta feciőrele cele 5 nebune, cari căutaū să pue unt-de-lemn în candelile lor, adecă să facă milostenie în vremea învierii, asemenea și nemilostivul bogatul acela, ce se prăjea în tigareea gheenei, carele cerea dela Avraam a se întorce iarăși în lumea aceasta, pentru ca să facă faceri de bine; și nici acelea aū aflat ce doreaū, nici acesta; pentru acesta poruncește aicea Apostolul, că până când ne aflăm în viața aceasta, și avem vreme, se cuvine să lucrăm binele, adecă să facem milostenie și faceri de bine, și nu numai sfințișilor propoveduitori și învățătorilor noștri, ci și de obște tuturor, și ludeilor, și Elinilor, și necredincioșilor; însă nu se cuvine să miluim de o potrivă pre cei necredincioși, și pre credincioșii hristiani și cu aceeași măsură de milostenie, ci credincioșilor fraților noștri se cuvine să le arătăm mai multă galantonie, și milă, că acesta însemnăză ȋicerea, mai ales, ce o ȋice aicea Apostolul. Veȋi însă, o cetitoriuile, că și cu acesta ce poruncește aicea, desparte pre Galateni de smerirea Legei Vechi, pentru-că Legea Veche porunceea Evreilor, să miluască numai pre cei de o seminție cu ȋinșii: «Că deșchidēd, ȋice, veȋ deșchide mânăle tale fratelui tēu celui sărac, și celuia ce are trebuință, celui de pre pământul tēu» (II Lege XV, 21). Iar darul Evangheliei, pământul și marea și pre toȋi săracii cei ce sînt în lume, îi chemă la masa milosteniei și la împărțășire, măcar deși nu cu una și aceeași măsură, precum am ȋis mai sus.

11. Vedeȋi cu ce fel de slove am scris vouē cu mână mea.

După ce a ȋis Apostolul puține cuvinte spre îndreptarea moralurilor, iarăși se întorce la pricina cea de mai înainte, care mai mult întrista pre inima lui, că arată că cu înseși fericitele și sfințele sale mână a scris totă epistolia acesta, una adecă pentru ca să arate că are dragoste curată și adevărată către Galateni, și alta încă, pentru ca să obőre prepusul ce aveaū asupra sa, ei; că de vreme ce se prihăneaū de către mincunoapostolii și amăgitoriȋ ce erau în Galatia, cum altele propoveduește într'un loc, și altele într'altul, pentru această a fost silit a face mărturie scrisă însăși de mână sa de propoveduirea sa prin această epistolie. Și am ȋis că a scris fericitul Pavel cu mână sa totă epistolia acesta, pentru-că cele-l-alte epistolii le dictăluia însuși, și le scriaū alȋi, precum este arătat din cea

către Romanii, la al căreia sfârșit scrie așa: «Vă îmbrățoșez eu Terție, cel ce am scris epistolia» (Rom. XVI, 22), și orația cea de dedesubt o scria cu mâna sa, precum însuși dice: îmbrătoșarea (saă cum au dis¹ alții, închinăciunea) cu mâna mea a lui Pavel (I Cor. XVI, 21)¹⁾. Iar dicerea: «cu ce fel de slove», ce o dice aicea, nu arată că literile scrisorilor lui Pavel sint mari cu cătimea, ci arată că sint nefrumose și netrebnice, ca cum le-ar dice așa: vedeți că, cu toate că nu știți, a scrie frumos, și cu caligrafie, însă pentru multa voastră dragoste, m'am silit a vă scrie epistolie cu mâna mea²⁾.

12, Câți voesc a fi cu obraz curat în trup, aceștia vă silesc pre voi a vă tăia împrejur.

Câți vor să se arate, dice, aleși și laudați trupește, adecă între ômeni și între Evrei (că necredincioșii Evrei ocărau pre hristianii cei ce crezuseră din Evrei, că au lăsat obiceiurile părinților lor); aceștia, dice, sint care vă silesc a vă tăia împrejur, și prin trupul vostru, adecă prin tăerea împrejur a voastră, să desvinovătesc către Iudei și se laudă de către dînșii, ca niște rîvnitori și apărători ai legii. Dicend însă Pavel că fi silesc pre Galateni, arăta cu acêsta că Galatenii fără a voi, o pătiesc acêsta și se tae împrejur, și după urmare le dă pricină a se depărta de amăgitorii aceia, fiind-că greșesc fără a voi.

Numai ca să nu se gonască pentru crucea lui Christos.

Nu vă silesc pre voi, dice, numai pentru ca să se laude de necredincioșii Evrei, ca să vă tăiați împrejur, ci și pentru altă pricină încă: adecă, pentru ca să nu se gonască pentru crucea lui Christos și pentru credința în Christos; că de vreme ce aceștia, ce din Evrei creăduseră, calcă credința cea întru Christos tăindu-se împrejur, pentru acêsta învață să se tae împrejur și alții, ca cu acest chip să aibă și pre alții părtași ai tăerei împrejur, și ai călcării lor de credința lui Christos și ca să nu se înfrunteze singuri ei³⁾.

¹⁾ Îmbrățișarea și orația ce o scria fericitul Pavel, era cuvîntul cel mai de pre urmă, care obicinuește a scrie mai în toate epistolele sale, adecă acêsta: „Darul Domnului nostru Iisus Christos, cu voi, amin“. Precum dice Teodorit; care este asemenea cu aceea ce scriem noi acum la sfîrșitul scrisorilor ce trimitem: adecă „fi sănătos“, precum de multe ori o am dis acêsta.

²⁾ Însemnăză însă, că și cea către Filimon, totă o a scris fericitele mâni ale lui Pavel, precum am dis la tâlc. aceea, și la pricina acestei epistole.

³⁾ Teodorit însă așa tâlcuește dicerea acêsta: „Slava cea dela ômeni vinîndu-o și purtând grije de a lor siguranțe; proaduc vouă silniciesca acêsta învățară a tăerei împrejur, ca nu asemenea cu noi care propovăduim pre Christos să se munciască și să se gonască.

13. Că nici acești ce se tae împrejur păzesc legea¹⁾, ci vreați voi să vă tăiați împrejur, ca în trupul vostru să se laude.

Nu numai pentru plăcerea omenescă, dice, ci și pentru iubirea de slavă, amăgitorii aceia vă învață să vă tăiați împrejur, fiind-că acesta nu o fac de rivna legii, nici pentru buna cinstire de Dumnezeu, ci pentru laudă și pentru slava deșartă; că acesta însemnează dicerea: «Ca să se laude în trupul vostru», adică, ca cu tăierea împrejur a trupului vostru, ei să se laude că sînt învățatori ai voștri, și că vă au pre voi ucenici și ascultători la acesta.

14. Iar mie să nu-mi fie a mă lauda fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Christos.

Minciuno-apostolii și amăgitorii de norod aceia, dice, se laudă întru tăierea împrejur, lucru ce este prea prost și stricat, iar mie să nu-mi fie a mă lauda întru nici un lucru altul, afară de crucea Domnului nostru Iisus Christos²⁾, care cruce a stricat pre Legea Veche; nici să-mi fie a mă lauda întru alta fără numai întru credința celui răstignit. Și nu a dis Pavel, după dumnezeescul Chrisostom, că eu nu mă laud, său eu nu voiu a mă lauda întru alta, fără numai în crucea lui Chri-

1) Căci cum, dice Teodorit, este cu puțință aceia a păzi legea, departe de Ierusalim petrecînd? Cum săvîrșesc sîrbătorile, cum proaduc jertfele? Cum de necurății atingîndu-se, se stropeau ca să se curățescă?

2) Pavel se laudă în cruce, dice Coresie, prin credință adică și prin dar, aducîndu-și aminte de facerea de bine și de îndreptarea ce a primit dela cruce, pentru-că prin cruce se cunoște și mărimea păcatului și mărimea dumnezeștei iubiri de omenii, precum dice dumnezeescul Chrisostom. Pentru acesta a dis sfințitul Avgustin că Pavel putea a se lauda întru înțelepciunea lui Christos și întru puterea lui, dar se laudă numai întru cruce, prin carea înțeleptul cel după lume se dogorește și se rușinează, și Apostolul află vistierie; că unde este smerenie, acolo s'a arătat mărirea; unde era neputința, acolo s'a arătat putere; unde era mîrtea, acolo viața. Iar dumnezeescul Maxim a dis: „Fiica lui Dumnezeu este crucea, și pomenirea celor de sus și stăpînirea cea asupra patimilor, adică asupra mîniei și asupra poftelor, și înstîrnarea dela dragostea rudeniilor, și a prietenilor, pentru iubirea cea către Dumnezeu. Dice însă și Avva Isaia că: „Crucea, stricarea a tot păcatului este“. Și cuv. Marcu: „Totă virtutea sa și fapta bună cruce este“. Un ôre-care tâlcuitor însă neînsemnat al Evangheliei lui Matei, aligoriceste tîlmăcește la cruce dicerea aceea a Domnului, adică: „Amin dic vouă, pînă ce va trece cerul și pămîntul, o țintă sa și o cîrtă nu va trece din lege“; că totă însemnează pre lemnul cel drept stătător al crucei, iar cîrta însemnează pre partea cea în curmeziș a crucei; arată dar cu aceste cuvinte Domnul, că taina sa cea a crucei, și decît cerul, este mai stăruitoare, și decît pămîntul mai stătătoare, și decît totă alcătuirea estimei mai rămăitoare (la șirul tîlc. lui Matei Cap. V, 18).

stos, ci a ȃis: iar mie să nu-mă fie c nd-va a m  lăuda intru alt ce-va, fără numai în crucea lui Christos, rug ndu-se adecă cu aceste cuvinte lui Dumnezeu, să nu-l dea lui  c sta c nd-va,  i dimpotrivă chem nd ajutorul lui Dumnezeu spre a isprăvi să se laude intru singur  crucea. Cu ce chip însă se lăuda Pavel în cruce?  i cu ce chip trebuie a se lăuda  i fie te-care hristian în cruce? Ascult , adecă de va socoti  i va ȃice a a: Christos st p nul a t te, pentru mine netrebnicul rob  i vr  ma ul  i nemul amitorul a pătimit  i s'a răstignit  i at ta mult m'a iubit, în c t s'a dat pre sine i unei necinstite  i osindite mor i de cruce. Drept aceea care altă laudă este mie potrivită, sa  asemenea cu  c sta? Dec  lauda lui Pavel  i a fie te-c rula hristian, este crucea, fiind-că cu mijlocirea crucei se arată dragostea st p nului Christos cea covir itoare către noi robii lui.  i care rob nu se laudă  i nu se cinste te c nd se iubește de st p nului său? Cu adevărat fie te-care rob  c sta o are de mare laudă a sa, fără a se osebi vre unul.

Prin care mie lumea s'a răstignit  i e  lumea.

Lumea  icea numește Apostolul pre lucrurile cele lume ti: slava, bog tia, desfătările, indulcirile  i cele asemenea. Dec  acestea, ȃice, despre mine a  murit  i  m  sînt nelucr t re, ci împotrivă  i e  m'am făcut despre dinsele mort  i nelucrător lor, fiind-că s'a făcut omor rea  ndoit ,  i nici  celea a  putere a mă trage spre dragostea lor, fiind-că sînt mor te mie, nici e  am putere a le pofti, fiind-că sînt mort despre ele¹⁾.

¹⁾ Iar dumnezeescul Grigorie al Tesal:  n Duminica III-a a postului, t lcuind  c sta ȃice: „ȃicerea prin care mie s'a răstignit lumea“, arată c nd noi ne depărtăm sim tore te de lume  i lăsăm bog tia  i slava  i indulcirile, care este cu lesnire fie te-c ru a a face. Iar  c sta „ i e  lumea“ arată c nd  i noi care ne-am depărtat de lume sim tore te, ne vom răstigni lumea  i cu socotin , adecă c nd vom lepăda din mintea  i din inima n str   i pre  ne i p timile  i pomenirile  i po te lumea  i c nd nu ne supărăm de dinsele, care este mai cu anevoe dec t cea dint i; fiind-că mul i sînt dep rta i de lume cu trupul  i cu sim tirile, iar cu cugetarea  i cu mintea  i cu inima se află încă în lume, iubind  i dorind indulcirile lumea.  c sta   telege  i sf. Isaac întru cele ce ȃice: „Lucrarea crucei este  ndoit ,  i  c sta către doimea firei, ceea ce se împarte în d u  părți și una adecă către a răbda necazurile trupului,...  i se numește lucrare; iar cea altă intru lucrarea cea subt re a min i se află,  i intru îndeletnicirea cea dumneze c  încă  i intru stăruirea  njug ciunei,  i se numește teorie;  i una, adecă lucrarea cur te te pre partea sufletului cea pătimitoare cu puterea rivnei, iar cea-l-altă, pre lucrarea dragostei sufletului (Cuv. XXX, f ea. 190). Pentru  c sta  i dumnezeescul Chrisostom ȃice: „Că ȃicerea  c sta   lui se cuvine a o avea în gura sa fie te-carele hristian, că acest-fel se cuvine a fi hristianul  i glasul  cesta a lui Pavel pururea să-l ȃică: „Prin care mie lumea s'a

15. Că în Iisus Christos nici tăerea împrejur pôte, nici netăerea împrejur, ci făptura nouă.

16. Și câți cu canonul acesta vor urma, pace preste ei și milă și preste Israilul lui Dumnezeu.

Să nu-mi propui, dice, tu o hristiane, evreește cugetătorule, ca un lucru mare tăerea împrejur, pentru-că acesta este ne-
trebnică și nici o putere are, precum nici netăerea împrejur
ôre vre o putere, și a fi netăeat împrejur cine-va, fiind-că Chri-
stos pre toate le-a făcut noui, și pentru acesta cere dela noi
hristianii viața nouă și alta duhovnicască. Pentru acesta viața
cea după Christos a hristianilor se numește făptură nouă, pre-
cum în alt loc dice acestaș Pavel: «de este vre o fătura nouă
întru Christos» (II Cor. V, 17). Find-că sufletele noastre ale
hristianilor celor ce ne-am botezat, învechite fiind de păcat,
s'au învit prin sfântul botez în viața acesta, și în cea viitoare se
vor învit trupurile noastre și se vor cinsti cu slavă ¹⁾ și cu ne-
stricăciunea învierii. Deci, câți hristiani rămân întru acest canon

răstignit, și eu lumii, că nimic decât omorîrea acesta este mai fericită,
că acesta este pricina fericitei vieți" (în tâlc. Epist. aceastea).

Insuși acesta cu dumnezeescul Chrisostom mai și Mar. Vasile o dice:
„Că toți hristianii cu îndrăznală să dică cuvîntul acesta: „Pentru care
de nevoie este mie a mă curăți de toate, atât de pozele diavolului și de
răspândirile lumii, și de predanisirile ômenilor și de voile mele, măcar
de s'ar părea ômenii a fi mai cu bună față, și că grăesc împreună cu
legea, și măcar de ar face către puțină întârziere, din îndatorita sîngu-
ință cea prea iute a voilor lui Dumnezeu, ca cei ce au mărturisit întru
botezul cel de acest-fel, că împreună s'au răstignit cu Christos și îm-
preună au murit, și împreună s'au îngropat, și împreună s'au sădit, îm-
preună s'au sculat, au îndrăznală cu adevărat a dice: „Eu lumii m'am
răstignit: și cu mult mai înainte, diavolului, și lumea mie, și vîez nu
de acum eu, ci viază întru mine Christos“ (Cuv. despre botez, cum se
boteză cine-va întru Evanghelie).

1) Pentru acesta și Marele Vasile proînsemnare dice, că este Evan-
ghelia a vieții ceii din înviere; și vedeți la supînsemnarea dicerei de mai
sus (II Cor. V, 17). Pentru acesta și înțeleptul Teodorit dice: „Făptură
nouă chiar numește pre prefacerea lucrurilor ce va fi după învierea din
morți, că atuncea și făptura se va slobozi de stricăciunea ce este pusă
asupra-i, și firea ômenilor se va îmbrăca cu nestricăciune. Și ôre-care
închipuire a celor viitoare, arată mîntuitorul botez, că întru acesta ne
desbrăcăm de omul cel vechi și sarcina păcatelor, lepădându-o ne îm-
brăcăm întru cel nou, și primim Darul Sfîntului Duh. Deci nici prea
sfîntul botez, nici viața viitoare știe osebite de tăerea împrejur și de ne-
tăerea împrejur. Iar Mar. Maxim aligorește tâlcuește acesta dicînd: „Cea
ce a viețuit viața cea întru Christos a covîrșit pre dreptatea legii și pre a fi-
rei, care dumnezeescul Apostol arătînd dice: „Că în Christos Iisus nici tă-
erea împrejur este, nici netăerea împrejur; prin tăerea împrejur adevă
pre
dreptatea legii arătîndu-o, iar prin netăerea împrejur însemnînd pre fi-
reasca lege cea de o potrivă“ (Cap. LXII din suta II din cele teologhicești).

(adecă dreptar), și în legea vieții celei noi duple Christos, și se întorc de către vechea tăcere împrejur și netrebnica, aceștia vor dobândi pacea cea dela Dumnezeu; pentru-că s'a slobodit prin credință de păcate, care fac pre Dumnezeu vrășmaș asupra noastră. Și aceștia vor lua iubirea de oameni și mila de la Dumnezeu; pentru-că nu vor mai fi urțiți de Dumnezeu, ci se vor împrieteni, și se vor milui de el, fiind-că Dumnezeu s'a împăcat cu dișii prin cruce și prin Darul Fiului său Iisus Christos; înșii aceștia în sfârșit sint și se numesc chiar și cu adevărat Israil; pentru-că sint minți cari ved pre Dumnezeu precum din acesta s'a numit Israil, și patriarhul Iacov acela: «Că nu se va mai chama, ȋice, numele tău Iacov, ci Israil va fi numele tău, căci ai putut cu Dumnezeu, și cu om nii puternic vei fi» (Fac. XXXII, 26). Și c ți hristiani nu sint acest-fel duple credință și duple viață, aceștia cu adevărat nu sint Israil, ci mincinos se numesc Israil, măcar deși se trag din neamul lui Israil; acest  ȋicere însă o a luat  mprumut Pavel dela David ce ȋice: «Pace preste Israil» (Psalm CXXIV, stih 5)¹⁾.

17. De acum mie, nimenea nu-mă dea ostenele.

Acestea le ȋice dumnezeescul Apostol, nu că s'a lenevit și a obosit; căci cum o ar ȋice acest  Pavel, unde însuși sfătuiește pre Timotei și   ȋice, să stea și se  vețe, și c nd află vreme potriv t  și c nd nu o află? «Stă asupra în vreme bună, și fără vreme» (I Timot. IV, 2), ci le ȋice acestea, una adecă pentru-că voia să r mie nemișcate, și dogmele nestr mutate ale credinței, și Evanghelia care el le propovăduia; și alta încă, pentru ca să nu mai nădăjduiască Galatenii a a di dela dișul altă învățătură, ci să alba desăvirșită încredințare, că acest  este propovăduirea lui.

Că eu ranele Domnului Iisus pre trupul meu le port.

Acelora, ȋice, cari m  prih nesc că sint f t rnic, și că la alte părți propovăduiesc tăerea împrejur, am să da  acest  răspundere. Care? Ranele și patimile și primejdiile ce le sufăr pentru Christos; pentru-că acestea mărturisesc mai luminat de

¹⁾ Iar  nțeleptul Fotie ȋice, că am ndou  stihurile acestea, adecă „nici tăerea împrejur p te, nici netăerea împrejur, ci făptura cea nouă, și c ți umblă duple canonul acesta, pace asupra lor și milă, și preste Israilul lui Dumnezeu”. Acestea ȋic, socotește Fotie că Pavel le-a luat din cele ascunse (apocrite) ale lui Moisi, care în ziua de astă-ȋi nu se află, precum și Apostolul Iuda din acelea a luat ȋicerea: „Iar Mihail arhanghelul c nd vorbea cu diavolul pentru trupul lui Moisi, nu să catezat a pune asupra lui judecata de blestem, ci a ȋis: certe-te pre ține Domnului” (Iuda v. 9, întreb. 172 din amfilohicești). Iar Teodorit canonic ȋice că a numit pre învățătura cea de f ț , ca una ce drept împodobește, și nici lipsește ce-va, nici de prisos are.

cât tot glasul și trîmbița, că eu nu le sufăr pentru Legea Veche, ci pentru Evanghelia lui Christos. Nu a ȋis însă că am ranele lui Iisus, ci că le port, ca pre o cunună de biruință a-decă, și ca pre un semn și corônă împărătescă, și intru acestea mē laud și mē măresc și îndrăznesc în lume.

18. Darul Domnului nostru Iisus Christos cu duhul vostru fraților; amin.

Cu ruga acēsta, în sfîrșit, ce face pentru Galateni, Apostolul arată, că tôte, cîte, le-a ȋis certătore în epistolia acēsta, nu le-a ȋis din mânia și din vrajbă, ci le-a ȋis din dragoste. Cuvintele acestea însă nu sînt numai rugă, ci și învățatură, care pecetlueste pre tôte cîte a ȋis, fiind-că pomenește în cuvintele acestea de darul ce l-au dobândit Galatenii, nu prin lege, ci prin credința lui Christos. Și nu a ȋis: Darul lui Christos să fie cu voi, ci: cu duhul vostru, pentru ca să-l depărteze cu cuvîntul acesta dela cugetările cele trupesti, care sînt protivnice duhului, și pentru ca să arate lor că nu au luat pre Duhul Sf. dela lege, ci l-au luat dela Darul și Evanghelia lui Christos, și că legea și tăerea împrejur nu pot a păzi intru dînșii pre Sfîntul Duh, ci Darul și credința lui Dumnezeu, precum și Darul lui Christos a dat din început lor pre Sfîntul Duh. Ȋicînd însă Pavel Galatenilor: frați, le-a adus aminte de scaldătorea sfîntului botez, din care ca dintr'o mitră a două óră ne naștem și ne facem frați duple duh, și fii ai unui Părinte, ai lui Dumnezeu și nu ai legii. Binevoiască însă Dumnezeu, ca și cu noi cei, ce cetim și aȋdim acestea, să fie Darul lui Dumnezeu viețuind duhovnicește, să nu lepădăm sfînțenia Dumnezeiescului Duh, și curăția cu noroiul păcatului; ci mai ales să creștem sfînțenia acēsta mai mult intru noi, cu Darul Domnului nostru Iisus Christos, carele a arătat nouă viața cea nouă și duhovnicescă, cu lepădarea vieței celei trupesti și vechi, căruia slava în vécurile vécurilor, Amin.

Acēsta către Galateni s'a scris dela Roma.